A 1938

316.ig.j.

Régi nyomtatványok,Matica Slov., Martin:

4.cim: Sign.: SE - 2276, 2360.

XVIII.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.18.1/

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

CYPRIANI SOARII SOCIETATIS IESV, DE ARTE RHETORICA.

LIBRI TRES.

EX ARISTOTELE, CICERONE ET QVINCTILIANO PRÆCIPUE DEPROMTI.

Cum Tabulis Ludovici Carbonis.

IN VSUM GYMNASIORUM EJUSDEM SOCIETATIS.

TYRNAVIÆ, Typis Academicis, exprim; MATTHÆUS BYLLER. An. 1670.

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.
Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/
KSF. 719
19.III.1958
SE 2276
1226/58

CYPRIANUS SOARIUS CHRISTIANO LECTORI SALUTEM.

Longè profectò meliùs, atque prudentiùs studiis suis consulunt, qui optimos autores in omni disciplinarum genere legendos sibi atq; imitandos proponunt, quam qui his neglectis, delectu omni ac discrimine remoto quos eis cupidissime sequuntur. Quod si quis vetera paulo altius repetere voluerit, quocunq; se animo & cogitatione convertet hoc ita esse comperiet. Vt enim alios omittam qui in bonarum artium studiis liberalissimis sunt, doctrinisq; versati satis constat, Platonem ingenio, doctrinâ & copia dicendi, longè omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex ejus disciplina quot viri, quantâ scientiâ, quantaq; in suis studiis varietate & copiâ, quàm admirabiles extiterunt? Atq; ut alios sileam, quorum scripta temporum injuriâ perierunt; illi, & Aristotelem summum Philosophum, & Demosthenem omnium oratorum facile principem procul dubio debemus. Siquidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audivit: Demosthenes verò eundem non solùm audivit, sed etiam lectitavit. Quid Ciceronem adtantùm in Philosophia, & eloquentia decus evexit? An non Platonis, Aristotelis, & Demosthenis imitatio? Finis non sit si velim eos numerare, qui ex Aristotelis disciplina, in omni doctrinæ & ingenij laude præstantes prodierunt. Tanti refert quem imiteris, quem

Regi Lyceum Clementinum Bibliotheca Slov. Metlika
316.93.f.1

Porrac. 118 an.
Porracovanie 113 ?

legas, quem admireris. Hoc intelligentes nostræ Societatis nominis JESU præceptores, ex eo tempore, quo juventutem virtute & literis informant, eos autores discipulis exponunt, qui præter cæteros in suo genere floruerunt. Qua de causa molestiùs etiam ferebant, nullum esse librum veterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis, primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quòd doctrina dicendi parum latinis literis sit illustrata (nam & Quinctil. de ea diligentissimè simul & doctissimè scripsit; & in libris Ciceronis, tantùm est curæ, tantùm suavitatis, elegantiæ atq; doctrinæ, ut ne apud Græcos quidem, aut pluribus aut melioribus præceptis, orationis facultas sit exornata) sed quod ad primam tyronum institutionem eorum scripta minùs sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia ingredientibus explicarent? Quinct. libros? sunt illi equidem, ut dixi, summâ diligentiâ singulari judicio, summa eruditione conscripti, at ita longi sic nonnunquam obscuri, ut majus otium & acrius judicium desiderent. Partitiones oratorias? at ita sunt breves, & concisæ, ut multas & magnificas eloquentiæ opes constructas & reconditas, nimis anguste coarctent. Libros de oratore ad Q. Frat. at in dialogo, sunt scripti. Præcipuas autem in illis partes habent L. Crassus, & Mar. Ant. homines ut dignitate, sic eloquentiâ in Rom. Repub. maximi, qui minora illa, sed discentibus in primis necessaria, celeriter transigunt, quæ verò sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea non facilè dixerim ornatiusne an copiosiùs prosequantur. Huc accedit, quòd dum Crassus perfectum, Antonius communem informat oratorem, magis altercationibus qui Dialogorum est mos, in contrarias partes disseritur: quod mediocriter quidem eruditis, qui judicij jam aliquid habent, non so-

lùm magnam & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam utilitatis fructum affert; tyronibus non item, qui disputationis vim, atquè incitationem aspiciunt, vestigia ingressumquè vix intuentur. Duos de Invent. libros puero sibi inchoatos & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quòd nec orationis expoliendæ & confirmandæ rationem docent, nec inveniendi fontes ab Aristot. demonstratos aperiunt. Itaquè multa in eis præcepta sunt, quæ editis postea libris idem Cicero improbavit. Libri verò ad Herennium, à quocunquè illi sint scripti, similem inveniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborum & sententiarum continent ornamentis, diversa ab his quæ Cic. & Quinctil. eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantummodo declarat viam ab Aristotele inventam ad reperiendum in omni ratione argumentum: & quoniam ad Trebatium Jurisconsultum scriptus est, exempla habet, ex intima juris scientia desumpta, quæ usque eò sunt difficilia, ut sua obscuritate, multos ab ejus libri lectione rejiciant. In oratione verò ad Brutum, quæ sit optima species, & quasi figura dicendi, Cicero disertissime exponit. Sed cùm ad Brutum scriberet, vulgaria præcepta permulta, quæ discendi studiosis vehementer conducunt, breviter percurrit, vel penè præterit, quæ verò de orationis numero mirabiliter præcipit, ut adeuntibus ad eloquentiam utilia sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderant. His de causis cupiebant nostri præceptores, ut omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ, ex Aristot. sententia, Cicer. verò & Quinctiliani non sententia solùm, sed plerumq; etiam verbis, aliquo libro, via & ordine comprehenderentur. Futurum enim existimabant, si id fieret, ut discipuli simul vulgaribus Rhetoricæ præceptis, illa magis

recon-

Regi nyomtatványok, Metrik. 316.fol.j.

Porrac. 118 dr.
Porracoviae 113 ℔

recondita de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma & numero perciperent. Quam ego provinciam cùm eorum voluntate suscepissem, quibus libenter vitæ meæ rationes commisi, his tribus libris dicendi præcepta, quantum ex quâ ingenij mei vires efficere & consequi potuerunt, complexus sum ut juvarem adolescentes ad legendos Aristot. Cicer. & Quinctil doctiss mos libros, quibus eloquentiæ fontes continentur. Neque erò ignoro multa horum quæ a veteribus sunt tradita, ab his, a quibus defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed cùm à multis, qui singulari doctrinâ sunt præditi, eadem defensa sint, mihi consilium fuit de his, quæ tot doctissimorum sæculorum approbavit consensus nihil sine ratione mutare, imo vero te Christiane Lector, vehementer oro atque obsecro, ut hanc libidinem temere contradicendi veteribus scriptoribus de animo tuo penitus ejectas, ne ad ejus perniciem longius deinde serpat. Nam simul atque cupiditas hæc ad ingenium tanquam fax admateriam adhæsit incredibile dictu est quæ continuò excitet incendia. Illud etiam tibi persuadeas velim nos nihil magis cupere quam ut virtute, & literis maxime sis ornatus, ut Christo Jesu, qui est parens & salus vitæ nostræ, gratus sis & jucundus.

IN-

IN LIBROS DE ARTE RHETORICA AUCTORIS PROOEMIVM.

RATIONIS & orationis tanta est similitudo, ut Græci qui non intelligendi solùm, sed loquendi etiam principatum tenuerunt, uno utramq; vocabulo, Latini Græcorum prudentiæ æmuli, eodem penè nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, DEUS OPT. MAX. posuit: orationis sedem idem summus opifex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocavit: Ratio est sicuti lux quædam lumenq; vitæ: Oratio est rationis decus & ornamentum: ratio regit ac moderatur proprium animum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est Soli principi ac moderatori luminum reliquorum, id est oratio rationi, dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum fit, ut summi illius rectoris mundi hujus bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendam, admirandamq; hominum generi, ut rationis, sic orationis vis & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atq; multiplices orationi commendari? Orationem verò exceptam aëre quasi vehiculo incredibili celerita-

Regi Monasterij Sion. Mariæ
316.18.f.

te brevissimo temporis spatio ad quamplurimos pervenire, ac postremò per tenuissimos aurium meatus singulari opere, artificioq; perfectè, in alienos animos introire, atq; in eis tàm perfectè, tam insigniter imprimere speciem suam: ut mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani lætitiâ elatos cohibeat & inquemvis deniq; motum auditorem impellat? Quod si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ qua ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ cæteras artes invenit, dicendi quoq; artificium illustravit. Nam primò terram pervagata, non modò ejus formam, situm, fœcunditatem, sed eorum etiam, quæ in ea gignuntur varietatem, usum, naturamq; cognovit. Tum mare ingressa profundum & immensum, quot genera, quàmq, disparia degentium in eo bellua-rum investigavit? Exin siderum ornatum & pulchritudinem admirans, cognito jam aëre & his, quæ ex eo generantur, in cœlum usq; penetravit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disjunctis, tam abditis atq; obscuris investigandis: si tanta fuit rationis sagacitas & solertia, in expolienda oratione, quæ ejus comes & interpres est, non minor profectò fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione conjunctio. Qua de causa vehementer vigilandum est ijs, qui sapientiæ flagrant studio; enitendumq; omni curâ ac diligentiâ, ut Rhetoricæ Dialecticæq; præceptis, optimè cognitis ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam jucundam, facilem, brevem & quasi compendiariam, non modò non asperam atq; arduam, aut longam esse comperient. Quod ut facilius con-

sequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breviter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de inventione est, sedecim argumentorum loci sunt explicati, simul cum his, quæ ad permovendos animos ex ijsdem locis eruuntur, præcepta etiam quædam sunt exposita, ad exornationem & deliberationem accomodata. In secundo verò, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, judicatione, & ea controversia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea ratiocinatione, enthymemate, & inductione, & exemplo agitur: & quoniam frequens mentio facta est ab antiquis auctoribus, Epicherematis, Soritis & Dilematis, eorum vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui est in verbis, vel simplicibus, vel conjunctis itaque de verbis novis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborum & sententiarum, de origine, causa, natura, & usu orationis aptè ac numerosè, tum ad extremum de Memoria & Pronuntiatione in eo differitur. Sed quo major utilitas ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus Agricola vitem, quæ sylvescit, & in omnes partes nimia funditur ferro coërcens, tum fructu lætiorem, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia, si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est vitio hominum divinas leges ignorantium, suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quàm severè divinis præceptis interdictam Oratori Quinctil. & antiqui Rhetores concedunt: amputetur procacitas, & vitium illud teterrimum lacerandi alios probris, contumelijs maledictis; cui utinam, ne Demosthenes & Ci-

Regi Bibliothecæ Slov. Metlic.
316.182/

Petrac. 118 in.
Petracodarie 113 ½

certo tantoperè indulsissent: resecetur arrogantia, & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstringit: intelligatur iniquum esse, tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium atq; sententiam dicendo corrumpere, quod à Græcis & Romanis oratoribus est factitatum. His tot tantisq; delętis maculis, continuò existet illa divina & cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tantò erit præclara magis & eximia, quantò diligentius ad omnium hominum utilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas DEI Opt. Maximi, qui sermonem homini dedit ad societatem, & conjunctionem cum hominibus tuendam. Hæc est illa Christiana eloquentia, quâ Christianus & Gregorius nobilissimum par amicitiæ, doctrinæ, sanctitatis, plurimùm præstiterunt, & Juliani amentissimi & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec sævissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit unquam de suo cursu dimovere quin Arij impium & sceleratum comprimeret furorem: hac floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cyprianj, qui Christianæ Reipub. fuerunt lumen longè clarissimum, ut alios quàm plurimos omittam, quorum copia digna est Christiani nominis gloriâ. Hos tales ac tantos viros qui voler imitari, colat Christianam eloquentium, quæ ex divinarum rerum curâ & contemplatione ex CHRISTI JESU amore, ex maximarum denique artium studijs efflorescit.

✠

CA-

)?✠?(

CAPITUM LIBRORUM TRIUM ARTIS RHETORICÆ HUJUS.

INDEX.

CAP. I.	*Quid sit Rhetorica quod ejus officiis & finis.*	fol. 1.
II.	*De utilitate dignitateque Eloquentiæ.*	ibid.
III.	*De materia Rhetoricæ.*	2
IV.	*De Quæstione.*	3
V.	*De Exornatione Deliberatione & Judicio.*	4
VI.	*Quomodo hypothesis ad Thesin revocanda.*	ibid.
VII.	*De partibus Rhetoricæ*	5
VIII.	*Quibus rebus eloquentia comparetur, ac primùm de natura.*	
IX.	*De Arte.*	8
X.	*De Exercitatione.*	10
XI.	*De Imitatione.*	11
XII.	*De Inventione.*	12
XIII.	*Quid inventio, quid argumentum & argumentatio.*	13
XIV.	*Quotuplicia sint Argumenta.*	14
XV.	*De numero locorum.*	ibid.
XVI.	*De Definitione.*	15
XVII.	*De partium distributione*	16
XVIII.	*De Notatione.*	17
XIX	*De Conjugatis.*	ibid.
XX.	*De genere & forma.*	18
XXI.	*De similitudine & dissimilitudine.*	ibid.

Regi rýmtatvský okruh, Metlice Slov. Metlika

Porrac. 118 m.
Porracovanie 113 ½

Cap.	Index Capitum:	fol.
XXII.	*De Contrariis,*	19
XXIII.	*De Adjunctis.*	20
XXIV.	*De antecedentibus & consequentibus.*	21
XXV.	*De repugnantibus.*	22
XXVI.	*De causis.*	ibid.
XXVII.	*De effectis.*	24
XXVIII.	*De comparatione.*	25
XXIX.	*De argumentis remotis.*	26
XXX.	*De præjudicijs & testibus.*	27
XXXI.	*De usu & utilitate locorum.*	ibid.
XXXII.	*Qui modus in argumentis adhibendus.*	28
XXXIII.	*De affectibus.*	29
XXXIV.	*De amplificatione à definitionibus conglobatis.*	30
XXXV.	*De Amplificatione à consequentium frequentatione.*	ibid.
XXXVI.	*De amplificatione à contrariarum rerum conflictione.*	31
XXXVII.	*De amplificatione à dissimilium, inter se repugnantium conflictione.*	32
XXXVIII.	*De amplificatione à causis conglobatis, & his quæ sunt orta de causis.*	33
XXXIX.	*De amplificatione a similitudine atquè exemplo.*	34
XL.	*Quæ sint ad amplificandum adhibenda*	35
XLI.	*Quid in amplificatione servandum.*	36
XLII.	*Cur quædam inventionis præcepta ad causarum genera accommodata: & de dignitate exornationis.*	37
XLIII.	*Ex tempore præterito quomodo laus ducatur.*	38

Cap

Cap.	Index Capit.	fol.
XLIV.	*De tempore, quo vixit is, qui laudatur.*	ibid.
XLV.	*De animi bonis & virtute, quæ scientia cernitur.*	39
XLVI.	*De virtute quæ in actione consistit.*	40
XLVII.	*Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda*	41
XLVIII.	*De tempore, quod finem hominis insequitur.*	43
XLIX.	*De laude urbium.*	44
L.	*De deliberatione.*	ibid.
LI.	*De re, de qua deliberatur.*	45
LII.	*De his, qui deliberant.*	46
LIII.	*De prima parte suadendi.*	ibid.
LIV.	*De utilitate.*	48
LV.	*De eo qui suadet.*	49
LVI.	*Quædam in deliberatione observanda.*	50

Secundi libri artis Rhetoricæ Capita.

I.	*De Dispositione.*	51
II.	*De Exordio.*	52
III.	*De generibus causarum.*	55
IV.	*Cujusmodi exordia esse debeant.*	56
V.	*De vitijs exordij.*	57
VI.	*De Exordio quædam in genere judiciali.*	58
VII.	*De Exordio in exornatione, & deliberatione.*	ib.
VIII.	*De Narratione.*	59
IX.	*Quando narratione utendum sit.*	60
X.	*De Confirmatione.*	61
XI.	*Quid sit status.*	ibid.
XII.	*Quot sint status.*	62
XIII.	*De ratione, firmamento, & judicatione.*	63
XIV.	*Quo statu quæstio, quæ in scripto existit, continea-tur.*	63

Cap.

Regi Rycerska Knihovna, Matice Slov. Martin
/316.18.1/

Porrac. 118 str.
Porracovanie 113 ½

Cap.	Index Capitum	fol
XV.	*Quomodo status tractetur.*	65
XVI.	*De Argumentatione.*	66
XVII.	*De Ratiocinatione.*	67
XVIII.	*Quot sint partes ratiocinationis.*	69
XIX.	*De Enthymemate.*	ibid.
XX	*De Inductione.*	71
XXI.	*De Exemplo.*	72
XXII.	*De Epicheremate.*	73
XXIII.	*De Sorite.*	74
XXIV.	*De Dilemmate.*	75
XXV.	*De Confutatione.*	77
XXVI.	*Quomodo sint Argumentationes oratoriæ tractandæ.*	78
XXVII.	*De Peroratione.*	79

Tertij libri artis Rhetoricæ Capita.

I.	*De Elocutione.*	82
II.	*Quæ in Elocutione spectanda sint.*	83
III.	*De ornatu.*	ibid.
IV.	*De ornatu Orationis.*	84
V.	*De verbis simplicibus.*	ibid.
VI.	*De verbis inusitatis.*	86
VII.	*De verbis novis.*	ibid.
VIII.	*De Tropis.*	87
IX.	*De Metaphora.*	ibid.
X.	*Quotuplex sit translatio.*	89
XI.	*De Synecdoche.*	91
XII.	*De Metonymia.*	92
XIII.	*De Antonomasia.*	94
XIV.	*De Onomatopœja.*	95
XV.	*De Catachresi.*	ibid.

Cap.

Cap.	Index Capitum.	fo
XVI.	*De Metalepsi.*	
XVII.	*De Allegoria.*	ibid.
XVIII.	*De Ironja.*	98
XIX.	*De Periphrasi.*	ibid
XX.	*De Hyperbato.*	99
XXI.	*De Hyperbole.*	100
XXII.	*De ornatu qui est in verbis conjunctis.*	ibid.
XXIII.	*De Figuris.*	101
XXIV.	*De generibus figurarum.*	ibid.
XXV.	*Quot modis fiant figuræ verborum.*	102
XXVI.	*De figuris quæ fiunt per adjectionem.*	103
XXVII.	*De figuris verborum quæ fiunt per Detractionem.*	108
XXVIII.	*De figuris verborum tertij generis.*	110
XXIX.	*Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cavendum sit.*	115
XXX.	*De figuris sententiarum.*	116
XXXI.	*De Collocatione.*	130
XXXII.	*De Ordine.*	131
XXXIII.	*De Junctura.*	132
XXXIV.	*De modo & forma verborum.*	134
XXXV.	*De origine orationis numerosæ.*	135
XXXVI.	*Cur numerosa oratio inventa sit.*	136
XXXVII.	*De incisis, membris, & periodis.*	137
XXXVIII.	*De Pedibus.*	139
XXIX.	*De numero oratorio.*	140
XL.	*In qua parte ambitus debeat inesse numerus, & qui pedes maximè probentur.*	141
XLI.	*De initio periodi.*	143
XLII.	*De fine periodi.*	144
XLIII.	*De media periodo.*	146

Cap.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Cap.	Index Capitum.	fol.
XLIV.	*De his quæ suapte naturâ numerosa sunt.*	147
XLV.	*Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa.*	148
XLVI.	*De magnitudine ambitûs.*	149
XLVII.	*De numero, qui est in membris, & cujusmodi esse debeant.*	
XLVIII.	*In quo scribendi genere circumscriptè, in quo sit membratim dicendum.*	151
XLIX.	*Qua ratione paretur hæc facultas aptè & numerosè dicendi.*	152
L.	*Quanti momenti sit apte dicere.*	154
LI.	*De tribus generibus dicendi.*	155
LII.	*De memoria.*	158
LIII.	*An memoria sit eloquentiæ pars.*	159
LIV.	*De artificio memoriæ.*	ibid.
LV.	*Quid conferat hoc memoriæ artificium.*	161
LVI.	*De pronunciatione, & ejus utilitate.*	162
LVII.	*De voce.*	ibid.
LVIII.	*De gestu.*	163

DE

DE ARTE RHETORICA.

LIBER PRIMUS.

Quid sit Rhetorica, quod ejus officium & Finis.

CAPUT I.

RHetorica est *ars vel doctrina benè dicendi*, Ars *est, quæ cognitis penitusq; perfectis, & in unum exitum spectantibus & nunqnam fallentibus rebus continetur.* Esse autem eloquentiæ artem perspicuum est: Etenim cùm plerique temerè, ac nulla ratione causas in foro dicant: nonnulli autem propter consuetudinem aliquam callidius id faciant: non est dubium, quin si quis animadverterit, quid sit, quare alij melius, quàm alij dicant, id possit notare; ergo id qui in toto genere fecerit, is si non planè artem, at quasi artem quandam invenerit. *Bene dicere* est, optimis sententijs verbisq; lectissimis dicere. Rhetoricæ *officium* est dicere appositè ad persuasionem: *finis*, persuadere dictione.

Quinct. l. 2, c. 5, 1 de or. Arist. 1. Rhet. c. 1, cic. de or. Quinct. l. 2, c. 17. in orat: de invens. 1.

De utilitate, dignitateq; Eloquentiæ.

CAPUT II.

DIgnitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi potest, quod in omni libero populo, maximéq; in pacatis tranquillisq; civitatibus præci-

puè

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatvány ok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

puè semper floruit, semperq; dominata est. Quid enim aut tam jucundum cognitu atq; auditu, quàm sapientissimis sententijs gravissimisq; verbis ornata oratio & perpolita? aut tam potens, tamq; magnificum, quàm hominum animos unius oratione converti? Quid admirabilius, quàm res splendore illustrata verborum? Oratoris est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia: ejusdem & languentis populi incitatio, effrenati moderatio: eadem facultate fraus hominum ad pernitiem & integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius? quis à vitijs acrius revocare? quis vituperare improbos asperius? quis laudare bonos ornatius? cupiditatem vehementiùs frangere accusando potest? quis mœrorem levare mitiùs consolando?

2, de ora.

1. de ora. Ac ne plura, quæ sunt penè innumerabilia consecter, comprehendam brevè: si enim statuo perfecti oratoris moderatione & sapientia non solum ipsius dignitatem, sed & privatorum plurimorum, & universæ Reip. salutem maximè contineri. Quo major igitur est eloquentiæ vis, hoc est magis cùm probitate jungenda, summâq; prudentiâ: quarum virtutum expertibus, si discendi copiam tradiderimus non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus.

3, de ora.

De materia Rhetoricæ.

CAPVT III.

De inven 1,

ARtis *materia* est in qua omnia ars & ea facultas, quæ conficitur ex arte, versatur: ut si medicinæ materiâ dicamus morbos ac vulnera, quòd in his omnis medicina versetur. Item quibus in rebꝰ versatur ars & facultas oratoria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus.

Sed hoc interest inter alias artes, exceptâ Dialecticâ, & Eloquentiâ, quòd cæteræ artes se ipsæ per se tuentur singulæ: *bene dicere* autem, quod est scienter, & peritè & ornatè dicere, non habet definitam aliquam regionem, cujus terminis septa teneatur. Omnia quæcunq; in hominũ disceptationem cadere possunt, benè sunt ei dicenda, qui hoc se posse profitetur, aut eloquentiæ nomen relinquendum est: *materia* enim oratori ad dicendum subjecta, *quæstio est.*

Deor. 1.

Qvinctil. l: 2, c. 21.

De quæstione.

CAPUT IV.

QVæstionum duo sunt genera: alterum infinitũ, quod Græci THÉSIN, Cicero *propositum* vocat: alterum certum & definitum, quod HYPÓTHESIN illi, Latini vel *causam* vel *controversiam* solent appellare. Propositum est, in quo aliquid generatim quæritur hoc modo. Expetenda ne sit eloquentia? Causa est quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijs cernitur hoc modo. An Socrates jure fuerit ab Atheniensibus damnatus.

In part. in Top de or. 2.

In partionibus.

Regi Monasterij Sion. Bertin. /316.18.j/

Perrac. 118 fr.
Perrac. 113 fr

Propositi duo sunt genera, *cognitionis* alterum, cujus scientia est finis, ut: an Solis magnitudine multis partibus terra superetur: Alterum *actionis*, quod refertur ad efficiendum quid, ut: si quæratur, quibus officiis amicitia colenda sit. Hæc cùm in præpositis quæstionibus genera sint eadem in causas transferuntur. *Sed causarum tria sunt genera*, judicij, deliberationis, & exornationis, quæ quia in laudationes maximè confertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

De Exornatione, Deliberatione & Iudicio.

CAPVT V.

De inv. 1. Arist. l. 1, Rhet. c. 3 In par. de inv. 3, Ari 1, Rhet. Cic, part,

IN *Exornatione* duæ sunt partes laus & vituperatio. Tempus tũ præsens, tum præteritum. Spectat autem orator honestatem præcipuè, cùm laudat: turpitudinem cùm vituperat, monetq; auditores ad delectationem.

Deliberatio continet in se suasionem & dissuasionem, tempus verò futurum. Finis quem sibi proponit orator in consilio dando, est utilitas, & spes, aut reformidatio deliberantis.

Judiciũ habet in se accusationem & defensionem: ejus finis justorum & injustorum quæstione, sævitiâ aut clementia judicis continetur.

Quomodo hypothesis ad thesin revocanda.

CAPVT VI.

In part. In Top. Quinct. l. 5, c. 3,

MAneat ergo, & infinitas & finitas quæstiones ad oratorem pertinere. Sed est consultatio quasi pars causæ quædam. Ineste enim

nim infinitum in definito, ad illud tamen referuntur omnia. Quare illa pars orationis, quæ est de genere universo, totas causas sæpe continet. Quidquid est enim illud, in quo quasi certamen est controversiæ, quod Græcè KRINÓMENON dicitur, id ita dici placet, ut traducatur ad perpetuam quæstionem, atq; de universo genere dicatur, nisi cum de vero ambigetur, quod quæri conjectura solet. Exempli causa: finita est, An Aristotelis Philosophia sit perdiscenda, ejus quasi pars quædam est illa infinita: An Philosophia sit perdiscenda ad quam orator finitam transfert. Cic, de orator, 30,

Sunt enim ornatissimæ orationes eæ, quæ latissimè vagantur, & à privata ac singulari controversia se ad universi generis vim explicandam conferunt, & convertunt, ut ij, qui audiunt natura & genere & universa recognita, de singulis rebus statuere possint. Itaq; orator excellens à proprijs personis & temporibus semper si potest, avocat controversiam. Latius enim de genere, quàm de parte disceptare licet ut quod in universo sit probatum, in parte sit probari necesse.

De partibus Rhetoricæ.

CAPVT VII.

QVinq; sunt partes & quasi membra eloquentiæ: *inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatio.* Oportet enim invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, De or. 1 & 2, de inv, 1, Auctor ad Heren. l. 1.

Regi Wyomatavan. /116.18.f./ Matice Slov. Martin

Petrac. 118 Rh.
Petracoviana 113 ½

post memoriæ mandare, tum ad extremum agere. *Inventio* est cogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quæ quæstionem probabilem reddant. *Dispositio* est rerum inventarum in ordinem distributio.

Quinct. l. 3, c. 3. *Elocutio* est idoneorum verborum & sententiarum ad inventionem accommodatio. *Memoria* est firma animi rerum ac verborum, ad intentionem perceptio. *Pronunciatio* est ex rerum & verborum dignitate corporis & vocis moderatio. Nec audiendi quidam qui judicium sextam esse partem voluerunt: adeo enim tribus primis partibus est permistum (nam nec inventio sine eo, nec dispositio, nec elocutio fuerit) ut pronunciationem quoq; vel plurimum ex eo mutuari putem, nec invenisse credendus est, qui non judicavit, quod similiter in alijs partibus, quibus judicium permistum est, existimare debemus.

De claris oratoribus. Hinc apparet eloquentiam rem unam esse omnium difficillimam; quibus enim ex quinq; rebus constare dicitur, earum unaquæq; est ars ipsa magna per sese. Quare quinq; artium concursus maximarum, quantam vim quantamq; difficultatem habeat existimari potest. Sunt igitur quinq; Rhetoricæ partes omnino: *& invenire, disponere, eloqui, memoria complecti, & pronunciare*, opera sunt oratoris.

Quibus

Quibus rebus eloquentia comparetur; ac primum de natura.

CAPVT VIII.

Auct. ad Her. l. 1. Quinct. l. 3. c. 5. cic. 1, & 2, de or. Quinctil. c. 5.

ELoquentia, quæ quinq; suprà dictis constat, partibus, *naturâ, arte, exercitatione, & imitatione* comparatur: *imitationem* enim quamvis Quinctilianus artì, Cicero exercitationi subjiciat, rectiùs tamen alij ab utraq; segregarunt. Ergo de singulis, aliquid dicendum est.

Naturæ igitur primum atq; ingenium ad dicendum vim affert maximam: neq; verò quibusdam scriptoribus artis, ratio dicendi & via sed natura defuit. Nam & animi atq; ingenij celeres quidã motus esse debent: qui ad excogitandũ acuti, & ad explicandum ornandũq; sint uberes, & ad memoriam firmi atq; diuturni. Etsi quis est qui hæc putet arte accipi posse: quod falsum est (præclarè enim si res habeat, si hæc accendi, aut commoveri arte possint, inseri quidem & donari ab arte non possunt omnia, sunt enim illa dona naturæ) qui de illis dicet, quæ certè cùm ipso homine nascuntur, linguæ solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio quædam & figura totius oris & corporis?

1, de orat

Neq; hæc ita dico ut ars aliquid limare non possit (neq; enim ignoro & quæ bona sint, fieri meliora posse doctrinâ, & quæ non optima, aliquo modo acui tamen; & corrigi posse) sed sunt quidam, aut ita lingua hæsitantes, aut ita voce absoni, aut ita vultu, motuq; corporis va-

12

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

sti atq; agrestes, ut etiam si ingenijs atq; arte valeant, tamen in oratorum numerum venire non possint: sunt autem quidã ita naturæ muneribus in ijsdem rebus habiles, ita ornati, ut non nati, sed ab aliquo Deo ficti esse videantur. Magnum quoddam est onus, atq; munus suscipere æq; profiteri, se esse omnibus silentibus unum maximis de rebus, magno in conventu hominum audiendum. Adest enim verè nemo, quin acutius atq; acriùs vitia in dicente, quàm recta videat. Ita quidquid est in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt obruit.

Amplificatur ex his eloquentiæ difficultas.

Neq; hæc in eam sententiam disputo, ut homines adolescentes, si quid naturale fortè non habeant, omninò à dicendi studio deterream, multis enim honori fuit illa ipsa quamcunq; assequi potuerunt, in dicendo mediocritas.

De Arte.

CAPVT IX.

In orat. De or. 1.

AD naturam optimam ars adjungi debet, quæ á natura profecta est. *notatio* enim *naturæ atq; animadversio peperit artem.* Ego enim hanc vim intelligo esse in præceptis omnibus non ut ea secuti oratores eloquentiæ laudem sint adepi sed quæ sua sponte homines loquentes facerent, ea quosdam observasse atq; † delegisse: sic *esse non eloquentiam ex artificio sed artificium ex eloquentia natum:* quod tamen nõ * rejicio est enim si minus necessarium ad benè dicendum, tamen ad cognoscendum non illiberale.

† al id elegisse.

* al ejicio

Habet

Habet igitur ars hanc vim, non ut totum aliquid cujus in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat & procreat, verùm *ut ea, quæ sunt orta, jam in nobis* & procreata *educet*, atq; confirmet. Observatio autem earum rerum, quæ in dicendo valent, ipsa per se si eloquentes facere posset, qui esset non eloquens? quis enim hæc non vel facile, vel certè aliquo modo posset ediscere? Itaq; intelligendum est, alia quædam ad consequendam eloquentiam esse majora, sed ars non est equidem negligenda: quam ego si nihil dicam adjuvare mentiar. Habet enim quædam quasi ad commonendum oratorem, quò quidq; referat, & quò intuens, ab eo quodcunq; sibi proposuerit, minus aberret. In præceptis enim hanc vim, & hanc utilitatem esse arbitror, non ut ad reperiendum, quid dicamus, arte ducamur, sed ut ea, quæ naturâ, studio, quæ exercitatione consequimur, aut recta esse confidamus, aut prava intelligamus, cum, quò referenda sint, didicerimus.

2, de orat.

1, & 2, de orat.

2, Orat.

Qua de causa studiosè Rhetorica colenda est, ut quæ viam & rationem dicendi doceat. Etsi namq; magnis ingenijs præditi quidam dicendi copiam sine ratione consequantur: ars tamen est dux certior quàm natura: quoniam sine doctrina, etiamsi quid benè dicitur, tamen id quia fortuitò fit, semper paratum esse non potest. Aptissimè profectò quod M. Tullius de excellenti virtute scripsit, idem ad præstantem elo-

Decla. orat.

Pro Arch.

13

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatvány ok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

eloquentiam transferri poteſt: ut multos homines excellenti ingenio & eloquentia fuiſſe, & ſine doctrina, naturæ ipſius habitu, per ſe ipſos copioſos & ornatos extitiſſe fateamur: adjungamus etiam ſæpius ad orationis laudem, naturam ſine doctrina, quàm ſine natura valuiſſe doctrinam: ſed cùm ad naturam eximiam atq; illuſtrem acceſſerit ratio quædam conformatioq; doctrinæ, tũ illud neſcio quid præclarum ac ſingulare ſolere exiſtere contendamus.

De Exercitatione.

CAPVT X.

2. de ora. IN præſtanti natura, quam ars expolivit, exercitatio *abſolutionem perfectionemq; dicendi conſummat. Quocirca intereſt per magni ſtudium & ardorem quendam amoris aſſumere*, ſine quo cùm nihil quidquam egregium, tum certê eloquentiam nemo unquam aſſequetur. Ex hoc ardore naſcitur exercitationis diligentia, ut cauſa aliqua poſita conſimili cauſarum earum, quæ ad oratorem deferuntur, dicamus quàm maximè ad veritatem accommodaté.

Sed pleriq; in hoc vocem modo, neq; enim ſcienter, & vires exercent ſuas, & linguæ celeritatem incitant: verborumque frequentia delectantur: in quo fallit eos quod audierunt: dicendo homines, ut dicant, efficere ſolere: verè enim etiam illud dicitur, perverſè dicere, homines perverſè dicendo facillimè conſequi. Quamobrem in iſtis ipſis exercitationibus, etſi utile

utile eſt etiam ſubitò ſæpè dicere, tamen illud utilius, ſumpto ſpatio ad cogitandum, paratius atq; accuratius dicere.

Caput autem eſt (quòd ut verè dicam, minimè facimus: eſt enim magni laboris, quem pleriq; fugimus) quàm plurimum ſcribere. Stylus optimus eſt & præſtantiſſimus dicendi effector ac magiſter: neq; injuria, nam ſi ſubitam & fortuitam orationem commentatio & cogitatio facilè vincit: hanc ipſam profectò aſſidua & diligens ſcriptura ſuperabit, jam vocis & Spiritûs, & totius corporis & ipſius linguæ motus, & exercitationes non tam artis indigent, quàm laboris.

Exercenda eſt & memoria ediſcendis ad verbum quàm plurimis & noſtris ſcriptis & alienis atq; in ea exercitatione non ſanè mihi diſplicet adhibere, ſi conſueveris, etiam iſtam locorum ſimulacrorumq; rationẽ, quæ in arte traditur.

De Imitatione.

CAPVT XI.

ETſi ad illud genus oratorum præſtantium magnificum atq; præclarum natura ipſa aliquem ducat, tamen ea non ſatis proficere poteſt, niſi eodem ſtudio atq; imitatione intendat, atq; ita dicere conſueſcat, ut totâ mente illos atq; omni animo intueatur. 2. de ora.

Ergo hoc ſit primum in præceptis meis, ut demonſtremus, *quem imitemur*, atq; ita, ut, quæ maximè excellant in eo, quem imitabimur, ea dili-

14

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

diligentissimè persequamur. Nil enim aliud causæ est, cur ætates extulerint singulæ singula propè genera dicendi: nisi quòd semper fuerit aliouis, cujus se similes pleriq; esse vellent. Hanc igitur similitudinē, qui imitatione assequi volet, tum exercitationibus crebris, atq; magnis, tum scribendo maximè prosequatur. Intuendi sunt etiam non solùm oratores, sed etiam actores, ne mala consuetudine ad aliquam deformitatem pravitatemq; veniamus:

Quoniam de Rhetoricæ definitione, dignitate, fine, officio, & materia dictum est: quotq; sint ejus partes explicavimus: & naturam, artem, exercitationē, imitationem ad eloquentiam consequendā necessarias esse ostendimus, sequitur ut de singulis ejus partib⁹ disseramus.

De Inventione.

CAPVT XII.

In part. QVoniam igitur primum oratoris munus est invenire, dabit operam, ut inveniat, *quemadmodum fidem faciat* eis, quibus volet, persuadere, & quemadmodum *motum* eorum *animis afferat*. Fidem facit orator argumentis: movet incitando, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem. Tot enim sunt motus genera, partes plures generum singulorum.

Cic. Tusc. 4.

Cùm enim omnis animæ cómmotio ex opinione boni alicujus aut mali nascatur, lætitia & cupiditas ex opinione boni nascuntur, ægri-

gritudo & metus in malorum opinione versantur. Est igitur *ægritudo* sive *molestia*, opinio recens præsentis mali, in quo demitti contrahiq; animo rectum esse videatur. *Voluptas*, opinio recens boni præsentiâ, in quo efferri rectum esse videatur. *Metus*, opinio impendentis mali quod intolerabile esse videatur. *Cupiditas*, opinio venturi boni, quod sit ex usu jam præsens esse atq; adesse. Opinio autem, quæ in omnes superiores definitiones includitur, est *imbecilla assensio*. In *proposito* fidem solùm facit orator; in *causa* verò fidem & motum de quo mox dicemus.

Quid inventio, quid argumentum & argumentatio.

CAPUT XIII.

In part. In Top. INventio est excogitatio argumenti. *Argumentum* est probabile inventum ad faciendam fidem, vel *aliter*: est ratio rei dubiæ faciens fidem: *Fides* verò est firma opinio: etsi velis fidem facere, eloquentiam esse expetendam, excogitesq; illud argumentum: nimirum esse artem benedicendi, possis hoc modo argumentationē concludere. Ars benè dicendi est expetenda: ea est eloquentia: est igitur eloquentia expetenda. Est autem argumentatio *argumenti explicatio*, qua dialectici pressiùs & religiosiùs, oratores ornatiùs & liberiùs utuntur. Locus autem est *sedes argumenti*, Aristoteles enim proposuit quosdam locos ex quibus

15

Regi mýomta tvájók Matica Slov. Martin
/316.ig.1/

Perrac. 118 str.
Perraconarie 113 ½

In Top. 2, de ora. bus omnis argumentatio ad omnem disputationem inveniretur: qui nihil aliud esse videntur, quàm notæ quædam, quibus admoneamur, quid in ipsis perveſtigare debeamus.

Quotuplicia sint Argumenta.

CAPVT XIV.

In Top. In part. 1. ARgumenta partim in eo ipso, de quo agitur, hærent, quocirca *insita* dicuntur: partim extrinsecùs assumuntur, quæ *remota* vocantur: quoniam absunt, longèq; ab eo, de quo agitur, disjuncta sunt: ut si dicas eloquentiam esse expetendam, quòd benè dicendi sit ars, *ratio* est *insita*, in eo, de quo agitur: eloquentia enim est ars benè dicendi: sin expetendam dicas, quòd Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni, ita vísum sit: *ratio* erit *remota*: auctoritas enim illorum virorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte naturâ esset expetenda, sine illorum commendatione.

De numero locorum.

CAPVT XV.

In Top. In part. LOci unde argumenta insita eruuntur numero sunt *sedecim*: alia enim dicuntur à definitione, alia à partium enumeratione, alia à notatione, alia conjugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adjunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione majorum, aut

aut parium aut minorum. Argumenta extrinsecus assumpta. Quinctiliano sunt *sex*, præjudicia, fama, tormenta, tabulæ, jusjurandũ, testes. Quinct. l. 5. c. 1.

De definitione.

CAPVT XVI.

DEfinitio *est oratio, quæ id, quod definit, explicat quid sit*, ut: Virtus est recta animi affectio Rhetorica est doctrina dicendi. Definitionum multa sunt & genera, & præcepta, sed ad hujus libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia eò usq; persequi, dum proprium efficiatur, quod nullum in aliam rem transferri possit: ut hoc; Rhetorica est ars. commune adhuc, multa enim genera sunt artium, ut Grammatica, Dialectica: unum adde verbum dicendi, jam à communitate res disjuncta videbitur, ut sit explicata definitio, Rhetorica est ars dicendi. In Top.

Hæc facultas definiendi debet esse in eloquente, ut definire rem possit. Est enim explicãda sæpè verbis mens nostra de quaq; re atq involutæ rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi involutum evoluit id, de quo quæritur. Sed id orator non faciet tam presse & augustè, quàm in illis eruditissimis disputationibus fieri solet, sed cum explanatiùs, tum etiam uberiùs. & ad commune judicium In orat. 2 de ora.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.i/

Patrac. 118 fr.
Patriacoaaie 113 fr

um popularemque intelligentiam accommodatiùs. Sic Cicero, quid sint optimates definit, cum ait: Sed genus universum (ut tollatur error) brevi circumscribi & definiri potest. 2, de ora. Pro Sestio.

Omnes optimates sunt, qui nec; nocent s: nec naturâ improbi, nec furiosi: nec malis domesticis impediti. Argumenti à definitione talis est formula. *Jus civile est, æquitas constituta iis, qui ejusdem sunt civitatis, ad res suas obtinendas, ejus autem æquitatis utilis est cognitio, utilis ergo juris civilis cognitio.* In Top.

Sæpe etiam definiunt & oratores & Poëtæ per translationem verbi ex similitudine cum quadam suavitate, quos licet imitari: ut si adolescentiam, *florem ætatis*, senectutem, *occasum vitæ*, velis definire.

De partium distributione.

CAPUT XVII.

In Top. ARgumento è partium distributione sic est utendum, *nullam ut partem relinquamus.* Ut si velis probare calliditatem non esse virtutem, à virtutis partibus quæ quatuor sunt, Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia, Inoffic. 1 sic probare possis. Omne, quod honestum est id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiâq; versatur: aut in hominum societate tuendâ, tribuendoq; suum unicuiq; & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi, invictiq; magnitudine ac robore; aut in omnium, quæq; fiunt, quæq; dicun-

cuntur, ordine & modò: in quo inest modestia & temperantia: calliditas ex nulla illarum parte oritur, non est igitur virtus.

De Notatione.

CAP. XVIII.

ETymologia, quæ verborum originem inquirit, à Cicerone dicta *Notatio*. Eâ sæpè utuntur Oratores & Poëtæ, ut Ovidius: Quinct. l. 6, in Top.

A senibus *nomen mito senatus habet,* Fast 5.
Nam quia ver aperit tunc omnia, denſaq; cedit Fast. l. 4.
Frigoris asperitas, fœtaq; terra patet.
Aprilem memorant ab aperto tempore *dictum.*

A notatione sumitur argumentum, cùm ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul est, qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam evertit.

De Conjugatis.

CAP. XIX.

COnjugata dicuntur, *quæ sunt ex verbis generis ejusdem.* Ejusdem autem generis In Top. verba sunt, quæ orta ab uno variè communantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. Ex hac verborum conjugatione hujuscemodi argumento usus est Ovidius:

Aurea *nunc verè sunt sæcula plurimus* auro
Venit honos.

Et juvenalis.

Summum crede nefas animam præferre pudori. Satyr. 8.
Et propter vivam vivendi *perdere causas.*

Cicero etiam: Cùm enim esset omnis cau- In Pison.

Regi nyomtatványok, Matematica Slov. Mart.
/116.fig.1/

Porrae. 118 str.
Porracoovarie 113 ff

sa illa mea *consularis & senatoria*, auxilio mihi opus fuerat & *consulis & senatus*.

Terent in Heaur. Est & illud elegans in primis: *Homo* sum, *humani* nihil à me alienum puto. Cic. lib. de orat. à hoc utitur exemplo. Si *pietati* summa tribuenda fuit est, debetis moveri, cum Q. Metellum tám pè lugere videatis.

De genere & forma.

CAPUT XX.

de orat. 1. Genus *est, quod sui similes communione quadam, specie autem differentes, duas aut plures complectitur partes.* Partes, quas genus amplectitur, *formæ* dicuntur: ut Virtus est genus: plures enim formas, quatuor scilicet complectitur, Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, & Temperantiam: quæ sunt similes virtutes communione: ut prudentia enim, sic justitia, sic fortitudo, sic temperantia virtus est. Hinc perspicuum fit quid in forma, est enim *pars generi subjecta*. Argumentum è *genere* sic tractatur: Virtutis laus omnis in actione consistit: prudentia igitur laus omnis in actione consistit. Ex *forma* autem; Quod justitia est, utique virtus est.

De or. 1. off. 1. Quint. l. 3. c. 10

De similitudine & dissimilitudine.

CAPUT XXI.

ad Her. l. 4. Phil 2. Similitudo *est, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile*, ex ea sumitur argumentum hoc modo: Cicero: Sed nimirum ut quidam morbo aliquo, & sensus stupore

pore suavitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, avari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent.

Ovidius.

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum, Trist. l. 1. eleg. 4.
Tempora sic duro est inspicienda fides.

Ex *dissimilitudine* sive *differentia* ducitur hoc modo argumentum.

Si barbarorum est in diem vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent. 2. de or.

De contrarys.

CAPUT XXII.

Contrariorum *genera sunt quatuor*, adversa, privantia, quæ inter se conferuntur, & contradicentia. *Adversa* sunt, quæ in eodem genere plurimum differunt: ut virtus, vitium: quæ cum animi habitus sint, plurimum tamen inter se differunt: ut bellum, pax: sapientia stultitia: ex quibus argumenta talia existunt: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur; & bonitatem, si malitiam. Hinc illud Drancis apud Virgilium. Arist. in c. de oppositis. Cic. in top. Cic. in top. Lib. 11.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Perinde enim est atq; hoc, Bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetenda est.

Cicero.

Quid cum fatentur tantis magnam vim esse in vitijs ad *miserum vitam*, nonne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad *beatam vitam?* Contra enim contrariorum sunt consequentia. Tusc. 5.

Regi rýomata tvgýol, Metica Slov. Mertin:
/316.ig.f./

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 str

Cic. in Top.

Privantia sunt habitus, & ejus privatio: ut lux, tenebræ: vita, mors: scientia, inscitia: humanitas, inhumanitas: præpositio enim, *in*, privat verbum eâ vi, quam haberet, si *in* præpositum non fuisset. Ex his ductum est illud Ciceronis in Miloniana. Eius igitur *mortis* sedetis ultores, cujus *vitam* si putetis per vos restitui posse, nolitis:

Tertio loco sunt ea *quæ inter se conferuntur*: ut duplum, simplum: datum, acceptum, miles & Imperator, docere & discere. Ex hoc loco

Pro Marcel. est illud Ciceronis, Ex quo profectò intelligi debet, quanta in *dato* beneficio sit laus, cùm

In orat. in *accepto* tanta sit gloria: & item hoc: Non igitur periculum est, ne quis putet in magna arte & honesta turpe esse *docere* alios id, quod ipsis fuerit honestissimum *discere*. Huc pertinet Virgilianum illud:

Lib. 8. *Arma rogo* genitrix nato.

In Top. Ultimo loco sunt *negantia* valde contraria adjentibus: ut si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum verum esse, alterum fal-

De adjunctis
CAPVT XXIII.

In Top. ADjuncta sunt ea, *quæ cum re sunt conjuncta*: ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant: ut vestitus & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraq, quæ suspicionem possunt move-

re. Latissimè itaq; patent adjuncta; nam & quæ in hominis sunt sive animo, sive corpore, ut virtus, ut vitia, ut oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaq; innumera comprehendunt.

Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cùm ait: Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias illè ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior, & multa deinceps: & paulò post. Videre nunc illum primum egredientem è villa subitò: cur vesperi? quid necesse est tarde? quid convenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam atq; inauditâ gravitate, virtute, constantiâ præditum, fœdera

udebit? loquitur autem de Pompeio.

De antecedentibus & consequentibus.
CAPVT XXIV.

Arist. 2. tom. c. 2. in Top. Cic.

ANtecedentia sunt ea quæ sic *antecedunt consequentia, ut cum ipsis necessario coherent*: qua ratione ab adjunctis distinguuntur: conjuncta enim nunquam necessariò cohærent um his, quibus adjuncta sunt. Argumenti ab ntecedentibus talis est formula, Ortus est *Sol*, gitur *dies* est. Consequentia verò sunt, *quæ rem necessariò consequuntur*: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem umitur à consequentibus, hoc modo. Dies st, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud iceronis in Antonium: Luculentam tamen

Arist. 2. tom. c. 1. Cicer. in Top.

Phil. 7.

Regi rvomtatványtár /316.ig.1/
Matica Slov. Martin

Perrac. 118 str.
Perrac. 113 str.

Cic. in Top. *Privantia* sunt habitus, & ejus privatio: ut lux, tenebræ: vita, mors: scientia, inscitia: humanitas, inhumanitas: præpositio enim, *in*, privat verbum eâ vi, quam haberet, si *in* præpositum non fuisset. Ex his ductum est illud Ciceronis in Miloniana. Ejus igitur *mortis* sedetis ultores, cujus *vitam* si putetis per vos restitui posse, nolitis:

Tertio loco sunt ea *quæ inter se conferuntur*: ut duplum, simplum: datum, acceptum, miles & Imperator, docere & discere. Ex hoc loco

Pro Marcel. est illud Ciceronis, Ex quo profectò intelligi debet, quanta in *dato* beneficio sit laus, cùm

In orat. in *accepto* tanta sit gloria: & item hoc: Non igitur periculum est, ne quis putet in magna arte & honesta turpe esse *docere* alios id, quod ipsis fuerit honestissimum *discere*. Huc pertinet Virgilianum illud:

Lib. 8. *Arma rogo* genitrix nato.

In Top. Ultimo loco sunt *negantia* valde contraria adjentibus: ut si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum verum esse, alterum fal-

De adjunctis

CAPVT XXIII.

In Top. Adjuncta sunt ea, *quæ cum re sunt conjuncta*: ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant: ut vestitus & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraq, quæ suspicionem possunt move-

re. Latissimè itaq; patent adjuncta; nam & quæ in hominis sunt sive animo, sive corpore, ut virtus, ut vitia, ut oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaq; innumera comprehendunt.

Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cùm ait: Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias illè ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior, & multa deinceps: & paulò post. Videre nunc illum primum egredientem è villa subitò: cur vesperi? quid necesse est tarde? quid convenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam atq; inauditâ gravitate, virtute, constantiâ præditum, fœdera

udebit? loquitur autem de Pompeio.

De antecedentibus & consequentibus.

CAPVT XXIV.

Aristot. 2. tom. c. 2. in Top. Cic. Aristot. 2. tom. c. 1. Cicer. in Top. Phil. 7.

Antecedentia sunt ea, quæ sic *antecedunt consequentia, ut cum ipsis necessariò cohærent*: qua ratione ab adjunctis distinguuntur: conjuncta enim nunquam necessariò cohærent um his, quibus adjuncta sunt. Argumenti ab ntecedentibus talis est formula, Ortus est *Sol*, gitur *dies* est. Consequentia verò sunt, *quæ necessariò consequuntur*: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem mitur à consequentibus, hoc modo. Dies st. igitur ortus est *Sol*. Ex hoc loco est illud icronis in Antonium: Luculentam tamen

18

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

ipse *plagam* accepit: ut declarat *cicatrix*, probat enim quod jam cicatrix magna est. vulnus quoque fuisse magnum.

De repugnantibus.

CAPVT XXV

REpugnantia *neq; certâ lege, neq; numero inter se dissident* quâ ratione à contrarijs atq; dissimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, & odio habere, contraria sunt, amare verò, & nocere, & lædere, & convitijs insectari repugnantia sunt. Argumenti à repugnantibus talis est formula. Amat illum, igitur non insectatur illum convitijs: Hortensius non erat adversarius Ciceronis, aut obtrectator; semper enim est alter ab altero adjutus, & communicando, & monendo, & favendo.

De clar. orat.

De causis.

CAPVT XXVI.

Cic. de fat. Arist. l. 3. phys. c. 3.

CAusa *est quæ suâ vi efficit id cujus est causa:* ut vulnus mortis: cruditas morbi: ignis ardoris. Ejus *quatuor* sunt genera: *finis, efficiens forma, materia.* *Finis* est, cujus gratiâ fit aliquid, ut domûs finis, est usus: belli pax: hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum hoc modo Cicero contra Epicureos: Hi non viderunt, ut ad cursum equum, ad arandum bovem, ad indagandum canem, sic hominem ad duas res ut ait Aristoteles, intelligendum & agendum esse natum, quasi mortalem Deum: contraq; ut tardam aliquam & languidam pecu-

De finib. 8.

cudem ad pastum, & ad procreandi voluptatem, hoc divinum animal ortum esse voluerunt, quo nihil mihi videtur absurdiùs. Hujus enim loci hæc vis est: Homo natus est ad intelligendum & agendum, non igitur ad pastum & voluptatem est ortus.

Efficiens causa est, qua aliquid est, ut. Sol diem efficit, toto cælo luce diffusa. Ab ea est illud Ciceronis contra senectutis vituperatores Caret epulis, ajunt, extructisq; mensis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolentiâ, cruditate, & insomnijs. Cujus loci vis in eo est, quôd ubi causa deest, effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus ut Eurialum servet, se auctorem cædis profitetur.

In lib. de senect.

Me me adsum qui feci in me convertite ferrum
O Rutili, mea fraus omnis, nihil iste nec ausus,
Nec potuit.

Æneid. 9

Forma est ratio rei & nota, per quam res est id, quod est, & à rebus alijs distinguitur: ut. Animus est hominis forma, hic enim causa est, ut homo sit, eumq; à rebus alijs distinguit. Sic domus, sic navis, sic ignis, sic terræ, cæterarumq; rerum sua forma est vel artificosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo: Animi hominum immortales sunt, homines igitur ad æternitatem, immortalitatemque beatæ vitæ aspirare debent.

Arist. 2. Phys. 3.

Materia est, ex qua & in qua res sunt, ut statuæ, æs, argentum, pateræ: corpus hominis

cic dena Deor.

20

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Ex materia sic sumitur argumentum, Corpus hominis mortale est: ab ejus igitur societate & contagione immortalis animus sevocandus est. Ex hoc loco, Regia solis apud Ovidium: Arma Æneæ apud Virgilium: multa signa sublata à Verre, à Cicer. describuntur. Ex his causarum generibus tanquam ex fonte non modò in causis, sed in omni scribendi genere magna argumentorum suppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cognito, non modò oratoribus & philosophis, quorum est propriùs: sed Historicis etiam & Poëtis multa & varia & copiosa ex eo facile depromere.

Lib. 2. me l. 8. Ene. Act. 5 in Verrem.

De effectis.

CAPVT XXVII.

Arist. 2. post c. 7. Cicer. in Top.

EFfecta *sunt ea, quæ sunt orta de causis.* Horum ut causarum *quatuor sunt genera*: Est enim suus effectûs & finis, & efficientis causæ, itemq; formæ ac materiæ. Quæ autem sint singularum causarum effecta, cognitis causis intelligitur: ut enim quod effectum est, quæ fuerit causa, demonstrat, sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax est, bellum ejus pacis, quæ bello quæritur, effectus est: eodemque modo dies solis effectus est, & homo corporis ac animi, quorum illud materia est, hic forma. Ab effectu sumitur hoc modo argumentum. Virtus facit laudem, sequenda igitur: at voluptas infamiam, fugienda igitur.

De

De comparatione.

CAPVT XXVIII.

LOcus à comparatione simplex quidem est, sed *tripliciter tractatur*: à comparatione nimirum majorum, vel minorum, vel parium. A comparatione *majorum* ducitur argumentũ hoc modo, si quod magis videtur convenire, non convenit, ne id quidem, quod minus; ut, Num me fefellit Catilina non modò res tanta, tam atrox, tam incredibilis, verùm id, quod multò magis est admirandum dies? &, Etenim si summi viri, & clarissimi cives Saturnini & Gracchorum, & Flacci, & superiorum complurium sanguine non modò se non contaminârunt, sed etiam honestârunt: verendum certè mihi non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto, invidiæ mihi in posteritatem redundaret.

Arist. 2. tom. c. 4. & 2, Rhe.

In Catil.

A minoribus ad majora ducitur argumentum hoc pacto: Si quod minus videtur convenire, tamen convenit: ergo & id, quod videtur magis.

Ovidius:

Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes.
Arida nec sitiens ora levabit aqua.
Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.

In epist. lib. 2. ad Lollium. l. 5, accu.

Et Horatius:

Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones.
Ut teipsum serves, non expergisceris?

Et

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Et Cicero: Capitolium, sicut apud majores nostros factum est, publicè gratis coactis, fabris operisq; imperatis exædificari atq; effici potuit: majore igitur ratione navis cybæa: & in Catil. 1. Servi me herculè mei, si me isto pacto metuerent. &c.

Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem, est enim æqualis, Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur quæ ita ferè concluduntur, Eripuit contra Rompub, pecunias, ergo & largitus est &, si tibi non licuit imperare navem Mamertinis fœderatis, non licuit imperare Taurominitanis item fœderatis, aut, si his jure est imperata navis, etiam illis potuit imperari.

2. de ora. l. 5. de accus.

De argumentis remotis.

CAP. XXIX.

In part. ARgumenta sive remota, sive assumpta non eò dicuntur sine arte, quòd ita sunt; sed quôd *ea non pariat oratoris ars, sed foris ad se delata tamen arte tractat.* Ea Cicero in Topicis testimonij nomine complectitur. Testimonium enim in eo loco dicit omne id, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem Sed ad intelligendum erit faciliùs, si cùm Quinctiliano in *præjudiciam. rumorem & famam, tormenta, tabulas, jusjurandum, & testes* ea dividamus. Quæ ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ viribus & allevanda sunt plerumq; & refellenda. Quare genus harum

In Top.

Lib 5. c. 1. usque ad 7.

rum rerum, quæ ad oratorem deferebantur: meditatum in perpetuum usum similium rerum, veteres oratores habebant. Nunc translatis ac oratoribus ad Iurisconsultos judiciis, ut veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

De præjudicijs & testibus.

CAPVT XXX.

CÆteris quatuor omissis; quæ facilè intelliguntur: de præjudicijs & testibus dicamus. Præjudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur. *Rebus*, quæ aliquando ex paribus causis sunt judicatæ, quæ exempla rectius dicuntur. *Judicijs*, ad ipsam causam pertinentibus, unde etiam nomen ductum est: qualia in Milonem à senatu facta dicuntur. Aut *cùm da eadem causa est pronunciatum.*

Quinct. l. 5. c. 2.

Veteres Oratores & pro testibus, & contra testes magno labore dicebant: ut è pluribus Ciceronis orationibus, maximèq; oratione pro Flacco apparet. Nunc judiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit necessarius, & ut de rumore; fama, tormentis & jurejurando pluribus agendum non sit.

Cice. pro Milone.

De usu & utilitate locorum.

CAPVT XXXI.

HOs locos multa commentatione atq; meditatione paratos atq; expeditos qui volet in dicendo excellens esse, habere debet. Atq; ut quæq; res ad dicendum erit suscepta, tùm deni-

de or. 2.

22

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

deniq; ſcrutari locos, ex quibus argumenta eruuntur. Quæ quidem ei, qui mediocriter ea modò conſiderarit ſtudio adhibito, & uſu pertractata eſſe poſſunt. Eſt enim utiliſſimũ noſſe regiones intra quas venies, & perveſtiges, quod quæras. Vbi enim locum omnem cogitatione ſepſeris, ſi modò uſum rerum percallueris, nihil te effugiet, atq; omne quod erit in re occurret, atq; incidet. Vt enim ſi aurum cui quod eſſet multifariè defoſſum, commonſtrare aliquis vellet, ſatis eſſe deberet, ſi ſigna & notas oſtenderet locorum, quibus cognitis ille ipſe ſibi foderet, & id quod vellet, parvo labore, nullo errore inveniret: ſic has argumentorum notas indicare ſatis eſt, quæ illa quærenti demonſtrant, ubi ſint; reliqua curâ & cogitatione eruuntur.

Qui modus in argumentis adhibendus,

CAPVT XXXII.

In part. r. In or. NEc verò impudenter quisquam utetur hac copiâ, ſed omnia expendet & ſeliget. Non enim ſemper, nec in omnibus cauſis, ex ijsdem argumentorum momenta ſunt. Judicium ergo adhibebit, nec inveniet ſolùm quid dicat, ſed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs his præſertim, quæ diſciplinis exculta ſunt: ſed ut ſegetes fœcundæ & uberes, non ſolùm fruges, verùm herbas etiam effundunt inimiciſſimas frugibus: ſic interdum ex illis locis aut levia quædam, aut cauſis aliena, aut non uti-

utilia gignuntur. Quorum ab oratoris judicio delectus magnus adhibebitur;

Illud autem intelligendum eſt, ex his locis & ad faciendam fidem, & ad afferendum motum auditorum animis, materiam peti. Sed quia difficile eſt, etiamſi locorum naturam cognoveris, ex illis ea, quæ ad movendos animos valent, eruere, de affectibus movendis ſeparatim dicamus; illud iterum monentes, nihil planè eſſe ſive ad docendum, ſive ad movendum accommodatum, quod ex his ſupradictis fontibus non fluat,

De affectibus.

CAPVT XXXIII.

In orat. In part. MAxima vis exiſtit oratoris in hominum mentibus permovendis, quod amplificatione fit. *Eſt* enim *amplificatio gravior quadam affirmatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem.* Ea & *verborum* genere conficitur, & *rerum.* Quæ verba in amplificatione ponenda ſint tunc dicemus, cùm ad elocutionis præcepta venerimus. *Rerum* amplificatio ſumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta ſunt ad fidem, maximèq; definitiones valent conglobatæ, & conſequentium frequentatio & contrariarum, & diſſimilium, & inter ſe pugnantium rerum conflictio: & cauſæ, & ea, quæ ſunt orta de cauſis, maximèq; ſimilitudines & exempla.

De

Pegi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.1/

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 str

De amplificatione à definitionibus conglobatis.

CAPVT XXXIV.

a. decora. A DEFINITIONIBUS *conglobatis* est illa Ciceronis amplificatio. Historia vetò testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur? Est & illud ex eodem loco inprimis illustre exemplum ejusdem pro Sestio: Ignari quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quæ in tempestate sæva quieta est: & lucet in tenebris, & pulsa loco, manet tamen atq; hæret in patria, splendetq; per se semper, nec alienis ullam fordibus obsolescit. Vbi sunt quinq; quasi definitiones, tùm historiæ, tùm virtutis conglobatæ: rara enim adhibetur ab oratore definitio adamplificandum, quæ genere declaratur & proprietate.

In pa
In or

De amplificatione à consequentium frequentatione.

CAPVT XXXV.

Action. 6. A Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio. Constitue nihi opis esse in hac voce; Civis Romanus sum: jam omnes provincias, jam omnia Regna, jam terram qui semper nostris hominibus maximparuit, civibus Romanis ista defensione præcluseris.

D

De Amplificatione à contrariarum rerum conflictione.

CAPVT XXXVI.

A' Rerum contrariarum conflictione est illa amplificatio Ciceronis in Antonium: tam autem eras excors, ut torâ in oratione tecum ipse pugnares: ut non modò non cohærentia inter se diceres, sed maximè disjuncta atq; contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum, tibi esset contentio. Vitricum tuum fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare, ita quod proprium meum est, laudasti: quod totius Senatûs est, reprehendisti: Nam cum comprehensi fortunæ meæ animadversio Senatûs fuerit; homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se eos, apud quos dicit, vituperari. Et in eisdem orationibus. O spectaculum illud non modò hominibus, sed undis ipsis & littoribus luctuosum, cedere patria servatorem ejus, manere in patria proditores. Philip. 2. Philip. 10

Et in Catilinam: Hoc verò quis ferre possit, inertes homines fortissimis insidiari stultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dormentes vigilantibus? Ex hoc loco etiam est illud ejusdem in Pisonem & Gabinium. Qui latrones igitur, siquidem vos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur: Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna majeOrat. 2. In Pison.

stas

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

stas Consulis, non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit levitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam gravem, tam severam.

De amplificatione à dissimilium & inter se repugnantium conflictione.

CAPVT XXXVII.

Philipp. 2 A Dissimilium rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio illa Ciceronis: O tecta ipsa misera quam dispari domino: quanquam quomodo iste Dominus? sed tamen quàm à dispari tenebantur? studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinem diversorium, quæ in illa villa antea dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabantur? jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At verò te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs scorta inter matres familias versabantur: A illa ex *contentione pugnantium rerum*: Qua in re mihi ridiculè es visus esse inconstans, qui eundem & læderes, & laudares: & virum optimum, & hominem improbissimum esse diceres, eundem tu & honoris causâ appellabas & virum primarium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas.

In p
In o

Pro Rose Am.

De amplificatione à causis conglobatis, & his quæ sunt orta de causis.

CAusa etiam, & ea quæ sunt orta de causis, multùm valent ad amplificandum, si conglobentur: Cicero multas & varias causas, propter quas multi essent ab eo alieniores, junxit hoc modo: Cùm alij me suspicione periculi sui non defenderent; alij vetere odio bonorum incitarentur: alij inviderent; alij obstare sibi me arbitrarentur: alij ulcisci dolorem suum aliquem vellent, alij rem ipsam publicam atq; hunc bonorum statum odiumque odissent: & ob hasce causas tot, tamq; varias, me unum deposcerent. In orat. Pro Sestio.

Orta verò de causis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium: Doletis tres exercitus P. R. interfectos: interfecit Antonius desideratis clarissimos cives: eos quoq; vobis eripuit Antonius: auctoritas hujus ordinis afflicta est: afflixit Antonius. Omnia deniq; quæ postea vidimus mala (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezentij immanem crudelitatem auget Evander apud Virgilium. Phil. 2.

Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
Effera, Dy capiti ipsius, generiq; reservent.
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora. Lib. 8.

25

Regi Mon. Societatis Jesu Prov. Lugd. Bat.

Parrac. 118 Rh.
Parracoaaie 113 R

Tormenti genus: & sanie taboq; fluentes.
Complexu misero longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitudine, atq; exemplo.

CAPVT XXXIX.

Cic. in Verr. 7. CICERO in Verrem: Non enim carybdim tam infestam, neq; Scyllam nautis, quam istum in eodem frero fuisse arbitror.

Virgilius etiam ex hoc loco pulchritudinem Æneæ pulcherrimis carminibus amplificavit.

Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit.
Os humerosq; Deo similis? namq; ipsa decoram
Æneid. 1 *Cæsariem nato genitrix, lumenq; juventæ*
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt eboni decus, aut ubi flavo.
Argentum Pariusve lapis circumdatur auro.

Æne. 12. Idem mirificè expressit vim, qua Æneas in Turnum hastam conjecit.

Cunctanti telum Æneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto,
Eminus intorquet, murali concita nunquam
Tormento, sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens.

Ab exemplis verò est illa Ciceronis amplificatio pro Milone. Quamobrem uteretur eadem confessione Titus Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius qua nosmetipsi. Et in Catilinam; An verò vir amplissimus P. Scipio Pontifex maximus. Tiberium

pro Milo.

Orat. 1.

rium Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipub. privatus interfecit: Catilinam verò orbem terræ cæde atq; incendijs vastare cupientem, nos Consules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Quintus Servilius Hala, Sp. Melium novis rebus studentem manu suâ occidit.

Quæ sint ad amplificandum adhibenda.

CAPVT XL.

In part. SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna naturâ videntur, alia usu. *Natura*, ut cœlestia, ut divina, ut ea, quorum obscuræ causæ, ut in terris, mundoq; admirabilia quæ sunt: ex quibus similibusq, si attendas ad augendum multa suppetunt. *Usu habentur magna*, quæ videntur hominibus aut prodesse, aut obesse vehementius quorum sunt genera ad amplificandum tria. Nam aut claritate moventur homines: ut Dei, ut patriæ, ut parentum: aut *amore*, ut fratrum, ut conjugum, ut liberorum, ut familiarium: aut *honestate*, ut virtutum maximeq; earum, quæ communionem hominum: & liberalitatem valent. Ex his & cohortationes sumuntur ad ea retinenda, & in eos à quibus ea violata sunt, odia incitantur, & miseratio nascitur.

Proprius locus augendi in his rebus, aut amissis, aut amittendi periculo. Quamvis enim neq; ad amplificandum adhiberi quidquam potest, quod ex locis petitum non sit, tamen ea ipsa

Regi Mytatvgyok. Metica Slov. Bertis: /316.18.1/

Porrac. 118 str.
Porracovanie 113 ½

quæ petuntur è locis ad amplificandum, magna esse debent. Sic fecit Cicero in Catilinam, cùm ait; Quapropter de summa salute vestra populiq; Rom. P. C. de vestris conjugibus, ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis, de totius urbis tectis ac sedibus, de imperio, de libertate, de salute Italiæ, deq; universa Republica decernite diligenter, ut instituistis, ac fortiter. Pleraq; omnia sumpta sunt è loco ab adjunctis, sed sunt usu magna. Virgilius etiam cum Iulij Cæsaris deplorat mortem à rebus naturâ magnis, quas ad locos supradictos referre tamen possis, amplificationem duxit. In Catil. Orat. 4.

Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscurâ nitidum ferrugine texit,
Impiaq; æternam timuerunt sæcula noctem.

Quam usque ad libri finem elegantissimè prosequitur.

Quid in amplificatione servandum.

CAPVT XLI.

In part. NIhil *in amplificatione nimis enucleandum est.* Minuta est enim omnis diligentia, hic autem locus grandia requirit: illud est judicij quo, quaq; in causa genere utamur augendi. In illis enim causis, *quæ ad delectationem* exornantur, ij loci tractandi sunt, qui movere possunt expectationem, admirationem, voluptatem. In *cohortationibus* autem bonorum ac malorum enumerationes, & exempla valent plurimum. In *judicijs* accusatori tere quæ ad iracundiam,

diam, reo plerumq;, quæ ad miserationem pertinent. Nonnunquam tamen accusator misericordiam movere potest, & defensor iracundiâ.

Cur quædam inventionis præcepta ad causarum genera dentur accommodata, & de dignitate exornationis.

CAPVT XLII.

In part. ETsi ex supradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat inventio, tamen veteres oratores de generibus causarum (ut discentium minuerent laborem) seorsum præcepta tradidetunt. De præceptis autem exornationis in primis dicendum est. Nam latum genus est, sanèq; variũ, ut quod ad laudandos claros viros, ad improbos vituperandos suscipiatur; & ad aliorum etiam vel animalium, vel carentium anima laudem, vel vituperationem adhibeatur: ut Cicero laudes Pompeij in oratione pro lege Manilia; Siciliæ in libris accusationis in Verrem; studiorum verò humanitatis in oratione pro Archia Poeta exornavit. Accedit etiam ad ejus commendationem, quod nullum est genus orationis, quod aut uberiùs ad dicendum, aut utilius civitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum, vitiorumq; versetur. Quinct. l. 3, c. 7.

Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciendam, aut confirmandam, accommodatè, *Proprium* enim *laudis* est, res ampli- Ar. l. 1. Rhet. c. 9 & Quinct. l. 3, c. 7. Qvinct. l. 3, c. 8.

27

Porrac. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatvány ok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

plificare & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quinctilianus, idoneam maximè inter omnia genera causarum existimaverunt ad scribendum, exornationē.

Ex tempore præterito, quomodo laus ducatur.

CAPVT XLIII.

Quinct. l. 3. c. 7. LAus hominum cujus cognita præcepta facilè ad res alias transferentur, dividitur in tempora quodq; ante eos fuit, quoq; ipsi vixerunt, in his autem qui vitâ functi sunt, etiam quod est insecutum. *Ante hominem* patria ac parentes, majoresq; erunt, quorum duplex tractatus est aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit aut humilius genus nobilitasse factis. Illa quoq; interim ex eo, quod ante ipsum fuit, tempore trahentur, quæ responsis, vel oraculis; vel signis futuram claritatem promiserint, ut in D. Joanne Baptista multisq; alijs viris sanctissimis.

De tempore quo vixit is, qui laudatur.

CAPVT XLIV.

Qvinct. l. 3. c. 7. Cic. 2. de orat. IPsis laus hominis ex animo & corpore & extra positis peti debet. *Externa* sunt, ut educatio, opes, divitiæ, propinqui, amici, potentia gratia, cæteraq; hnjusmodi. *In corpore* verò sunt hæc, forma vires, valetudo & his similia. Qui hæc habuerit, laudabitur, quòd benè illis sit usus: si non habuerit, quôd sapienter caruerit si: amiserit, quòd moderatè tulerit. Et quam-

quamvis & corporis, & fortuita quæ dicuntur bona, in se veram laudem non habeant, quæ deberi virtuti uni putatur, sed tamen quod ipsa virtus in earum rerum usu ac moderatione maximè cernitur, tractanda etiam in laudationibus hæc sunt.

In quibus est summa laus non extulisse se in potestate: non fuisse insolentem in pecunia: non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: ut opes & copiæ, non superbiæ, videantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. Inter corporis verò bona, forma, quæ virtutem significat, facilè laudatur, quod elegantissimè Latinus Poëta his verbis significavit: In part.

Tutatur favor Euryalum, lachrymæq; decoræ; Æneid. 5
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.

Sed horum omnium levior, at animi semper vera est laus, quæ quoniam à virtute proficiscitur, de illa nunc dicendum est. Quinct. l. 3. c. 7.

De animi bonis & virtute, quæ scientia cernitur.

CAP. XLV.

VIrtutis duplex est vis, aut enim scientia cernitur virtus, aut *actione*. Nam quæ prudentia, quęq; gravissimo nomine sapientia appellatur, hæc scientia pollet una: quæ verò moderandis cupiditatibus regendisq; animi motibus laudatur, ejus est munus in agendo. *Prudentia* est rerum expetendarū, fugiendarumq; Offic. 1. In part.

 sci-

Regi Mý omtatvgyak, 1716. ig. i/
Rhetice Slov. Martin:

Porrac. 118 dn.
Porracoaaie 113 k

scientia. *Sapientia*, autē virtutum omniū princeps, est divinarum humanarumq; rerum scientia. Sunt autē aliæ quasi *ministræ comitesq; sapientiæ*, quarum altera, quæ Dialectica dicitur; quæ sunt in disputando vera atq; falsa, quibusq; positis, quid sequatur, distinguit & judicat: altera est oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi *copiosè loquens sapientia*, quæ ex eodem hausta genere, quo illa quæ in disputando, uberior est, atq; latior, & ad motus animorum vulgiq; sensus accommodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

De virtute, quæ in actione consistit.

CAPVT XLVI.

Offic. 1. VIrtus quæ in actione posita est, tres habet partes, justitiam, fortitudinem, & temperantiam. *Justitia* est virtus, quæ hominum societate tuenda, tribuendoq; suum cuiq; & rerum contractarum fide versatur. Illa erga Deum religio, erga parentes pietas, vulgò autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas: amicitia in benevolentia nominatur. *Fortitudo* est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio, cujus est liberalitas in usu pecuniæ. *Temperantia* est rationis in libidinem, atq; in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio: *Custos* verò *virtutum omnium*, dedecus fugiens, laudemque maximè consequens, verecundia est.

In part.

De invē.

Quo-

Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda.

CAPVT XLVII.

ET quoniam singularum virtutum sunt certa quædam officia & munera, & sua cuiq; virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude justitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum ejusmodi aliquo officio is, qui laudabitur fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud Ciceronem. Nec verò silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè divina ejus in legibus interpretandis, æquitate explicanda scientia; omnes ex omni ætate, qui hac in civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Servio Sulpitio non sunt comparandi: neq; enim ille magis iurisconsultus quàm justitiæ fuit: Ita ea, quæ proficiscebantur à legibus, & à jure civili, semper ad facilitatem æquitatemq; referebat, neq; instituere litium actiones malebat, quàm controversias tollere. Itemq; in cæteris res gestæ ad cujusq; virtutis genus, & vim; & nomen accommodabuntur.

2, de ora. Philip. 9.

Gratissima autem laus eorum factorum habetur, quæ suscepta videntur à viris fortibus, sine emolumento, ac præmio, quæ verò etiam labore & periculo ipsorum, hæc habent uberrimam copiam ad laudandum, quod & dici ornatissimè possunt, & audiri facillimè. Ea enim denique virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructuosa aliis, ipsi autem laboriosa,

2, de ora.

29

Regi nyomtatvány/316.ig.j/
Pozsonyból, Metics Sigv. Martin:

Parrac. 118 sh.
Parracoaaie 113 %

Philip. 9. aut periculosa, aut certè gratuita. Hinc Servium Sulpitium mirificè Cicero laudat, quòd difficillimo Reipub. tempore gravi periculoso-que morbo affectus auctoritatem Senatûs salutemq; P. R. vitæ suæ proposuerit, contraq; vim, gravitatemq; morbi contenderit, ut ad Castra Antonij, quò Senatus eum miserat, perveníret.

2. de or. Magna etiam illa laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter adversos, non fractum esse fortunâ, retinuisse in rebus asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in gravi ac difficili tempore vultum semper eundem, & vo-
Pro Mil. cem, & orationem stabilem ac non mutatam commendat, & ejus infractum & excelsum animum extollit.

Sumendæ autem res erunt, aut *magnitudine* præstabiles, aut *novitate* primæ; aut *genere ipso singulares*. Ejusmodi rerum plenæ sunt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello: in quarum altera Cn. Pompejum, in altera Julium Cæsarem laudat: neq; enim parvæ, neq; usitate, neq; vulgares, admiratione aut omnino laude dignæ videri solent. Est etiam cum cæteris præstantibus viris comparatio
Æneid. 6 in laudatione præclara: Sic apud Virgil. Augustus Cæsar cum his comparatur, quorum erant illustres victoriæ,

Nec verò Alcides tantum telluris obivit,
Fixerit Eurypidem cervam licet, aut Erymanthi

Pla-

Placarit nemora, & Larnam tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis victor juga flectit habenis
Liber agens celso Nysa de vertice tigres

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Philip. 2
Tarquinio Superbo comparat: & D. Bruti, qui regnare non patiebatur Antonium, beneficia in Rempub. majora esse docet, quàm L. Bruti à quo Tarquinius expulsus est.

De tempore, quod finem hominis insequitur.

CAPUT XLVIII.

NEc mors eorum, quorum vita laudabitur, In parti.
silentio præteriri debebit: si modo quid erit animadvertendum aut in ipso genere mortis, aut in ijs rebus, quæ post mortem erunt consecutæ. In tempore autem, quod finem hominis insequitur, insunt habiti post mortem honores, decreta virtutis præmia res gestæ judicijs hominum comprobatæ. 2. de or.

Afferunt etiam laudem liberi parentibus, Quinct. l.
urbes conditoribus, legeslatoribus, artes inventoribus, nec non instituta quoq; auctoribus. Hinc est illud Ciceronis de S. Sulpitio: Philip. 9.
Quanquam nullum monumentum clarius S. Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenij, filium: cujus luctus aut hoc honore vestro, aut nullo solatio levari potest. Et in a- 2. In Cat.
lia oratione: Romulum qui hanc urbem condidit ad Deos immortales, benevolentiâ, famâq; sustulimus.

Om-

Porrac. 118 str.
Porraçovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Omnis ordo supradictus, in vituperatione constabit tantùm in diversum, id quod in orationibus Ciceronis in Pisonem, in Vatinium in M. Antonium maximèq; ex secunda Philippica animadvertere licet.

De laude urbium.

CAPVT XLIX.

Quinct. l. 3, c. 7. LAudantur urbes similiter atque homines. Nam pro parente est conditor, & multùm auctoritatis affert vetustas, & virtutes ac vitia circa res gestas, eademq; in singulis. Illa propria, quæ ex loci positione, ac munitione sunt: Cives illis, ut hominibus liberi decori. Ad hunc locum pertinet illud Virg. de Vrbe Rom.

Æneid. 6. *En hujus, nate, auspicijs illa inclita Roma,*
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemq; una sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum.

Idem etiam Poëta Italiæ laudes elegantissimè celebravit ex his locis in secundo libro Georgicorum.

De Deliberatione.

CAP. L.

Quinct. l. 3, c. 7. QVæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiam dicendam valent: quia plerumq; eadem illic laudari, hic suaderi solent. In deliberando *finis* est *dignitas*, ad quam omnia referuntur in cõsilio dando, sententiaq; dicenda. Sunt autem & in suadendo & in dissuadendo tria primùm spectanda: quid sit, de quo deliberetur: qui sint, qui deliberent: qui sint, qui suadeant.

2, de or.

Quinct. l. 3, c. 8.

De

De re, de qua deliberatur.

CAPVT LI.

REm de qua deliberatur, aut *certum* est, posse fieri, aut *incertum*. Si incertum, hæc erit quæstio sola, aut potissima. Sæpe enim accidit, ut priùs dicamus, ne si possit quidem fieri esse faciendum: deinde fieri non posse. Cùm autem de hoc quæritur, conjectura est: ut, An Rex Alexander terras ultra Oceanum sit inventurus? Sic ait Cicer. Pacem cum *M.* Antonio esse nolo, quia turpis est, periculosa, quia esse non potest. Quæ tria diligentissimè in oratione explicat. Quædam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore, aut alio loco, aut alio modo.

Quinct. l. 3. c. 8.

Philip. 7.

Partes suadendi in universum sunt tres. Prima est, ut doceamus, *effici posse* id, quod suademus; secunda deinde, honestum esse: postremò vero, *esse utile*. In primis itaq; videndum est, an effici possit id quod suademus: nam si quid effici non possit deliberatio tollitur, quamvis & honestûm & utile sit. Videndum etiam est, *quam facile* possit: nam quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sæpe sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate, attendemus, & si aliquid non necessarium videbitur, videndum tamen erit, *quàm* sit *magnum*. Quod enim permagni interest, pro necessario sæpe habetur.

Aristot. Rhet. l. 1. c. 4, Cic. de or. 2.

Est apud Titum Livium præclara P. Scipionis

Lib. 28. ab urbe Cond.

31

Regi Hyacinthi Sloy. Martin.
/316.18.1/

nis oratio, in qua & posse Annibalem in Africa vinci demonstrat, & ad dignitatem populi Roman. famamq; apud Reges gentesq; exteras pertinere, non ad defendendam modò Italiam, sed ad inferenda etiam Africæ arma videri Rom. animum esse; & inprimis esse utile, requiescere aliquando diu vexatam Italiam, uti populariq; invicem Africam.

De his qui deliberant.

CAPVT LII.

Quinct. l. 3, c. 8. DIversi sunt deliberantium animi; & sive consultent plures sive singuli, in utrisq; differentia est. Quia & in pluribus multum interest, Senatus ut, an populus: Romani, an In part. Hispani, an Galli: & in singulis, Cato, an Cicero, Cæsar, an Pompejus deliberet. Proinde intuenda, sexus, dignitas, ætas; sed mores præcipuè discrimen dabunt: Duo enim sunt hominum genera, alterum indoctum & agreste, quod antefert semper utilitatem honestati: Alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.

De prima parte suadendi.

CAPVT LIII.

Offic. 1. In part. SI honestatis pulchritudo cerni oculis posset, mirabiles sui amores excitaret: Sed quoniam genus hominum ad honestatem natum malo cultu, pravisq; opinionibus corruptum est, diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestas suadere facillimum est

est; si verò apud turpes recta obtinere conabimur, ne videantur exprobrare diversam vitæ sectam, cavendum est.

Et animus deliberantis non sola virtutis Fab. l. 2. comendatione permovendus, sed laude, vulgi c. 8. opinione, & securâ utilitate: aliquando verò magis objiciendo aliquos, si diversa fecerint, metus. Nam præter id, quòd his levissimi cujusq; animus facillimè terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quàm spes bonorum. Solâ virtutis com- Lib. 29. mendatione incendit militum animos Cato apud Lucanum, ad aggrediendum iter difficillimum & periculosissimum:

O quibus unâ salus placuit mea castra secutis
Indomita cervice mori, componite mentes,
Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Quam orationem pulchra illa claudit sententia: *Serpens, sitis, ardor, arena,*
Dulcia virtuti, Gaudet patientia duris,
Lætius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe etiam controversia inter hominum sententias in illo est, utrum sit honestiùs. Affirmant aut viri sapientissimi, omne officium, quod ad conjunctionem hominum, & ad tuendam societatem valet, anteponendum esse illi officio, quod cognitione & scientia continetur.

In ipsa autem communitate sunt gradus ex quibus quid cuiq; præstet, intelligi potest: ut prima Deo Opt. Max. secunda patriæ: tertia

32

paren-

Regi Mýcetaeum Slov. Matice
/316.18.1/

parentibꝰ deinceps gradatim reliqua reliqui debeantur. Ex quibus atq; similibus intelligimus quomodo hanc suasionis partem, quæ ad honestatem pertinet, tractare debeamus.

De Vtilitate.

CAPVT LIV.

Quinct. l. 3. c. 8. AN sit autem facilè, magnum, jucundum sine periculo, ad quæstionem pertinet utilitatis. Suasor itaq; vel omnia hæc, vel eorum pleraq ineſſe in eo quod suadet ostendet. Qui verò dissuadet, ille difficile, parvum, injucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo Fab. Max. apud Tit. Liv. ne P. Scipio in Africam trajiciat contendit, cùm Annibal hosti incolumi exercitu quartũ decimum annũ Italiam obsideat. Nam nunc quidem præterquam quod in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest, præterquam quòd unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est periculi tandem quantùm adeatur quem fallit. Deinde graviter & sapienter difficultates multas & pericula commemorat, quæ futura sint uterq; ni Consul in Italia retineatur.

Liv. 9. Dec. 3.

Eodem etiam modo propositis duobus utilibus, utrum sit utiliùs, controversia est. Cùm autem species utilitatis cum honestate certet, qui utilitatem defendet, enumerabit commoda pacis, opum, potentiæ, vectigalium, præsidia militum; utilitates cæterarum rerum, quarum fru-

De or. 2.

fructum utilitate metimur, itemq; incommoda contrariorum. Ex his locis, Catilina apud Sallustium ad nefarium facinus, quod ille maximum atq; pulcherrimum vocat, conjuratos hortatur: Vobis (inquit) domi est inopia, foris æs alienum, mala res, spes multò asperior, denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa illa quam sæpe optastis, libertas præterea divitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie utilitatis Julium Cæsarem ad civile bellum hortatur:

Sallust. de Catil.

Lib. 1.

Bellantem geminis tenuit de Gallia lustris,
Pars quota terrarum: facili si prælia pauca
Gesseris eventu, tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, majorum exempla quæ erunt vel cum periculo gloriosa colliget; posteritatis immortalem memoriam augebit: utilitatem ex laude nasci defendet: emperq; eam cum dignitate esse conjunctam.

2. de or.

Hæc autem exercitatio defendendi speciem utilitatis contra honestatem in qua una vera est utilitas ad scholarum exercitationes utilis est: nam & iniquorum ratio noscenda est, ut meliùs æqua tueamur.

Quinct. l. 3. c. 8.

De eo, qui suadet.

CAP. LV.

MUltum etiam refert, quæ sit persona dicentis: suadere enim aliquid aut dissuadere, gravissimæ est personæ: nam & sapientis

2. de or.

D est,

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

est, consilium explicare suum de maximis rebus, & honesti & diserti, ut mente providere, auctoritate probare, oratione persuadere possit. Ante acta vita si illustris fuit, aut clari gen⁹, aut ætas, aut dignitas affert exspectationē† videndū est, ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit, dissentiant. At his contraria submissiorē, quendā modum postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in alijs licentia vocatur: quibusdam sufficit auctoritas; quosdam ratio ipsa ægrè tuetur.

Quinct. l. 3, c. 8.

Quædam in deliberatione observanda.

CAP. LV.

2. de or.

AD consilium de Repub. dandum, caput est nosse Rempub. Ad dicendum verò probabiliter nosse mores civitatis, qui quia crebro mutantur, genus quoq; orationis est, sæpe mutandum. In senatu minori apparatu dicendum est: sapiens enim est consilium, multisq; alijs dicendi relinquendus locus; vitanda etiam ingenij ostentationisq; suspicio. Concio capit omnē vim orationis, & gravitatē varietatemq; desiderat: maximaq; pars orationis admovenda est ad animorum motus. Hoc videre est in quibusdam Ciceronis rationibus contra M. Antonium in Senatu habitis, quæ cum sint elegantes & disertæ, nullum tamen apparatum habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria, multo magnificentius habent & ornatius genus dicendi.

Arist. l. 2. Rhet. c. 9. Quinct. l. 3, c. 8. eic. in part.

Vis autem ad suadendum exemplorum est ma-

maxima, aut recentium, quòd notiora sint, aut veterum, quòd plus auctoritatis habent. Plerumq; enim videntur respondere futura præteritis: habeturq; experimentum, velut quoddam rationis testimonium. Suadet Fab. *Maximus* in *Senatu*, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam trajiciat: Dies me deficiat, (inquit) si reges Imperatoresq; temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis, exercituumq; suorum, enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplum, qui classe in *Siciliam* transmissa, Rempub. suam in perpetuum afflixerunt, & novum M. Attilij in ea ipsa Africa annis ante quadraginta, in prælio victus & captus est.

Sequebatur, ut ea, quæ judicijs accommodata sunt, explicarentur: sed quia judiciorum mutata ratio, ut ea præcepta parum sint necessaria, efficit, & ex orationib⁹ Ciceronis, & ex locis supradictis, tum etiam his, quæ de partib⁹ orationis dicentur, facilè cognosci possunt: sequitur ut de secunda parte Rhetoricæ dicam⁹.

DE ARTE RHETORICA.

LIBER II.

De Dispositione.

CAPVT I.

SEcundus hic liber Dispositionis præcepta continebit, quæ oratori perutilia sunt, & maximè necessaria. Quid enim

Regi Mýomatryúm, k. Metica Slov. Martin:
/116.ig.j/

Parrac. 118 ón.
Parracoaaie 113 %

enim diligenter argumenta inveniſſe conferet, niſi pari diligentiâ, quæ inventa ſunt, collocentur? Excellentis ducis virtus non magis in diligendo fortiſſimo, & ſtenuiſſimo quoq; Quinct. l. 7. in præfat. milite ad bellũ, quàm in inſtruenda ad pugnã acie cernitur: & ſi quam in corporibus noſtris aliorumve animalium partem permutes atq; transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium ſit tamen: & artus etiam leviter loco moti perdunt, quo viguerunt uſum: & turbati exercitus ſibi ipſi ſunt impedimento. ſic oratio carens hac virtute, tumultuetur neceſſe eſt, & ſine rectore fluitet, nec cohæreat ſibi, multa repetat, multa tranſeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec fine propoſito, caſum potius quam conſilium ſequatur. Quapropter hic liber ſerviat diſpoſitioni.

Deinvent. 1. in part. *Eſt autem diſpoſitio rerum inventarum in ordinem diſtributio.* Cujus in infinita quæſtione ordo eſt ferè idem, qui expoſitus eſt locorum. In definita autem adhibenda ſunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. Atq; eo fit, ut utamur exordio, narratione, confirmatione, peroratione. Hæ ſunt enim quatuor orationis partes, per quas inventa diſtribuimus. Quarum duæ valent *ad rem docendam, narratio & confirmatio, ad impellendos animos* duæ, *principium & peroratio*: de quibus ſigillatim dicendum eſt.

De

De Exordio.

CAPVT II.

EXordium eſt oratio, *animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem.* Id fieri tribus maximè rebus, inter auctores plurimos conſtat, ſi benevolum, attentum, docilem auditorem fecerimus: quorum primus locus, id eſt, ut *amicè* audiamur, eſt in perſonis noſtris, auditorum, adverſariorum è quibus initia benevolentiæ conciliandæ comparantur, aut meritis noſtris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maximè liberalitatis, officij, juſtitiæ, fidei, contrarijsq; reb⁹ in adverſarios conferendis, & cum auditoribus aliquâ conjunctionis aut cauſa; aut ſpe ſignificandâ. De invent. 1. Quinct. l. 2, c. 1. Ariſt. 3. Rhet. c 14. in par.

Cicero pro C. Rabir. perduellionis reo: Mecùm amicitiæ vetuſtas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua conſuetudo, ad C. Rabir defendendum eſt adhortata: cum verò id ſtudioſiſſimè facerem, ſalus Reipub. conſulare officium, Conſulatus deniq; ipſe mihi unà vobiſcum cum ſalute Reipub. commendatus, coëgit: hæc autem accuratè in eo exordio & ornatè explicat. In oratione verò pro P. Sylla ſic ait; Quamquam ex hujus incommodis magnam animo moleſtiam capio; tamen in cæteris malis facilè patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam miſericordiamq; notam omnibus quondam, nunc quaſi intermiſſam

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

agnoscerent: improbi ac perditi cives edomiti atq; victi, præcipitante Repub vehementem me fuisse atq; fortem: conservata mitem ac misericordem faterentur.

Et pro C. Plancio suam cum judicibus conjunctionem significat his verbis: Nunc autem vester, judices, conspectus, & consessus iste reficit & recreat mentem meam cùm intueor & contemplor unumquemq; vestrum: video enim hoc in numero neminem, cui mea salus chara non fuerit, cujus non extet in me suum meritum, cui non sim obstrictus memoria beneficij sempiterna. Itaq; non extimesco, ne Cn. Plancio custodia meæ salutis apud eos obsit, qui me ipsum maximè salvũ videre voluerunt.

At in oratione pro P. Quinctio, vim adversariorum & gratiam in invidiam vocat, & C. Aquilium, eosq; qui in consilio aderant, orat atq; obsecrat, ut multis injurijs jactatam atq; agitatam æquitatem in eo tandem loco consistere atq; confirmari patiantur.

Intelligenter autem ut audiamur & attentè, à rebus ipsis ordiendum est, sed facillimè auditor discit, & quid agatur intelligit, si complectare ab initio genus naturamq; causæ, si definias, si dividas; si neq; prudentiam ejus impedias confusione partiũ, nec memoriam multitudine. Sic exorditur Cicero pro A. Cluentio Animadverti judices, omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes. Quam distri-

pro A. Cluent

distributionẽ ait certum sibi esse in defensione servare, ut omnes intelligant nihil eũ nec subterfugere voluisse reticẽdo, nec obscurare dicẽdo.

Ut attentè autẽ audiamur, triũ rerum aliqua consequemur. Nam aut magna quædam proponemus, aut necessaria, aut conjuncta cũ ipsis apud quos res agetur. Luculenter hunc locum Cicero tractavit in exordio nobilissimæ orationis pro domo sua: quod si ullo tempore magna causa in sacerdotum populi Rom Judicio ac potestate versata est; hæc profectò tanta est, ut omnis Reipub dignitas, omnium civium salus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona fortunæ, domicilia vestræ sapientiæ, fidei, potestatiq; commissa creditaq; esse videantur. Verùm ex his quæ proposita sunt, aliud atq; aliud pro varietate causarum desiderari palam est.

In parr. Ad Her. 1 de Inven.

Quinct. l. 4. c. 1.

De generibus causarum.

CAPVT III.

Genera porrò causarum plurimi quinq fecerunt: *honestum, humile, dubium*, vel *anceps, admirabile, obscurum*: Sunt quibus rectè videatur adjici turpe, quod alij humili, alij admirabili subjiciunt. *Admirabile* autem vocant. quod est præter opinionem hominum constitutum. In *ancipiti* maximè benevolum: In *obscuro* docilem, in *humili* attentum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet: in *admirabili cum turpi* remedij opus est; & eò quidam exordium in duas

De Inv. 1. Quinct l. 4. c. 1.

36

Regi rýomatvsky,k. Matice Slov. Martin

duas dividunt partes, *principium & insinuationem*, ut sit in principijs recta benevolentia & attentionis postulatio, quæ quia esse in turpi causæ genere non possit, insinuatio subrepat animis, maximè ubi frons causæ non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parum probetur.

Quinct. l. 4, c. 1. ad Her. l. 1. Cicer. de invent. 1.

Et quidem quibus adversus hæc modis sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in universum præceptum sit, ut ab ijs, quæ lædunt, ad ea, quæ prosunt, refugiamus. Si causâ laborabimus, persona subveniat: si persona, causa. His etiam de causis insinuatione utendū est, si adversarij oratio auditorum animos occupaverit, vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum promittendo nostras probationes, & adversas eludendo vitabimus: alterum & spe brevitatis & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Urbanitas etiam opportuna reficit animos, & undecunq; petita auditoris voluptas lævat tædium.

Cujusmodi exordia esse debeant.

CAPVT IV.

2, de ora.

EXordia semper cùm *accurata & acuta*, & *instructa sententijs, apta verbis*, tum *causarum propria* esse debent. Prima est enim quasi cognitio & commendatio oratoris in exordio, quæ continuò eum, qui audit, permulcere atq; allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem alliciendum, aut incitan-

tandum ex ijs locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primò auditorem leniter, ut jam inclinato reliqua incumbat oratio.

De vitijs Exordij.

CAP. V.

HÆc autem sunt vitia certissima exordiorum, quæ summoperè vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra præcepta. *Vulgare* est, quod in plures causas potest accommodari ut convenire videatur. *Commune* est quod nihilominus in hanc, quàm in contrariam partem causæ potest convenire. *Commutabile* est, quod ab adversario potest leviter mutatum, ex contraria parte dici. *Longum* est, quod pluribus verbis aut sententijs, ultra quàm satis est, producitur. Oportet enim ut ædibus ac templis vestibula & aditus, sic causis pro ratione rerum principia præponere.

De Inv. l. 1. Ad Her. l. 1.

Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum annexum orationi. *Translatum* est, quod aliud conficit, quam causæ genus postulat, ut si quis docilem faciat auditorem, cùm benevolentiam causa desiderat: aut si in principio utatur, cùm insinuationem res postulat. *Contra præcepta* est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod

37

Regi Monasterij Sion. Martin. Matrit. Hispanica Sion. Matrit. /116.18.j/

Porrac. 118 dr.
Porracoouaie 113 dr

eum, qui audit: nec benevolum, nec attentum, nec docilem reddit, nec quo profectò nil pejus est, ut contra sit, facit.

De Exordio quædam in genere judiciali.

CAPVT VI.

2, de ora. Quinct. l. 4. c. 1. DIctum est de exordio in communi, restat ut breviter si quid in singulis generibus exordiendo proprium est, adjiciamus. Et ut judicijs incipiamus, veteres oratores diligenter id curabant; ut in genere judiciali ex ipsi viscеribus causæ sumerent exordia: judicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem ejus ad utilitatem causæ suæ conjun- Actio 2. Aristot. Rhet. l 3. genres, allegando pro honestis dignitatem illi suam, pro humilibus justitiam, pro infœlici- c. 14. bus misericordiam, pro læsis severitatem, & si- Quinct l. militer cætera: metum nonnunquam amove- 4, c. 1, Cic de or. 2. bant, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompei contra se disposita putaret, laboravit: non nunquam adhibebant, ut idem in Verrem facit, dabant etiam operam, ne ostentaret i principijs curam. Non semper autem exordi utebantur, sed in honestis, in parvis etiam atq frequentibus causis, ab ipsa re, omisso exordi incipiebant.

De Exordio in exercitatione, & deliberatione.

Rhet. ad Ale. c. 31. & Quinct l. 3, c. 8. CAPVT VII.

PRæterea, quæ de exordio dicta, in genus demonstrativum facilè transferri possunt, illud

est notandum; exordia in eo esse maximè libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longè In Part. à materia duci, & ex aliqua re vicina possunt.

In deliberatione verò sæpe nulla, vel brevia esse debent. Non enim supplex ad judicē venit orator, sed hortator atq; auctor. Quare cum principio utetur, proponere qua mente dicet, quid velit, quibꝰde rebus dicturus sit, debet: hortariq, ad se breviter dicentē audiendū.

De narratione.

CAPVT VIII.

NArratio *est rerum explicatio, & quadam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei.* Oportebit autem eam tres habere res ut *brevis*, ut *aperta*, ut *probabilis* sit: per quas efficitur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem *brevis* narratio, si constet simplicibus verbis, & semel unaquæq; res dicatur, cum etiam si rescideremus omnia, quibus subnatis neq; cognitioni quicquam, neq; utilitati pertrahatur: non tamen inornata debet esse brevitas alioqui fit indocta. Erit autem *perspicua*, si verbis usitatis, si ordine temporum conservato, si non interruptè narrabitur. Quinct. l. 3, c. 3. In part.

Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea quæ narrabuntur, consentient, si cujusq; facti & eventi causa ponetur: si testata dici videbuntur: si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione conjuncta: si probitas narrantis significabi- Quinct. l. 4. c. 1. In part.

Regi Rýmotatvgyok, /316.18.j/ Metica Slov. Martin:

Petrac. 118 m.
Petracoaaie 113 %

ficabitur, si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides.

Ciceroni vehementer placet, ut *jucunda*, & *suavis* sit narratio: eamq; suavem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, exspe-
2, de ora. ctationes, exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætitias, cupiditates.

Quando Narratione utendum sit.

CAPVT IX.

2, de ora. IN judicijs quando utendum esset aut non esset narratione, id erat consilij. Nec enim si nota res esset, nec dubium erat, quid gestum esset, narratio adhibebatur, nec si adversarius narrabat, nisi refellebatur.

In exornatione verò narratio non erit ulla, quæ necessariò consequatur exordium, sed si qua inciderit, cùm aliquid ejus, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude aut vituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur.

Ar. Rhe. 3 c. 16. Cic. in part. Quinct. l. 3. c. 8. Nec multum sanè sæpe in deliberatione narrandum est: est enim narratio præteritarum rerum aut præsentium: suasio autem futurarum. Privata certè deliberatio narrationem nunquam exiget ejus duntaxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo ignorat id, de quo consulit, extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sæpe est etiam illa, quæ ordinem rei docet,

cet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

De Confirmatione.

CAPVT X.

SEquitur confirmatio, in qua *suggerenda sunt* 2, de ora. *firmamenta causæ conjuncta, & infirmandis contrarijs, & nostris confirmandis*, namq; una in causis ratio quædam est ejus orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem & confirmationem, & reprehensionem quærit. Sed quia nec reprehendi, quæ contradicuntur, possunt, nisi tua confirmes: neq; hæc confirmari, nisi illa reprehendas, idcircò hæc & naturâ & tractatione & utilitate conjuncta ad Her. l. 1. sunt. Tota autem spes vincendi ratioq; persuadendi in hac parte posita est. Nam cùm argumenta nostra exposuerimus, contrariaq; dissolverimus, absolutè nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactum. Utrumq; igitur proterimus commodè facere, si constitutionem causæ cognoverimus.

Quid sit Status.

CAPVT XI.

STatus *est quæstio, quæ ex prima causarum con-* Cic. 1, de *flictione nascitur*, ut sit intentio accusationis: invent: Qviuct. l. Sylla conjurasti cum Catilina: depulsio verò 3, c. 6. defensoris, non conjuravi, ex hac prima conflictione nascitur illa quæstio: conjuraveritne Sylla cum Catilina? quam quæstionem vel statum, vel constitutionem oratores appellant.

Regi nyomtatványok Múzeuma Slov. Matica Martin: /316.ig.j/

Porrac. 118 sh.
Porracoviae 113 ℔

lant. Status autem appellatio dicitur ducta, vel ex eo quòd ibi sit primus causæ congressus. vel quòd in eo causa consistat.

Quot sint Status.

CAPVT XII.

Cicer. in Top. & in part. Quin & l. 3. c. 6.

CÜm tria sint quæ in omni disputatione quærantur, sitnecne, quid sit, quale sit, fit ut constitutiones quoq; tres sint. Prima *conjecturalis*, in qua sit necne quærimus: ut, sit necne insidiatus Miloni Clodius? Secunda autem *nominis* vel *finitionis*, cùm quid sit aliquid & quo nomine afficiendum investigamus: ut, fueritne Cæsar rex, aut tyrannus, aut dictator? tertia *in qua de utilitate, honestate, æquitate disseritur* deq; his rebus, *quæ his* sunt *contrariæ*: ut; Rectè ne fecerit Romulus, cùm fratrem interfecit?

Ejus constitutionis partes sunt duæ, quarum una *absoluta*, altera *assumptiva* nominatur. *Absoluta* est, cum idipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, rectè factum esse dicimus. Ea est ejusmodi: Pater filium verberavit, is injuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium à patre verberari. Assumptiva est, ut cùm aliquid necessariò foris assumitur, ut jure factum esse aliquid confirmemus: ut Milo damnetur, nisi foris assumat, à Clodio sibi esse factas insidias. Hæ tres constitutiones & in exornatione, & in deliberatione, & in judicio reperiuntur.

Adheren l. 1, Cic: de invent l. 1 & Quinct. l. 7. c. 4.

De Ratione, Firmamento, & Judicatione.

CAPVT XIII.

RAtionem appellant oratores, eam, quæ *affertur à reo depellendi criminis causa*, quæ nisi esset, quod defenderet, non haberet: *Firmamentum* autem quod contra *ad labefactandam rationem refertur*, sine quo accusatio stare non potest. Ex rationis autem, & ex firmamenti conflictione; & quasi concursu quæstio exoritur quædam, quam *judicationem* appellant, *in qua quid deveniat in judicium*: & de quo disceptetur, *quæri solet*, hoc modo.

Cicer. in part. ad Her. l. 1. de inv. l. 1 & Quinct. l. 3. c. 11.

Oreſtes cum confiteatur se interfeciſſe matrem, nisi attulerit rationem pervertit defensionem: ergo affert eam: illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subjicitur: hoc modo: Sed non abs te occiditamen, neq; indemnatam pœnas pendere oportuit. Ex conjunctione rationis & firmamenti judicatio constituitur, hoc modo: Cùm dicat Oreſtes, se patris ulciscendi causâ matrem occidiſſe, rectumne fuerit, à filio sine judicio Clytemneſtram occidi?

Ergo hac ratione judicationem reperire convenit, ad quam omnem rationem totius orationis conferri oportebit. Nam primus status diffusam habet quæstionem rationum verò & firmamentorum contentio adducit in angustam disceptationem. Ea in conjectura nul-

Regi ny anta tvánjo
/3116.ig.1/
Slov. Metics Martin

nulla est, nemo enim ejus, quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaq; in his causis eadem & prima quæstio, & discepratio est extrema.

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit, contineatur.

CAPVT XIV.

Quinct. l. 7. c. 5. Cice. l. 1. de inven. Auct. ad Her. l. 1. In Top.

SÆpe scripti etiam interpretatione existit contentio, quod quatuor modis potest contingere. Aut enim defenditur non id scriptum dicere, quod adversarius velit, sed aliud: id autem contingit cùm scriptum ambiguum est, ut duæ differentes sententiæ accipi possint; tum opponitur scripto voluntas scriptoris: tum scripto scriptum contrarium affertur: aut ex eo quod scriptum est, aliud quoq; quod scriptum non est, ducimus. Ita sunt quatuor genera, quæ controversiam in omni scripto facere possunt. *Ambiguum, discrepantia scripti & voluntatis, scriptura contraria, ratiocinatio.*

1. *Ambiguum* hoc modo: Testamento quidam jussit poni statuam auream hastam tenentem, quæritur: Statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in alterius statua materiæ. *Ex discrepantia* verò *scripti & voluntatis*, cujusmodi oritur controversia Lex est, Peregrinus si murum ascenderit; capite puniatur: cùm hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit, petitur ad supplicium: ille voluntatem allegat scriptoris. *Ex contrarys scripturis,*

Qvinct. l. 7. c. 9. Idem. l. 7. c. 6.

ris, hoc modo existit contentio. Lex est: Vir fortis optato præmium, quod volet: & altera lex est: *M*agistratus ab arce ne discedito: Magistratus qui fortiter egit, optat hoc præmium, ut ab arce liceat discedere: lex illi posteriori opponitur, ipse verò priore se tuetur. *Inratiocinatione* verò quæritur; an ubi propria lex non est, simili sit utendum? ut lex est lanas Tarento vehere non liceat: quidam oves vexit, etsi nulla lex certa est, quæ factum ejus nominatim prohibeat, tamen illâ, quæ similis est, accusatur. Itaq; ex eo, quod certum est, id quod incertum est, ducit hæc controversia: quod quoniam ratiocinando fit, nomen etiam ratiocinationis accepit. 3. Idem l. 7.

Hæc quatuor controversiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper in qualitatis statum cadere, cum Cic. debemus existimare, ut in primo genere disceptetur: Utrum æquum sit ex differentibus sententijs accipi: in secundo verò: Verbane plus, an sententia valere debeant: in tertio: Utrum legem sequi sit justius; in quarto: Oporteatne legem similem ad factum, quod venit sine lege in judicium, accommodare. 2. de ora.

Quomodo status tractetur.

CAPVT XV.

Judicatio cùm est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes repertæ ex inveniendi lociscon jiciantur, quod 2. de ora

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

satis est ei qui videt, quid in quoq; loco lateat; quiq; illos locos tanquam thesauros aliquos argumentorum notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum posita excitatis nihil erit quod in ullo dicendi genere oratorem possit effugere.

Diligenter tamen ordinem collocationemq; argumentorum attendet & curabit ut firmissimum quodq. sit primũ; tum ea, quæ æq; excellant, serventur ad extremum: si quæ erunt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locum) in mediam turbam conjiciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis & causarum constitutionibus dictum est, ut rationem, qua expoliantur ab oratore argumenta; quorum propria sedes est in confirmatione accuratè doceamus.

De Argumentatione.

CAPVT XVI.

Cicer. in part. ad de invent Quinct. l. 5. c. 12. Idem l. 5. cap: 10,

ARgumentatio *est argumenti vel explicatio, vel artificiosa expolitio.* Sed ea conficitur, cùm ex locis de quibus superiori libro dictum est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per se videtur: dubijs enim probari dubia quomodo possunt?

Pro certis autem habemus, primùm quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus audimus: deinde ea, quæ communi hominum opinione, atq; sententiâ sunt comprobata, ut afficiendos esse honore parentes, præterea quæle-

gibus cauta sunt: quæ persuasione, si non omnium hominum, ejus certè civitatis aut gentis in qua res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter utramq; partem convenit: si quid probatum est: deniq; cuicunq; adversarius non contradicit. *Probabilium* autem genera sunt tria: unum firmissimum, quod ferè accidit: ut liberos à parentibus amari: alterum velut propensius: eum qui hodie rectè valeat, in crastinũ perventurum: tertium tantùm nõ repugnans, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. 1 De Inv.

Ad probandum verò id quod est dubium: hoc modo, id quod probabile est potest adhiberi: sit dubium, an Catilina conjurarit sumatur illud, quod credibile est, homines æris alieni magnitudine oppressos, eos deniq; egentes & sumptuosos, facilè adduci ut conjurent: Jam id quod dubium erat, efficitur probabile Catilinam conjurasse, Sed hæc oratores non tenniter more dialecticorum; sed copiosissimè expoliunt: dicitur autẽ illa argumenti expolitio argumentatio: de cujus quatuor partib⁹ ratiocinatione, inductione, enthymemate, exemplo breviter & enucleatè disseremus.

De Ratiocinatione.

CAPVT XVII.

Syllojismos vel epichirymon,

RAtiocinatiò, quam & syllogysmum & epicherema Græci vocant, constat *propositione*, cum qua ejus ratio jungitur, deinde *assumptione*, & ejus probatione: postremò *com-*

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 ?

Græcis appellatur. Cic. de inv. l. 1. Quinct. l. 5 c 14. ad Heren.

plexione, *Propositio* est, per quam breviter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocinationis. *Propositionis* verò *approbatio* est, per quam brevitet id, quod expositum est, rationibus affirmatum probabilius & apertius fit. *Assumptio* per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet assumitur. *Assumptionis approbatio* per quam id, quod assumptum est, rationibus firmatur. *Complexio*, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breviter exponitur.

Hoc modo fit propositio: Melius gubernantur ea, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur: deinde subjiciatur ratio Exercitus enim is, cui præpositus est sapiens Imperator, omnibus partibus commodiùs regitur, quàm is, qui stultitiâ & temeritate alicujus administratur. Assumptio deinde ponitur: Nihil autem omnium rerum meliùs quàm omnis mundus administratur: Assumptioni probatio adjungitur: Nam & signorum ortus & obitus definitum quendam ordinem servant, & annuæ commutationes non modò semper eodem modo fiunt, verùm ad utilitates quoq; rerum omnium sunt accomodatæ. Tertio loco inducenda est *complexio*, quæ id infert, quod ex superioribus partib⁹ cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hęc uberiùs & doctiùs dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem & apertam brevitatem requirit.

Quot sint partes Ratiocinationis.

CAPVT XVIII.

EX supta dictis manifestum est, nihil referre sive tripartitam, sive quinq; partitam putes esse hanc argumentationem. Commodior tamen illa partitio videtur esse, quæ in tres partes distributa est, quod fit, si propositionem & ejus rationem unam partem existimemus, alteram verò assumptionem & ejus exornationem: at si separes propositionem à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinq; partes distributa erit. Cic. lib. 1. de inv. contrarium assemit. Cic. 1. de inven.

Cùm propositio ex se intelligitur, sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cùm perspicua est, nullius approbationis indiget. Quòd si & propositio & assumptio perspicuæ sint, utràq; approbatione præteritâ, ratiocinationem conficiemus, hoc modo. Summo perè virtus expetenda est: At prudentia esse virtutem in confesso est: Summopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinem quæ satietatis est mater, poterimus, non semper à propositione ordientes, sed interdum à complexione, ab assumptione nonnunquam. Quinct. l. 5, c. 14. Cicer. in parr. & l. de inven.

De Enthymemate.

CAPVT XIX.

ENthymema *est imperfectus syllogismus*, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est: ex tribus igitur ejus partibus si una prætereatur, bipartita fit argumen- Quinct. l. 5. c. 10. &

43

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Græcis appellatur. Cic. de inv. l. 1. Quinct. l. 5 c 14. ad Heren.

plexione, *Propositio* est, per quam breviter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocinationis. *Propositionis* verò *approbatio* est, per quam brevitet id, quod expositum est, rationibus affirmatum probabilius & apertius fit. *Assumptio* per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet assumitur. *Assumptionis approbatio* per quam id, quod assumptum est, rationibus firmatur. *Complexio*, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breviter exponitur.

Hoc modo sit propositio: Melius gubernantur ea, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur: deinde subjiciatur ratio Exercitus enim is, cui præpositus est sapiens Imperator, omnibus partibus commodiùs regitur, quàm is, qui stultitiâ & temeritate alicujus administratur. Assumptio deinde ponitur: Nihil autem omnium rerum meliùs quàm omnis mundus administratur: Assumptioni probatio adjungitur: Nam & signorum ortus & obitus definitum quendam ordinem servant, & annuæ commutationes non modò semper eodem modo fiunt, verùm ad utilitates quoq; rerum omnium sunt accomodatæ. Tertio loco inducenda est *complexio*, quæ id infert, quod ex superioribus partib⁹ cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hęc uberiùs & doctiùs dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem & apertam brevitatem requirit.

Quot sint partes Ratiocinationis.

CAPVT XVIII.

EX supta dictis manifestum est, nihil referre sive tripartitam, sive quinq; partitam putes esse hanc argumentationem. Commodior tamen illa partitio videtur esse, quæ in tres partes distributa est, quod fit, si propositionem & ejus rationem unam partem existimemus, alteram verò assumptionem & ejus exornationem: at si separes propositionem à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinq; partes distributa erit. Cic. lib. 1. de inv. contrarium assert. Cic. 1. de inven.

Cùm propositio ex se intelligitur, sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cùm perspicua est, nullius approbationis indiget. Quòd si & propositio & assumptio perspicuæ sint, utrâq; approbatione præteritâ, ratiocinationem conficiemus, hoc modo. Summoperè virtus expetenda est: At prudentia esse virtutem in confesso est: Summopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinem quæ satietatis est mater, poterimus, non semper à propositione ordientes, sed interdum à complexione, ab assumptione nonnunquam. Quinct. l. 5, c. 14. Cicer. in part. & l. de inven.

De Enthymemate.

CAPVT XIX.

ENthymema *est imperfectus syllogismus*, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est: ex tribus igitur ejus partibus si una prætereatur, bipartita fit argumen- Quinct. l. c. 10. &

43

Porrac. 118 str.
Porracovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Quinct. l. 5. c. 14. Cicer. in Top.

mentatio, quę est Enthymema: ut: omnes artes sunt expetendę, igitur expetenda est eloquentia. Intelligitur enim assumptio. Propositione verò præteritâ fit Enthymema hoc modo. Eloquentia est ars, igitur expetenda. Optimum autem videtur Enthymema; quod fit ex repugnantibus, quod etiam solùm Enthymema quidam vocant, non quod non omnis argumentatio bipartita proprio nomine Enthymema dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam commune Poëtarum nomen effecit apud Græcos suum. sic cùm omnis argumentatio bipartita Enthymema dicatur, quia videtur ea, qua ex contrarijs conficiatur, acutissima, sola propriè nomen cōmune possidet.

Pro Milo

Ejus generis est illud Cic. Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vita, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugurtham apud Salustium: Quem alienum fidū invenies, si tuus hostis fueris? Enthymemate sępius utuntur oratores, quàm ratiocinatione, quod movit Aristotelem, ut Enthymema syllogismum oratoriū esse diceret Enthymema Quinctilianus *commentum* aut *commentationem* interpretatur, quò nomine cùm possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alij propterea credunt bipartitam argumentationem Enthymema appellatam, quòd in animo maneat condita illa pars, quæ silentio est præterita

Lib: 1, Rhet. c. 1. & 1. post cap. 1,

Lib: 5. c. 10.

De

De Inductione.

CAPVT XX.

Græcè Parayoyì.

Cicer in Top. & Quinct. l. 5. c. 10. & 11.

Cic: l. 1. de inven. Quinct l. 5. c. 11.

INductio *est oratio, quæ rebus non dubijs captat assensionem auditorum*: quibus assensionibus facit, ut illis dubia quædam res propter similitudinem earum rerum, quib9 assenserint, probetur: vel inductio est argumentatjo, *quæ ex pluribus collationibus pervenit quo vult*; hoc modo: Quod pomum generosissimum? puto quod optimum: & equus? qui velocissimus, & plura in eundem modum. Deinde cujus rei grariâ illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excellet, erit generosissimus.

Hoc genere argumentationis plurimum Socrates usus est, propterea quod nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat, quod ille ex eo, quod jam concessit, necessariò approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est Etenim sibi ipsi respondet orator. Poëtę vehementer inductione delectantur: sed maximè omniū eam frequentavit Ovidius apud quem & multa & præclara sunt exempla: nos uno erimus contenti. Probat ille ad consolandam uxorem hac inductione, asperas res & tristes segetem ac materiā esse gloriæ.

Arist. 13. Meta. c. 4. Cic. de inven: 1.

Trist. l: 4. Eleg. 3.

Materiamq́ tuis tristem virtutibus imple,
Ardua per præceps gloria vadit iter,
Hectora quis nosset felix si Troja fuisset,
Publica virtutis per mala facta via est.

Ars

44

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Ars tua Tiphy jacet, si non sit in æquore fluctus,
Si valeant homines, ars tua Phœbe jacet,
Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus.
Apparet virtus, arguiturq; malis.

De inv. 1. Hoc in genere duo sunt diligenter cavenda, primum ut illud quod inducemus per similitudinē, ejusmodi sit, ut sit necesse concedi: deinde ut aliud de cujus confirmandi causâ fiet inductio simile ijs rebꝰ sit, quas res quasi nondubias antè induxerimꝰ. *De Exemplo.*

CAPVT XXI.

Ar. Rhet. 1. c. 2. & l. 2, c. 20. Quinct. l. 5. c. 2. EXemplum est *inductio imperfecta*, vel quod idem est *Inductio Rhetorica* Cic. pro Milone: Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem esse occisum fateatur, in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nondum liberâ civitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateretur.

Locis supradictis & lib. 2. prio. c. 24 & l. 1. post c. 1. Aliqui Aristot. summum in omni scientia virum, temerè ausi sunt reprehendere, quòd exemplum genus argumentationis fecerit: sed magnus ille vir & acutâ mente præditus majus quiddam perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine, sed in argumentatione positum, efficere novum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controversia differt. Enthymema autem esse non potest, cùm in Enthymemate

mate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur, in exemplo verò ex una re singulari alia inducatur. Vnde fit, ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua Enthymema à syllogismo disjungitur.

De Epicheremate.

CAP. XXII.

QVamvis argumentationis partes omnes sint jam expositæ, tamen operæ pretium fuerit, quid Epicherema; quid Sorites, quid Dilemma sit explicare, nam auctores & quidem gravissimi eorum mentionem fecerunt. Ea ubi explicata fuerint, facilè intelligetur, cur novæ argumentationis partes non debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, non eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellavit, de qua paulò ante dictum est. EPICHIRYMA. Quinct. l. 5. c. 14.

Aliquando etiam Epicherema vocant breviter comprehensam ratiocinationem, cujus omnes partes in unam conferuntur, hoc modo: Sine causa dominum servus accuset? Similis enim est locus apud Ciceronem pro Rege Deiotaro, quem servus apud Cæsarem accusabat; En crimen, en causa, cur regem fugitivus, dominum servus accuset? ubi vehemens argumentum Epicheremate inclusum & involutum est. Erit autem absoluta ratiocinatio, si hoc modo evolveris: *Sine causa non debet do-*

45

Porrac. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

minum servus accusare; hìc medicus est servus Deiotari: non igitur debet sine causa dominum accusare.

De Sorite.

CAPVT XXIII.

SORITYS Lib. 2, de divinat.

SOrites contrà *multas argumentationes acervatim convolvit* atq; complectitur, unde nomen etiam invenit. Cicero scripsit de eo in libris de divinatione his verbis: Si necesse sit, inquit. Latino verbo liceat *acervalem* appellare: sed nihil opus est, ut enim ipsa Philosophia & multa verba Græcorum, sic Sorites satis latino sermone tritus est.

Offic. 1.

Pulchrum in primis est ejus exemplum apud eundem Ciceronem. Atq; si etiam hoc natura præscribi, ut homo homini quicunq; sit, ob eam ipsam causam tamen, quod is homo sit, consultum velit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse cōmunem: quod si ita est, unâ continemur omnes, & eadem lege naturæ: idq; ipsum, si ita est certè violare alterum lege naturæ prohibemur: verum autem primum, verum igitur & extremum. Sed apertissimè concludit Sorites ille, qui est in quinta Tusc. propositum enim erat probare: Quod esset honestum, id solum esse bonum: id autem sic probat: Etenim quicquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbandū, id gratū acceptum; habendum: Ergo

Ergo etiā dignitas ei tribuenda est: quod si ita est, laudabile sit necesse est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum bonum. In Sorite, cum per sex quasi gradus ad complexionem perveniatur, quinq; ratiocinationes inclusæ sunt.

Sed hoc argumentandi genus sæpe solet esse fallax atq; captiosum, dum enim minuatim & gradatim multa adduntur, periculosissima respondenti tela texitur: retexere igitur oportet & seorsum singula considerare sic facilius universa frangentur. In hoc disputandi genere frequentes fuerunt Stoici, & Zeno, qui eorum inventor & princeps fuit. Sed maximè omnium illo delectatus dicitur Chrysippus, ut Socrates inductione.

Cicer: in Acad:

Persius Satyra 6.

De Dilemmate.

CAPVT XXIV.

DILYMMA: Cib: de inv. 1. Orat: 1.

DIlemma *est, in quo utrum concesseris reprehenditur.* Cicero patriam cum Catilina sic agentem inducit: Quamobrem discede atq; hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: si falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Et in Epistola ad Quinctum Fratrem: Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa levitas.

Dictum est autem dilemma: quod ita utrinq; premat ac urgeat, ut ex alterutra parte capiat adversarium. qua de causa *cornutus* etiam *syllogysmus* vocatur: sic enim argumentationis cor-

46

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

cornua in eo disponuntur, ut qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero *complexionem* appellat.

Ea si vera est, nunquam reprehenderetur: sin falsa, duobus modis diluetur, aut conversione, aut alterius partis infirmatione. Cùm viderem, inquit Varro apud Ciceronem. Philosophiam Græcis literis diligentissimè explicatam existimavi, si qui de nostris ejus studio tenerentur, si essent Græcis literis eruditi. Græca potius, quàm nostra lecturos: sin à Græcorum artibus, & disciplinis abhorrerent, ne hæc quidem curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi non possunt. Itaq; ea scribere nolui, quæ nec indocti intelligere possent, nec docti legere curarent. Hoc dilemma deinde Cicero in eum convertit hoc modo: Imo verò & Latina legent, qui Græca non poterunt: & qui Græca poterunt non contemnent sua Veterum scriptis celebrata est conversio ea, qua Evathlus discipulus Protagaræ præceptoris dilemma elusit. Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessarium, tamen indoctis latinè scribendo consuli debere.

In Acad. l. 1.

Gell. l. 5. cap. 10.

Non est autem cur quisquam existimet Complexionem genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diversum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partib9 contrarijs ducitur, cui si assumptionem sub-

subjunxeris, efficies ratiocinationem perfectam hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa levitas: sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa acerbitas, vel summa levitas.

De Confutatione.

CAP. XXV.

EXpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ ac reprehendendæ illæ sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione, & quæ dicta sunt ab adversario, debent utrinq; dissolvi, & hæc est propriè reprehensio, quàm cum confirmatione, usu & natura & tractatione cõjunctam esse diximus. Est autẽ reprehensio, per quam argumentando adversariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut elevatur. Hæc fonte inventionis eodem utetur, quo utitur confirmatio, propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, ijsdem ex locis potest infirmari. Quare inventionum & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoq; in partem orationis transferri oportebit.

Qvinct. l. 5, c. 12

Cic. 2, de orat.

Quinct. l. 5, c. 13.

Sed ut faciliùs ea, quæ contra dicentur, diluere aut infirmare possimus, observare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione adversarius sumpserit, si perspicuè fal-

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

falsum erit: ut pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primum dubia sumpta esse pro certis, deinde etiam in perspicuè falsis eadem posse dici. Tum ex ijs quæ sumpserint, non effici quæ velint. Accedere autem oportet ad singula, sic universa faciliùs frangentur.

Cicer. in part.

Quomodo sint argumentationes oratoriæ tractandæ

CAPVT XXVI.

Quinct. l. 5, c. 14.

IN oratione insunt aliquando & ratiocinationes breviter conclusæ & aperta enthymemata & inductiones atq; exempla subtili quadã & brevi oratione comprehensa. Quod ut reprehendendum non est, ita diligentissimè est curandum, ut ne syllogismorum & enthymematum turbâ conferta oratio sit: Dialecticis enim disputationibꝰ quàm oratorijs actionibus eris propior ac similior, quod longè aliter esse debet. Locuples enim & speciosa vult esse eloquentia: quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis & crebris, & in unam prope formam cadentibus concisa, & contemptum ex humilitate, & odium ex quadam servitute, & ex copia satietatem, & ex amplitudine fastidium tulerit. Feratur igitur non semitis, sed campis: non uti fontes angustis fistulis colliguntur, sed ut latissimi amnes totis vallibus

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

bus fluat ac sibi viam si quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argumentando varietas & jucunda quædam distinctio, figuris verborum & ornamentis sententiarum argumentatio expoliatur. Quò fuerit enim uberior ac suavior, eò etiam erit credibilior. Nunc sequitur, ut de Peroratione dicamus.

Cicer. in part.

De Peroratione.

CAPVT XXVII.

EXtrema pars orationis est Peroratio, quæ divisa est in duas partes, *amplificationem* & *enumerationem*. Agendi autem & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua, aut reprehensa. Omnes enim affectus, etiam si quibusdam videntur in proœmio atq; peroratione sedem habere, in quibus sanè sunt frequentissimi: tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breviores. ut cum ex his plurima sint reservanda.

Cicer. in part.

Quinct. l. 6. c. 1.

At hic, si usquam totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic deniq; efficiendum est oratori, ut non modò auditores, qui suâ sponte se dant, & quò impellit ipse, inclinant atq; propendent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis promovere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ rectè à bono Poëta dicta est. *Flexanima* atq; omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere aut stan-

Cic. 2, de Orat.

Quinct. l. 6, c. 2.

Regi ny omtatvánjok, Metica Slov. Martin: /316.18.1/

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 str

falsum erit: ut pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primum dubia sumpta esse proceres, deinde etiam in perspicuè falsis eadem posse dici. Tum ex ijs quæ sumpserint, non effici quæ velint. Accedere autem oportet ad singula, sic universa facilius frangentur. Cicer. in part.

Quomodo sint argumentationes oratoriæ tractandæ

CAPVT XXVI.

Quinct. l. 5, c. 14. IN oratione insunt aliquando & ratiocinationes breviter conclusæ & aperta enthymemata & inductiones atq; exempla subtili quadã & brevi oratione comprehensa. Quod ut reprehendendum non est, ita diligentissimè est curandum, ut ne syllogismorum & enthymematum turbâ conferta oratio sit: Dialecticis enim disputationib9 quàm oratorijs actionibus eris propior ac similior, quod longè aliter esse debet. Locuples enim & speciosa vult esse eloquentia: quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis & crebris, & in unam prope formam cadentibus concisa, & contemptum ex humilitate, & odium ex quadam servitute, & ex copia satietatem, & ex amplitudine fastidium tulerit. Feratur igitur non semitis, sed campis: non uti fontes angustis fistulis colliguntur, sed ut latissimi amnes totis vallibus

bus fluat ac sibi viam si quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argumentando varietas & jucunda quædam distinctio, figuris verborum & ornamentis sententiarum argumentatio expoliatur. Quò fuerit enim uberior ac suavior, eò etiam erit credibilior. Nunc sequitur, ut de Peroratione dicamus. Cicer. in part.

De Peroratione.

CAPVT XXVII.

EXtrema pars orationis est Peroratio, quæ divisa est in duas partes, *amplificationem* & *enumerationem*. Agendi autem & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua, aut reprehensa. Omnes enim affectus, etiam si quibusdam videntur in proœmio atq; peroratione sedem habere, in quibus sanè sunt frequentissimi: tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breviores. ut cum ex his plurima sint reservanda. Cicer. in part. Quinct. l. 6. c. 1.

At hic, si usquam totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic deniq; efficiendum est oratori, ut non modò auditores, qui suâ sponte sedant, & quò impellit ipse, inclinant atq; propendent, penitus incirentur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis promovere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ rectè à bono Poëta dicta est. *Flexanima* atq; omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere aut Cic. 2. de Orat. Quinct. l. 6. c. 2.

stan-

Regi ryamtatványtár /316.ig.1/ Matica Slov. Martin

Petrac. 118 str.
Petrarcovanie 113 str

ſtantem inclinare, ſed etiam adverſantem & repugnantem, u Imperator bonus ac fortis, capere poſſit. Quod usq; eo magnum eſt atq; præclarum, usq; eo admirabile: ut in eo penè ſunt omnia.

Ad id autem conſequendum, quæ ſuperiore libro de amplificatione dicta ſunt, valdè conducunt: ſed illud caput eſt, in quo optimi & graviſſimi auctores una voce conſentiunt, ut omnes animi motus, quos orator adhibere volet auditorib⁹, in ipſo oratore impreſſi ſint atq; inuſti. Neq; enim facilè eſt perficere, ut incitentur alij, niſi is, qui dicit, ijs ipſis ſenſibus, ad quos illos adducere vult, permoveatur. Ut enim nulla materies tam facilis ad exardeſcendum eſt, quæ niſi admoto igni, ignem concipere poſſit, ſic nulla mens eſt tam ad comprehendendā vim oratoris parata, quæ poſſit incendi niſi inflam̃atus ipſe ad eam & ardens acceſſerit.

Quin&.l. 6, c. 2. Primum eſt igitur, ut apud eum, qui dicit, valeant ea, quę valere apud auditores volet, afficiatur q; prius, quàm afficere conetur. Nihil autem opus eſt ſimulatione & fallacijs, ut totus omni animi motu concitetur orator. Ipſa enim natura orationis ejus, quæ ſuſcipitur ad aliorum animos permovendos, oratorem ipſum magis etiam quàm quemquam eorum qui audiunt, permovet. Miram etiam vim habet in hoc ipſum imagines rerum abſentium ita complecti animo, ut cernere oculis, ac præſentes

res habere videamur, has quisquis benè conceperit, is erit in affectibus potentiſſimus.

Hæc quæ dicta ſunt, vera eſſe indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Milone, ubi ait: Sed finis ſit: neq; enim præ lachrimis jam loqui poſſum, & hic ſe lachrimis defendi vetat. Et pro Cajo Rabirio Poſthumo: Sed jam quoniam, ut ſpero, fidem quam potui, tibi præſtiti Poſthume, reddam etiam lachrimas, quas debeo; & paulò poſt: Jam indicat tot hominum fletus, quàm ſis charus tuis, & me dolor debilitat, includitq; vocem. Alijs autem affectibus, aliæ ejuſdem perorationes ſunt plenæ.

Enumeratio autem nonnunquam laudatori, ſuaſori nõ ſæpe, accuſatori ſæpius quàm reo eſt neceſſaria. Hujus tempora duo ſunt: ſi aut memoriæ diffidas eorum, apud quos agas, vel intervallo temporis, vel longitudine orationis: vel ſi frequentatis firmamentis, vim eſt habitura cauſa majorem. Quæ autem repetimus quam breviſſimè dicenda ſunt & quod Græco verbo patet decurrendum per capita, nam ſi morabimur, non jam enumeratio, ſed altera quaſi fiet oratio. Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda ſunt, & aptis excitanda ſententijs, & figuris utiq; variandā, alioqui nihil eſt odioſius recta illa repetitione, velut memoriæ auditorum diffidentis. Eſt etiam in enumeratione vitandum, ne oſtentatio memoriæ ſuſceptæ videatur eſſe puerilis.

Cicer. in part.

Quin&.l. 6. c. 1. Anaxepalæis.

Cicer. part.

Regi nyomtatványok, Metrica Slov. Martin: /316.ig.j/

Petrac. 118 m.
Petracovaue 113 ½

DE ARTE RHETORICA.

LIBER III.

De Elocutione.

CAPVT I.

Cicer. in orat.

ROximo libro ratio inventa collocandi, atq; disponendi explicata est. Hic jam elocutionis rationem tractabimus, in qua oratorem excellere, cætera in eo latere, indicat nomen ipsum: Non enim inventor, aut compositor, aut actor hæc complexus est omnia, sed & græcè ab eloquendo Rhetor, & latinè eloquens dictus est. Cæterarum enim rerum quæ sunt in oratore, partem aliquam sibi quisq; vendicat, dicendi autem id est, eloquendi maxima vis huic soli conceditur.

Quinct. l. 8. in Proœm.

Eloqui autem est omnia, quæ mente conceperis, promere, atq; ad audientes proferre. Sine quo supervacua sunt priora, & similia gladio condito, atq; intra vaginam suam hærenti. Hoc itaq; maximè docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest, huc studium adhibendum, hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnis ætas consumitur, hoc maximè orator fit oratore præstantior. Ideoq; M. Tullius inventionem quidem ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris.

De orat. 2. de ora.

Eum autem eloquentem, id est, in eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, ut *probet*, ut *delectet*, ut *flectat*. Sed *probare* necessitatis est, *delectare* suavitatis, *flectere* verò victoriæ. Hæc cum ita sint, meritò tertius hic liber, qui elocutionis præcepta continet, ut duobus superioribus utilior est, sic etiam erit aliquando longior.

Quæ in elocutione spectanda sint.

CAPVT II.

HÆc in elocutione spectanda sunt, ut *latinè*, ut *planè*, ut *ornatè*, ut ad id quodcunq; agetur *aptè*, cõgruenterq; dicamus. De ratione puri dilucidiq; sermonis, etsi permagni eam facere debemus: cùm verborum delectus origo sit eloquentiæ locus hic præcipiendi non est, Nam traditur literis doctrinâq; puerili, consuetudine sermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum & Poëtarum confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij omnis laus eloquentiæ continetur explicemus: quæ duæ partes, illustrandæ orationis, ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum altera dici postulat ornatè, altera aptè hanc habent vim, ut sit quàm maximè jucunda; quàm maximè in sensus eorum, qui audiunt, influat: & quàm plurimis sit rebus instructa.

3. de or.

De Ornatu.

CAPVT III.

ORnatur igitur oratio genere primum, & quasi colore quodam & succo suo: nam ut gravis, ut suavis, ut erudita sit, ut liberalis ut admirabilis, ut polita, ut sensus, ut dolores

50

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

habeat quantum opus sit, non est singulorum articulorum, in toto spectantur hæc corpore. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maximè teneat eos, qui audiunt, & quod non solùm delectet, sed etiam sine satietate delectet. Sed volenti ornatè dicere, diligentissimè silva rerum primum sententiarumq; comparanda est. Rerum enim copia, verborum copiam gignit, & si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis, facilèq; suppeditat omnis apparatus ornatusq; dicendi.

De ornatu orationis.

CAPVT IV.

Cic. 3, de or. in par. Quinct. l. 8. c. 13.

OMnis oratio conficitur ex verbis, quorum primum nobis ratio simpliciter videnda est, deinde conjunctè. Nam est quidam ornatus orationis, qui ex singulis verbis est; alius qui ex continuatis, conjunctisq; constat. Ergo utemur verbis aut ijs quæ *propria* sunt & certa quasi vocabula rerum, penè unà nata cum rebus ipsis; aut ijs, *quæ transferuntur*, & quasi alieno in loco collocantur; aut ijs, *quæ novamus* & facimus ipsi.

De verbis simplicibus.

CAP. V.

3. de orat. In part.

VErba simplicia naturâ sunt alia consonantiora, grandiora, leviora, & quodammodo nitidiora, alia contrà. *Consonantiora* enim sunt quanquam, mòderatio, & concertare: quàm

etsi, modestia, & confligere, *Grandiora*, immanis, contrucidare, optimus, officiosissimus: quàm hæc, magnus, necare, bonus, officiosus. *Nitidius*, etiam, bos, quàm vacca. Ut syllabæ autem è litteris meliùs sonantibus clariores sunt, ita verba è syllabis magis vocalia: & quo plus quæq; spiritus habet, eò pulchrior: & quod facit syllabarum, idem verborum quoq; inter se copulatio, ut aliud alij junctum meliùs sonet. Quinct. l. 3. c. 9.

In universum quidem optima simplicium creduntur; quæ aut maximè exclamant, aut sono sunt jucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis unquam in oratione erudita locus. Clara verò ac sublimia materiæ modo cernenda sunt.

Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi, & quæ humilia circa res magnas, apta circa minores videntur, & sicut in oratione nitida, notabile est humilius verbum, & velut macula, ita à sermone tenui sublime nitidumquê discordat, fitq; corruptum, quia in plano tumet. Sed hæc ferè aurium quodam judicio sunt ponderanda, in quo consuetudo etiam benè loquendi valet plurimum. Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandam atq; exornandam orationem, aut inusitatum verbum, aut novatum, aut translatum, de singulis breviter dicamus. Cicer & Quinct. l. ex Arist. Rhet. l. 3. c. 2.

51

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.1/

Petrac. 118 rh.
Petrarcaoeuvre 113 rh

De Verbis inusitatis.

CAPVT VI.

3. de or. Quinct. l. 8, c. 3.

INusitata sunt prisca ferè ac vetusta, & ab usu quotidiani sermonis, jam diu intermissa; quæ sunt Poëtarum licentiâ liberiora quàm oratorum eoq; ornamento acerrimi judicij P. Æneid. 1. & 2. Virgil. unicè usus est, olli enim, & quia nam, & ponè pellucent. & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poëticum aliquod verbum dignitatem, si raro etiam & in loco adhibeatur. Neq; enim est cur illud quisquam fugiat dicere, ut Cœlius sobolem, aut affari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco positis grandior atq; antiquior oratio sæpe videri solet.

De Verbis novis.

CAPVT VII.

In par. de orat. 3, & Attt. l. 9. in ep. 12 l. 26. ab Vrb. cód l. 4, car. Ode 7. Georg. 2 2, & 9. Æneid.

NOvantur autem verba, quæ ab ipso qui dicit, gignuntur ac fiunt, aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adjunctione verborum. *Similitudine*, ut *syllaturis*, a Ciceronе formatum est: & ab Asinio *fimbriaturit* ad similitudinem verbi proscripturit: & à Livio *sobolescere*, ab Horatio *juvenescere*, à Virgilio *lentescere*, & *ignescere* dictum est ut fervescere. *Imitatione* facta sunt *tinnio*, *rugio*, *clangor*, *murmur*, aliaq; permulta. *Inflexione*, ut à bibo, *bibosus* inflexit Laberius Mimographus: *Adjunctione*, *versutiloquus*, & *expectorare*, novavit Ennius.

Sed

Sed Græcis magis concessum est fingere, audendum tamen aliquando, & si quid periculosius finxisse videbimur, quibusdam remedijs præmuniendum est, ut ita dicam. Si licet dicere. Quodammodo, Permitte mihi sic dicere. Quinct. l. 8. c. 3. In quo non falli judicium nostrum, sollicitudine ipsâ manifestum erit. Nunc quoniam de verbis inusitatis & novis dictum est; de tropis, nam ex illis verba transferuntur, exponamus.

De Tropis.

CAPVT VIII.

TRopus est verbi, vel *sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio*: ut cum dicimus lætas segetes: verbum lætus, à propria significatione, qua lætos homines dicimus ad segetes cum virtute transfertur. Sunt autem tropi numero undecim. *In* uno *verbo* septem, Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia: Catachresis, Metalepsis. *In oratione* vero quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, & Hyperbole, de quibus tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex conjunctis continuatisq; verbis constat, breviter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur. Quinct. l. 8, c. 3.

De Metaphora.

CAPVT IX.

INcipiamus igitur ab eo, qui cùm frequentissimus est, tum longè pulcherrimus: *translationem* dico, quæ Metaphora græcè vocatur, latis- Metaphorá. Arist. Rhe. l. 3, c. 2.

Regi nyomtatványok, Metrica Slov. Martin: /316.ig.i/

Petrac. 118 str.
Petrac. coaaie 113 str

Quinct. l. 8. c. 6. latissimè enim patet. Eam necessitas genuit inopiâ coacta, & angustijs: post autem delectatio jucunditasq; celebravit. Nam ut vestis frigoris depellendi causâ reperta primò; post adhiberi cœpta est in ornatum etiam corporis, & dignitatem; sic verbi translatio instituta est inopiæ causa, frequentata delectationis: Est autem translatio, *cum nomen aut verbum propter similitudinem transfertur ex eo loco, in quo proprium est, in eum, in quo proprium deest, aut translatum proprio melius est.* Id facimus, aut 3. de orat. ad Heren ib. 4. quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius. Nam gemmare vites luxuriem esse in herbis, lætas segetes etiam rustici *necessitate* dicunt Oratores durum hominem, aut asperum. Non enim proprium erat quod darent his affectionibus nomen. Jam incensum irâ & inflammatum cupiditate, & lapsum errore *significandi gratiâ*. Nihil enim horum suis verbis quàm his accersitis, magis proprium erat. Illa *ad ornatum*, lumen orationis, & generis claritatem & concionum procellas; & eloquentiæ flumina: ut Cicer. pro Milone, Clodium fontem ejus gloriæ vocat, & alio loco segetem ac materiam.

Illud autem admirandum videtur, quid sit quòd omnes translatis & alienis magis delectantur verbis, quàm proprijs & suis. Nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, ut pes in navi, ut in vite gemma, necessitas

sitas cogit, quod non habeas aliunde sumere? sed in suorum verborum maxima copia tamen homines aliena multò magis, si sint ratione translata delectant. Causa autem illa est, quòd translatio est similitudo ad unum verbum contracta, similitudine autem mirificè capiuntur animi. Eo tamen distat, quòd illa comparatur rei quam volumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cùm dico fecisse quid hominem ut leonem; translatio, cùm dico de homine, leo est. Quinct. l. 8. c. 6. & Cic. 3. de Orat.

Quotuplex sit translatio.

CAPVT X.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est: Cùm in rebus animalibus aliud pro alio ponitur, ut Livius Scipionem à Catone *allatrari* solitum refert. Inanima pro alijs generis ejusdem sumuntur, ut *concentu* virtutum nihil est suavius. Aut pro rebus animalibus inanima, ut: Det. l. 7. Æneid. 6

Duo fulmina *belli.*
Scipiadas

Aut contrà

Sedet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice *pastor.* Æneid. 2

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas, quæ audaci & proximè periculum translatione tolluntur, cum rebus sensu carentibus actum quendam & animos damus, qualis est: Æneid. 8

Pontem indignatus Araxes,

Et illa Ciceronis: quid enim tuus ille; Tubero, Pro Liga.

53

Regi nyomtatványok, Matrica Slov. Martin: /316.ig.f./

bero, districtus in acie Pharsalica *gladius age-bat?* cuius latus ille *mucro petebat?* qui *sensus* erat *armorum* tuorum?

3. de or. In translatione primùm fugienda est dissimilitudo, qualis est in illo Ennij: Cœli ingentes fornices. Deinde videndum est, ne longè Quint. l. 8, c. 6. simile sit ductum: Syrtim patrimonij scopulum libentius dixerim, quam Charibdim bonorum, voraginem potiùs. Facilius enim ad ea quæ visa, quàm ad illa, quæ audita sunt, mentis oculi feruntur. Sunt quædam & humiles translationes, ut: Saxea est verruca: quædam majores quàm res postulat, ut: Tempestas comessationis: quædam minores, ut comessatio tempestatis. Ut modicus autem atq; oportunus ejus usus illustrat orationem, ita frequens, & obscurat, & tædio complet: continuus verò allegoria & ænigma erit.

3, de ora. Quòd si vereare, ne paulo durior translatio esse videatur, mollienda est præposito sæpe verbo, ut, Si olim M. Catone mortuo, pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius Sin, Vt ita dicam, pupillum, aliquantò mitius est: Etenim verecunda debet esse translatio, ut deducta esse in alienum locum, non irruisse, atq; ut precario, non vi venisse, videatur.

Quinct. l. 8, c. 6, 4, Georg. & Æneid. 1. Diligenter etiam cavendum est, ne omnia quæ poëtis permissa sunt, convenire oratori putemus, nec enim pastorem populi auctore Homero dixerim, nec volucres pennis remigare,

gare, licet Virgilius in apibus ac Dædalo speciosissimè sit usus. Modus autem nullus est florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoq; in illo explicando meritò longiores fuimus.

De Synecdoche.
CAP. XI.

SYnecdoche *tropus est, in quo ex parte totum aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur.* Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos gravissimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, ut: ex puppi navis: ensis ex mucrone: aut ex tecto domus. Cic. mucrones eorum à jugulis nostris rejecimus: Huc pertinet, cùm vel ex uno plures significantur; Livius, *Romanus* prælio victor: & Virgilius.

SYNEKDOCHY. Græcè intellectio dicitur Auct. ad Her. l. 4. in c. 3. orat. 1.

Hostis *habet muros.* Æneid. 2. 2.

Vel genus ex forma, id est, parte illi subjecta. Virgilius. 3.

Dentesq; Sabellicus exacuit sus.

Pro quovis sue; vel ex materia res universa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro navi, & aurum atq; argentum, pro aurea & argentea pecunia sumitur. Cicero: homines instructi, & certis locis cum ferro collocati. Contra verò & ex toto pars declaratur, ut in illo Virgilij. Georg. 4. 4. Pro Cecin. 5.

Fontemq; ignemq; ferebant. Æneid. 12. 6.

De quo genere est, cum aut è pluribus unus intel-

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

intelligitur. Cicero ad Brutum; populo inquit, imposuimus, & oratores visi sumus. cùm de se tantùm loqueretur: Aut è genere pars illi, subjecta.

7. Æne.l.12 Virgilius:

Prædamq; ex unguibus ales.
Projecit fluvio. Pro Aquila.

8: Ex antecedentibus sequentia monstrantur: ut cùm ait idem Poëta.

Eclog, 3. Quinct.l. 8. c. 6. *Aspice aratra jugo referunt suspensa juvenci.*

Vt ex his perspicuum est, quæ hoc & proximo capite dicta sunt. Translatio permovendis animis plerumq;, & signandis rebus, ac sub oculos subjiciendis reperta est: synecdoche variare sermonem potest, ut ex uno plures intelligamus, parte totum, specie genus, præcedentibus sequentia, vel contra: omnia liberiora Poëtis quàm oratoribus.

De Metonymia.

CAPVT XII.

YPALLAYIN. Græcè. METONYMIAN. Auct. ad Her: denominationē appellat l,4 Æneid 8

Metonymia *est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quòd continet, id quod continetur, vel rem è signo intelligimus.* Per causas effecta declaramus, cum inventor, aut alicujus rei auctor pro re inventa ponitur.

Virgilius:

Onerantq; canistris,
Dona laborata Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristot, Demosthenem

nem frequenter pro eorum scriptis ponimus. Cicer. Lectitasse Platonem studiosè, audivisse etiam Demosthenem dicitur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrilegium deprehensum, pro sacrilego, & scelus dicimus pro scelerato. Hinc mœstum timorem, tristem senectutem, & pallidam mortem eleganter optimi dicunt auctores. De clar. orat.

Virgilius: Æneid. 1

Mœstumq; timorem mittite.

Horatius: Horat. l. 1 cat. Ode: 4

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumq; turres.

Ex eo quod continet, id quod continetur, venustè etiam intelligitur. Sic benè moratæ urbes vocantur: sic sæculum felix, sic Roma pro Romanis. Athenæ pro Atheniensibus frequenter ponuntur.

Virgilius: Æneid; 7

Cœlo gratissimus amnis, id est, Cœlestibus.

Cicero: Vt omittam illas omnium doctrinarum inventrices Athenas, in quibus summa dicendi vis & inventa est, & perfecta: Athenas dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam illa, cùm ex possessore res, quæ possidetur, aut ex duce exercitus significatur. 1. de or. 2

Virgilius: Æneid: 2

Jam proximus ardet.

Ucalegon id est, Vcalegontis domus.

Sic hominem devorari, cujus patrimonium con-

Porrac. 118 str.
Porracovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

consumitur: & ab Annibale apud Cannas cæsa sexaginta millia dicimus, id est, ab ejus copijs. E signo deniq; res monstratur: unde toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pace; & fasces usurpantur pro magistratu.

Georg: 2.

Virgilius:

In orat. *Non illum populi fasces, non purpuna Regum Flexit.*

Metonymiam, ut ait Cicero, Rhetores hypallagen *vocant*.

De Antonomasia.

CAPVT XIII.

ANTONOMASIAN. Græci Auctor, ad Her: l. 4. vocat pro nominationem.

ANtonomasia *ponit aliquid pro nomine*; ut Eversor Carthaginis & Numantiæ, pro Scipione: & Romanæ eloquentiæ princeps pro Cicerone. *Epitheton* autem, sive latinè malis dicere appositum, non est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, ut id quod appositum, si à proprio diviseris per se significet, & faciat Anatomasiam. Nam si dicas, ille qui Carthaginem & Numantiam evertit, Antonomasia est, si adjeceris, Scipio appositum.

Apposito & frequentius & liberius Poëtæ utuntur, namq; illis satis est convenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos non reprehenduntur. *Apud oratorem*, nisi aliquid efficitur, redundat; Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ò scelus abominandum, ô deformem libidinem.

Exor-

Exornatur autem res tota maximè translationib⁹: ut Cupiditas effrenata & insanæ substructiones. Solet etiam fieri alijs adjunctis Epitheton tropus. Virgil. Turpis egestas & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio hujus virtutis, ut sine appositis nuda sit & velut incompta oratio, ne oneretur tamen multis. Nam fit longa & impedita.

pro Cluent. pro Milo. Arist. l. 3, Rhet: c. 3 & Quinct l. 8, c. 6.

De Onomatopœja.

CAPVT XIV.

ONOMATOPŒIAN. Græci Aut. ad Heren. nominationem appel. l. 4 Quinct. l. 8, c. 6.

ONomatopœia, id est, *fictio nominis*, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per Onomatopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes, affectibus * nomen. Nam *mugitus*, & *sibilus*, & *murmur*, & *vagitus*, aliaq; quam plurima inde venerunt; At nunc rarò & cum magno judicio hoc genere utendum est, ne novi verbi assiduitas odium pariat, sed si commodè quis eo utatur & rarò, non modò non offendet novitate, sed etiam exornabit orationem.

De Catachresi.

CAPVT XV.

KATÁCHRYSIN

ABusio, quam KATÁCHRYSIN appellant, est quæ *verbo simili & propinquo pro certo & proprio abutitur*: hoc modo: vires hominis breves sunt, ut parva statura; aut longum in homine consilium, aut uti pauco sermone, aut cum grandem orationem pro magna, minutum animum pro parvo dicimus, sic Virg.

In

Regi nyomtatványok, Matrica Slov. Martin: /3116.ig.j/

2. Æneid 6, Æneid

Instar montis equũ, divinâ Palladis arte ædificant
Et quin protinus omnia perlegerent oculis.

Sic *pyxides* cuiuscunq; materiæ sunt: & *parricida*, matris quoq; aut sororis interfector dicitur. Abutimur autem verbis propinquis, non solùm in ijs quæ nomen non habent, ut de pyxide & parricida diximus, sed etiam in ijs quæ habẽt, ut grandis oratio, equũ ædificant, perlegerẽt oculis, vel quod delectat, vel quod licet.

3, de ora.

Sed hoc interest inter abusionem & translationem, quod abusio licet impudens non sit, est tamen licentior & audacior quam translatio. Ex quo apparet, duos hos tropos ita similes esse, ut tamen sint diversi.

De Metalepsi.

CAPVT. XVI.

Metaly psis, In part. Quinct. l. 8, c. 6. Iiclog: 1,

SVperest ex his qui aliter significant, Metalepsis, id est, *transsumptio, ex alio in aliud velut viam præstans.* Tropus autem est rarissimus, & maximè improprius. Virgil.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibus ad annos acceditur. Item etiam Poëta in 1. l. Æn. sic ait:

Speluncisq; abdidit atris.

Vbi speluncæ nigræ, ac per hoc crassis & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum deniq; infinitâ altitudine depressæ intelliguntur.

De Allegoria.

CAPVT XVII.

Alle-

ALLEGORIA, quam *inversionem* interpretamur, *aliud verbis, aliud sensu ostendit*, aceiam interdum contrarium.

Allyjorian. Græci. Auct: ad Her: Permutationem vocat lib: 4, Georg: 2, Cicer: apud Quint: l. 8, c: 6,

Aliud Virgilius:

Sed nos immensum spatijs confecimus æquor.
Et jam tempus equum spumantia solvere colla.

Habet usum talis allegoriæ frequenter orator sed rarò totius, plerumq; apertis permista est. Tota apud Cicer. talis est. Hoc miror enim quærorq; quenquam hominem ita pessundare alterum verbis velle, ut etiam navem perforet, in qua ipse naviget Illud commistum frequentissimum: Equidem cæteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum, semper Miloni putavi esse subeundas. Nisi adjecisset fluctibus concionum, esset allegoria: nunc eam miscuit. Illud verò longè speciosissimum genus orationis in quo rium permista est gratia, similitudinis, allegoriæ & translationis. Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris.

pro Milo

Nam id quoq; in primis est custodiendum, ut quo ex genere cœperis translationis, hoc desinas. Multi enim cum initium à tempestate sumpserunt, incendio aut ruinâ finiunt, quæ est

57

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

in consequentia rerum fœdissima. Cæterum allegoria parvis quoq; ingenijs & quotidiano sermoni frequentissimè servit, nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre, & jugulum petere, & sanguinem mittere, inde sunt.

Ænigma est obscurior allegoria.

Allegoria, quæ est obscurior; *ænigma* dicitur vitium profectò; siquidem dicere dilucide virtus, quo tamen & Poëtæ utuntur.

Virgilius:

Eclog, 3. *Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo.*
Treis pateat cœli spacium non amplius ulnas,

Et Oratores nonnunquam, ut in Triclinio Coa, ut in cubiculo Nola.

De Ironia.

CAPVT XVIII.

EIRONÍA Græc, inversioné vocant & dissimulationem Latini. Auct: ad Her. l. 4. voc: permutationem. Ari. Rh. Alex c. 10. & Qui. l. 8, c. 6, Æn. 11.

IN genere, quo contraria ostenduntur, ironia est, quam *illusionem* vocant, quæ non solùm aliud sensu, aliud verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut *pronunciatione* intelligitur, aut *persona*, aut *rei naturâ*. Nam si qua earum verbis dissentit, apparet diversam esse orationi voluntatem. Cic in Clod. Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta servavit. & Turnus apud Virgil:

Meq; timoris
Argue tu Drance, quando tot cædis acervos.
Teucrorum tua dextra dedit.

De Periphrasi.

CAPVT XIX

PERÍPASIS.

CVm pluribus verbis, id quod uno aut pauciori-

bus dici potest, explicatur, periphrasin vocant circuitum loquendi, qui est apud Poëtas frequentissimus. Ut.

circuitio ed. Auct. ad Her. l. 4, Æneid. 2 Virg. Ecl. 1, Quin. l, 8, c, 6 Periphr.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & domo divum gratissimè serpit.
Et ja summa procul villarum culmina fumant.
Majoresq; cadunt altis de montibus umbræ.

Et apud oratores non rarus semper tamé adstrictior: quicquid enim significari brevius potest, & cum ornatu latiùs ostenditur, periphrasis est. Verùm hæc, ut cùm decorem habet, Periphrasis, ita cum in vitium incidit, *Perissologia*, dicitur: obstat enim quicquid non adjuvat.

contraria est perissologia,

De Hyperbato.

CAP. XX.

HYPÉRBATON, 4, ad Her, 2, de ora, Quinct, l. 8 c, 6, pro Cluent,

HYperbaton, id est, verbi transgressio, *quæ verborum perturbat ordinem*, perversione, aut transjectione. *Perversione*, ut vulgò, mecum, tecum, secum: apud oratores & Historicos, quibus de rebus: apud Virgilium: *Maria omnia circum*. *Transjectione*, ut: Animadverti judices omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes. Hujusmodi transjectio, quæ rem non reddit obscuram, multum proderit ad continuationes, de quibus postea dicetur: in quibus oportet verba sicuti ad poëticum quendam extruere numerum, ut perfectè & perpolitissimè possint esse absolutæ. Poëtæ quidam etiam verborum divisionem faciunt, & transgressionem.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /3116.ig.j/

3. Georg: *Hyperboreo* ſeptem ſubjecta trioni, quod oratio nequaquam recipiet.

De Hyperbole.

CAPVT XXI.

ΥΠΕΡΒΟΛΗ Superlatio eſt. Auct: ad Her: l: 4, Æneid: 1 Æneid. 5. Philip: 2.

HYperbole eſt *ementiens ſuperjectio* cujus vitius eſt ex adverſo par augẽdi ac minuendi Virgilius:

Gemini q3 minantur. Incœlum ſcopuli.
Et: *Fulminis ocyor alis.*

Cicero in Antonium: Quæ Charybdis tam vorax? Charybdim dico, quæ ſi fuit, fuit animal unum; Oceanus medius fidius vix vide tur, tot res tam diſſipatas, tam diſtantibus locis poſitas, tam citò abſorbere potuiſſe. Illud Virgilij ad minuendum.

Eclog, 3. *Vix oſſibus hærent.*

Sed tam in augendo quàm in minuend ſervetur menſura quædam. Quamvis eſt enim omnis hyperbole ultra fidem, non tamen eſt debet ultra modum.

Do ornatu qui eſt in verbis conjunctis.

CAPVT XXII,

SEquitur continuatio verborum, quæ dua res maximè; collationem primum, deind 3. de orat modum quendam formamq; deſiderat. Tu & verbis & ſententijs oratio conform anda eſt, de quibus poſt tropos aptiſſimè dicemu deinde de collocatione, poſtremò de modo forma, id eſt, numeris, qui ſunt adhibendi i oratione differemus.

De Figuris.

CAPVT XXIII.

FIgura (ſicut nomine patet) *eſt conformatio quædam orationis remota à communi, & primùm ſe offerente ratione.* Differt autem à tropis Quint. l. 1. c. 9. figura, quia proprijs verbis figura fieri poteſt, quod in tropos non cadit: ut: fuit hoc quondam, fuit proprium populi Romani: figura eſt in verbo geminato in ſua ſignificatione permanente. Illud tamen notandum, coire frequenter in easdem ſententias & tropum & figuram: Tam enim translatis verbis quàm proprijs figuratur oratio, ut: qui ſpem Catilinæ mollibus ſententijs aluerunt, conjurationemque naſcentem corroboraverunt. Aluerunt, & corrohoraverunt translata ſunt, & ſimiliter deſinentia, ſimiliter cadentia.

De generibus figurarum.

CAP XXIV.

SIcut omnem orationem, ita figuras quoq; neceſſe eſt verſari in ſenſu & in verbis. Ut verò naturâ prius eſt, concipere animo res, quam enunciare: ita de ijs figuris ante loquendum eſſet, quæ ad mentem pertinent, ſed facilitatem ſecuti, de figuris verborum priùs dicemus. Eſt autem verborum exornatio, quæ ipſius ſermonis inſignitâ continetur perpolitione. Auct: ad Her: l. 4,

Inter conformationem verò verborum & ſententiarum hoc intereſt, quod verborum conformatio tollitur, ſi verba mutâris: ſententia-

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

tiarum permanet, quibuscunq; verbis uti velis: ut: Nunc verò, quid agat, quid moliatur, quid deniq́, quotidie cogitet, quem ignorare nostrum putat? Repetitio est verborum figura, & interrogatio, figura sententiarum, persæpe enim unus & idem locus & verborum & sententiarum ornamentis illuminatur: muta verba: Quid agat, & moliatur, ac deniq́; quid cogitet, quem ignorare nostrum putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, semperq́; permanebit, quibuscunq́; verbis uti velis.

Sed quoniam parum inter auctores convenit, de numero & nominibus figurarum, & in eo etiam magna discrepantia est, quod aliquæ à quibusdam inter verborum ponuntur, quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur: nos mediam viam secuti, ea de quibus gravissimorum scriptorum major consensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ verborum.

CAPVT XXV.

Quinct. l. 9, c. 3. FIguræ verborum tribus maximè fiunt modis per adjectionem, detractionē, & similitudinem. Per *adjectionem* ut: Cic. pro Milone: Invect. 1. Occidi, occidi non Spurium Melium: quo loco verbum (occidi) figuratè geminatum est. Per *detractionem* etiam fiunt figuræ, in quibus multum est venustatis. Cic. in Catil. Abijt, excessit, evasit, erupit: ubi conjunctiones prætermittuntur. Sed tertium genus figurarum, quod quan-

quandam vocum habet *similitudinem*, & aures præcipuè in se vertit, & animos excitat Cic. in orat. Itaq; efficis, ut cum *gratiæ* causa nihil facias, omnia tamen sint *gratà*, quæ facis.

De figuris quæ fiunt per adjectionem.

CAPVT XXVI.

REpetitio *est cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio*, vel ut Cicero describit: Est ejusdem verbi crebra à primo repetitio. ANAPHORA vel EPIBOLY, Auct. ad Her. l. 4, Invect. 1, Quinct. l. 9. c. 3. de or. 3. In orat. In Orat. ad populum.

Quod acriter & instanter fit Cicer. in Catil. *Nihil* agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modò audiam, sed etiam videam, planeq́; sentiam Idem contra Rullum: Quid enim est tam *populare*, quam pax? quia non modò ijs, quibus natura sensum dedit; sed etiam tecta atq; agri mihi lætari videntur. Quid tam populare, quàm libertas? quàm non solùm ab hominibus verùm etiam à bestijs expeti atq; omnibus rebus antep ni videtis. Quid tam populare, quàm otium? quod ita jucundum est, ut & vos & majores vestri & fortissimus quisq; vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio ac dignitate.

Conversio est cùm in idem verbum conijcitur sæpius oratio, Cic. in Antonium; Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit *Antonius*. Desideratis clarissimos cives? eos quoq; eripuit vobis Antonius. Auctoritas hujus ordinis afflicta est? Afflixit Antonius. EPIPHORA, vel ANTISTROPHI Philip. 2.

Regi ryčanta trávníčok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Petrac. 118 str.
Petrarcovanie 113 ?

SUMILOKY. in Or. ad popul.

Complexio est quæ repetitionem & conversionem complectitur. Qui sunt, qui fœdera sæpe rupe-runt? *Carthaginenses.* Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui Italiam deformaverũt, Carthaginenses Qui sunt, qui sibi postulant ignosci? Carthaginenses Cicer. pro lege Agraria. *Quis* legem tulit? *Rullus.* Quis majorem populi partem suffragijs privavit? Rullus. Quis comitijs præfuit? idem Rullus.

ANADIPLOSIS: vel EPANALYPSIS Cic. 3. de Orat. Iterationem vocat. Invect. 1. l. 5 accus.

Conduplicatio est verborum geminatio quæ habet interdum vim lepõrem alias. Geminantur autem verba modis pluribus, aut enim adjungitur idem iterarum, ut: Cic. in Cat. *Vivis*, & *vivis* non ad deponendam, sed confirmandam audaciam. Aut idem ad extremum refertur: Cic. in Verrem; *Multi* & graves dolores inventi parentibus, & propinquis *multi.* Aut continenter unum verbum non in eadem sententia ponitur: Cic. pro Ligario; Principum dignitas erat penè *par* non *par* fortasse eorum qui sequebantur. Aut post aliquam interjectionem repetuntur: Cic. *Bona*, miserum me (consumptis enim lachrymis tamen infixus animo hæret dolor) *bona* inquam Cn. Pompeij Magni acerbissimæ voci subjecta præconis. Possunt quoq; media respondere vel primis, ut Virgil.

Phil: 2.

Æneid. 7 l. 4, accu.

Tenemus Angitiæ vitrea te Fucinus unda?

Vel ultimis, Cic. in Ver., Hæc navis onusta præda Siciliensi: cum ipsa quoque esset ex præda.

Interdum sententia tota repetitur. Cic: in eodem lib. Quid Cleomenes facere potuit (non enim possum quenquam insimulare fallo.) Quid, inquam, Cleomenes magnopere facere potuit? illic vero apud Cic. locus est pulcherrimus, in quo & primo verbo longo intervallo redditum est ultimum, & media primis, & medijs ultima congruunt. Vestrum jam hic factum reprehenditur P. C. non meum ac pulcherrimum factum, verum ut dixit non meum, sed vestrum.

PLOKY. Græcis dicitur. l. 4, ad Her.

Traductio est ejusdem verbi crebrius positi quædam distinctio, quæ facit, ut, cùm idem verbum crebriùs ponatur, non modò non offendat animum, sed etiam concinniorem orationem reddat, hoc pacto. Qui nihil habet in *vita* jucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere. Item: Eum tu *hominem* appellas, qui si fuisset homo, nunquam tam crudeliter vitam hominis petijsset. At erat *inimicus*, ergo inimicum sic ulcisci voluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus. Item *divitias* sine divitum esse, tu verò virtutem præfer divitijs, nam si voles divitias cum virtute comparare, vix satis idoneæ tibi videbuntur divitiæ, quæ virtutis pedisequæ sint.

Ex eodem genere exornationis cum idem verbum modo ponitur in hac, modò in altera re, hoc modo: Cur eam rem tam studiosè curas

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

ras, quæ multas tibi dabit curas? Item: *amar*
jucundum est, si curetur ne quid insit amari. I
tem: Veniam ad vos, si mihi senatus det veniã
Sed hoc posterius traductionis genus merito
Quinctil. etiam in locis frigidum videtur.

Quinct. l. 9, c. 3.

Polyptoton. Casuum commutatio, Auct. ad Her. Cic. De orat. & Quinct. 9, c. 5. De Ausp. resp. h Proarcc. Pro Cæd Auct a. Her l. 4

Polyptoton quod in multis casib⁹ ponitur, *casuum commutatio* latinè dicitur. Fit aut in uno verbo, aut in pluribus. In uno apud Cic. Homines te propter pecuniam judicio liberarunt, hominibus injuria tui stupri dolori non fuit. Homines tibi arma, alij in me, alij post illum invictum civem dederunt, hominum beneficia prorsus concedo tibi. Et pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas.

Et, non minus nunc in causa cederet. A. Cæcinna Sex. Ebutij impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audaciæ. Casus enim, paulò aliter quàm Grammatici, Rhetores appellant, ut sint etiam verborum tempus adsignjficantium sui casus. In pluribus: ut, Tib. Gracchum Remp. administrantem, indigna prohibuit lex diutiùs in ea commorari. C. Graccho similiter occasio oblata est, quæ Reip. virum amantissimum subitò de sinu civitatis eripuit. Saturninum fide captum malorum perfidia per scelus vita privavit. Tuus ô Druse, sanguis domesticos parietes, & vultum parentis aspersit: Sulpitio, cui paulò antè omnia concedebant, eum brevi spacio non modò vivere sed etiam sepeliri

liri prohibuerunt. Qui casuum commutationem cum Traductione conjunxerunt aut Annonimationi subjecerunt, magnoperè mihi videntur errasse.

Synonymia. Invect. 1. Invect. 2. Pro Milo

Synonymia est, cùm verba idem significantia congregantur. Quæ cùm ita sint Catilina perge quo cœpisti, egredere aliquando ex urbe, patent portæ, proficiscere Et alio loco: Abiit, excessit, erupit, evasit. Nec verba modò, sed sensus quoq; idem facientes acervantur. Perturbatio istum mentis, & quædam scelerum offusa caligo & ardentes furiarum faces excitarunt.

Polysyndeton. 3 Georg. Klimax: Quinct. l. 9, c. 3.

Polysyndeton est schema, quod conjunctionibus abundat. Tectumq́ laremq́
Armaq́ Amycleumq́ canem, Cresiamq́ pharetram.
Gradatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat, in prioribus resistit, vel ut cum Cicerone definiamus: Gradatio est, cùm gradatim sursum versus reditur. Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit. Cicero pro Milone: Nequè verò se populo solùm, sed etiam Senatui commisit: nec Senatui modò, sed publicis præsidijs & armis: neq; his tantùm, sed etiam ejus potestati, cui senatus totam Remp. comisit. In tertio loco, cùm dicendum fuisset: nec publicis præsidijs & armis tantùm; consultò, quoniam id longum erat & insuave, pro eo dixit: neq; his tantùm. Hæc figura apertiorem habet artem & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

De figuris verborum quæ fiunt per Detractionem.

CAPVT XXVII.

SIAVERDOCHY Quinct. l. 9. c. 3 & 8, c. 6.

SEquũtur figuræ, quę per detractionem fiunt, quę brevitatis novitatisq́; maximè gratia petuntur, quarum una est *Synecdoche*, non tropus ille, de quo antea dictum est, sed verborum figura, *cùm subtractum verbum aliquod satis ex cæteris intelligitur*: quod inter vitia eclipsis vocatur, ut Cælius in Antonium, stupere gaudio Græcus, subauditur enim, cœpit: Cicero ad Brutum: sermo nullus: scilicet nisi de te. Quid enim potius? simul intelligitur in priori quidem parte (est) in posteriori verò (faciamus) aut aliquid simile.

Synecdoche differ ab Aposiopesi.

Differt ab *Aposiopesi* quæ sententiarum est exornatio, quòd in ea unum verbum & manifestum quidem desideratur: ut in superiori exemplo, & illo etiam Cic. Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari: ubi nihil aliud intelligi potest quàm hoc; diadema imposuit. At in Aposiopesi, aut incertum est quod tacetur, aut certè longiore sermone explicandum.

KTÁLUTON aut ASÚNDETON. In or. Auct. ad Her. l. 4.

Dissolutio est cùm demptis conjunctionibus dissolutè plura dicuntur. Cic. Sit in ejus tutela Gallia, cujus virtuti, fidei, felicitati com̃endata est. Apta est hæc figura, non in singulis modò verbis, sed sententijs etiam, ut Cic. pro Archia. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis refugium

gium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

3. de or. Quinctil. l. 9, c: 3. De prov: cons.

Dissolutionis autem & Polysyndeti fons unus est, quia acriora faciunt & instantiora quæ dicuntur, & vim quandam præ se ferentia velut sæpius erumpentis affectus. Qui dissolutionem & articulum idem esse putant, falluntur, cùm articulus & in quarto ad Heren. ac apud Ciceronem idem sit quod incisum.

3. de or. Quinct. l. 9, c: 3. vocat SUNEZEVYMÉNON, Pro Clu. PROTÓZEVYMA HIPÓZEVYMA. comprehédit adjunctio. Conjunctio MESÓZEVYMA DIÀLUTON vel HIPEZEVYMÉNON

Adjunctio est, in qua unum ad verbum quod primum aut postremum collocatur, plures sententiæ referuntur, quarum unaquæq; desideraret illud, si sola poneretur. Fit autem præposito verbo, ad quod reliqua respiciant hoc modo; Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Aut illato, quo plura claudun-tur. Nec enim is es Catilina, ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore revocârit. Medium quoquè potest esse quod & prioribus, & sequentibus sufficiat, ut formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. Quod cùm fit. Conjunctio figura est.

Disjunctio (quam perspicuitatis gratia quoniam superioribus contraria est, hoc loco tradimus) est, *cùm eorum de quibus dicimus, unumquodq́ certo concluditur verbo.* Cicero pro Archia; Me autem quid pudeat, qui tot annos ita vivo, Judices, ut ab illis nullo me unquam tempore, aut commodum, aut otium meum ab-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Kartin: /3116.ig.j/

Parac. 118 str.
Paracovanie 113 ½

abstraxerit aut voluptas avocárit, aut dem
somnus retardarit. Et in eadem oratione H
merum Colophonij, civem esse dicunt suu
Chij suum vendicant: Salaminij repetu
Smyrnæi verò suum esse confirmant.

SYNEKDOCHE. SINEKDOCHE *est quæ duas res diversas colli*
hoc modo. Tam deest avaro, quod habe
quàm quod non habet.

Cic. 3. de orat. Quinct. l. 9. c. 3. Auct. ad Her. l. 4.

De figuris verborum tertij generis.
CAPVT XXVIII.

PARONOMASIA.

TErtium est genus figurarum, quæ aut sim
litudine aliquâ vocum, aut paribus, aut
contrarijs, vertunt in se aures, & anim
excitant.

Annominatio, quam Græci *Paronomasiam* vocant, est *cùm paululum immutata verba at deflexa in oratione ponuntur.* Ea multis & vari rationibus conficitur. *Adjectione* hoc modo Cicero pro Cluentio: Sic in hac calamito fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma Et; Emit morte immortalitatem. *Detractio ne* sic; contra enim qui se legationi immoritu rum dixerat, pater Quinctiliani: Non exigo, u immoriaris legationi, sed immorare. *Commutatio ne*, hoc modo. Cicer. in Catil. Hanc Reip. pe stẽ paulisper reprimi, non in perpetuum com primi posse. *Translatione*: Videte Judices, utrum homini navo, an vano credere malitiæ.

Hæc figura levis alioqui, sententiarum pon dere implenda est. Meritò igitur illa exempl

vitandi potiùs, quàm imitandi gratiâ ponit Quinctilianus. Avium dulcedo ducit ad avi um: & non Pisonum, sed pistorum: pessimum verò: Ne patres conscripti circumscripti vi dcantur: & raro evenit, sed vehementer ve nit, aliaquè similia.

HOMIÓPTOTON. Similiter cadens exornatio est, *cùm in eadem construction verborum duo aut plura sunt verba quæ similiter ijsdem casibus efferuntur*, HOMIÓPTOTON apellant, id est similem casum, etiamsi dissimilia sint, quæ declinentur: nec tantùm in fine deprehenditur, sed respondent vel prima inter se, vel medijs, vel extremis: vel etiam permutatis his, ut media primis, & summa medijs accommodentur, & quocunquè modo poterunt accommodari. Cicer. Est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum. Et, Qui in his rebus non ita defendatur, ut mediocris prætor; sed ita laudetur ut optimus Imperator Et; Si quantum in agro locisquè desertis audacia potest, tantùm in foro, atquè judicijs, impudentia valeret, non minus nunc in causa cederet A. Cecinna Sex. Ebutij impudentiæ, quàm tùm in vi faciendâ cessit audaciæ. Nam in his exemplis casus similes referuntur, audendum, audiendum, projectus, paratus, defendatur, laudetur, mediocris Prætor, optimus Imperator, agro, foro, locis desertis, judicijs, audacia, impudentia, causa vi faciendæ: impudentiæ, audaciæ.

Auctor ad Her. l. Quinct. l. 9. c. 3.

Accus. in Ver. l. 5. accus.

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Similiter desinens est similis duarum sententiarum vel plurium finis, hoc est, cum orationis membra vel articuli simili exitu terminantur. Cic. ut ejus semper voluntatibus non modo cives assenserint, socij obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti, tempestatesque obsecundârint. Non modò ad salutem ejus extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Et; Non minus nunc in causa cederet A. Cecinna Sex. Ebutij impudentiæ, quantum in vi facienda cessit! audaciæ. Et pro Cluentio, ut sine invidiâ culpa plectatur, & sine culpa invidia ponatur.

HOMIOTELEVTON. Pro Mani:

Pro Milo

Differt hæc figura à superiori, est enim similiter cadens tantùm casus similis, etiamsi dissimilia sint, quæ declinentur: at similiter desinens in eosdem exitus cadit, ut superiora exempla declarant. Atquè eo fit, ut similiter cadens verbis & nominibus tantùm confici possit, cùm similiter desinens illis etiam quæ declinari non possunt, conficiatur, ut, ejusdem non est & facere fortiter, & vivere turpiter. Denique similiter cadens quovis, ut dictum est, loco: similiter desinens non nisi in membris & articulis extremis.

Similiter cadens & similiter desinens quomod: differant. Quinct l. 9, c: 1. 4. ad Her.

Compar Græci vocant *Isocolon, habet membra orationis, quæ constant ex pari ferè numero syllabarum*. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nam id quidem puerile est, sed tantùm affert usus & exercitatio facultatis, ut animi quo-

ISÓKOLÓ. Quinct. l. 9. c: 1. 4. ad Her.

quodam sensu par membrum superiori referre possimus: Cicer. pro lege Manilia: extrema hieme apparavit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit. Loquitur autem de bello quod Pompejus gessit contra Piratas.

TRICOLON est quod è trib⁹ constat membris, ut pro Cluen. Vicit pudorem libido, timorē audacia, rationē amentia fit etiam singulis verbis, ut 2. in Catil. Abijt, excessit, evasit, erupit.

Quinct. l. 9, c. 3. 2, de or:

Contrapositum autem, vel, ut quidam vocant, *Contentio* ut Cicero loquitur. Contrarium (*antitethon* Græcis dicitur) non uno fit modo. Nam & fit, *si singula singulis opponuntur*, ut, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Et *bina binis*: Non nostri ingenij, vestri auxilij est. Nec semper contrapositum subjungitur; ut in hoc Cic: pro Milo. Est enim hæc Judices non scripta, sed nata lex. Verum, sicut Cicero dicit, quod de singulis rebus propositis refertur ad singula, ut in eo quod sequitur: quam non didicimus, accepimus, legibus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus.

ANTÍDETON & HANTÍDESIS. Pro Cluē 1, Cic pro Cin: 2, 3, 3, de ora.

Magnæ veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere: Georgias in hoc immodicus, copiosus utiq; prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam M. Tullius, verùm & modum adhibuit non ingratæ (nisi copia redundet) voluptati, & rem alioqui levem sententiarum pondere implevit.

65

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Nam per se frigida & inanis affectatio, cum acres incidit sensus, innata videtur esse no accersita.

ANTYMETABÓLY, vel METADESIS. 4, ad Her.

Commutatio est, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ex transiectione ita efferuntur, ut à priore posterior, contraria priori proficiscatur: non ut eda vivo, sed ut vivam edo. Idem, si poëma loquens pictura est, pictura tacitum poëma debet esse: Et apud Cic. Vt & sine invidia culp plectatur, & sine culpa invidia ponatur.

Pro Cæc.

Hæc de verborum figuris dicta sint: in quibus illud notandum est, multas eorum cader frequenter in easdem sententias, idque cum magna venustate, Cicero; Si quantum in agr locisq; desertis audacia potest, tantum in foro atq; in judicijs, impudentia valeret: compar est & similiter cadens: Non minus nunc in causa cederet A. Cæcinna Sexti Ebutij impudentiæ, quam tum in vi facienda cessit audaciæ: Compar, similiter cadens, similiter desinens. Accedit & ex illa figurâ gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur. Non minus cederet, quàm cessit.

Figura illa est Traductio,

EPANÓRDOSIS. 4, ad Her. 3, de Or Philip. 2.

Correctio est, quæ corrigit quod positum est verbum. Sed ea fit duobus modis, aut enim priùs verbum tantum tollit, ut; Ibi te, cum & illius largitionibus, & tuis rapinis explevisses (si hoc est explere, quod statim effundas) &, Atq; hæc cives (cives inquam si hoc nomine eos appellari fas est) de sua patria cogitant.

aut

Aut priori sublato, pro eo id quod magis idoneum videbitur, reponit; ut: Sed stuporem nominis, vel dicam pecudis attendite; &, O nominem fortunatum, qui ejusmodi nuncios vel potius pegasos, habeat. Alia correctio est sententiæ, de qua suo loco dicemus.

Pro Qu.

APORÍA vel DIAPÓRYSIS Auct. ad Her 4. 3, de or. lib. 4. accus.

Dubitatio est, cùm quærere videtur orator, utrum de duobus potius, aut quid de pluribus potissimum dicat: ut: Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat studium; ut amici ejus, morbum & insaniam, ut Siculi, latrocinium. Ego quô nomine appellem, nescio, rem vobis proponam: vos eam suo nominis pondere penditote.

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cavendum sit?

CAPVT XXIX,

Quinct. l. 9 c. 3.

SI quis autem parcê, & cùm res poscit, verborum figuris utatur, jucundiorem faciet orationem. Qui verò immodicè & sine judicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Danda igitur opera est, ut nec multæ sint supra modum, nec ejusdem generis, aut junctæ, aut frequentes: quia satietas ut paucitate earum, ita varietate quoquè vitatur. Quod de his verborum figuris, quæ nobiles sunt atquè insignes, intelligendum est, non de illis quæ valdè sunt usitatæ ac vulgares, quæ etiamsi sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt.

66

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin
/316.ig.j/

Perrac. 118 ad.
Perracovacie 113 ?

Ridiculum etiam est, neglecto rerum pondere & viribus sententiarum, inania verba in hos modos depravari. Cùm enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententia sectari tam est ridiculum, quàm quærere habitum gestumquè sine corpore: Non sunt etiam nimis deridendæ.

Sciendum verò imprimis, quid quisque in orando postulet locus, quid personæ, quid tempus. Major enim pars harum figurarum posita in delectatione, ubi verò atrocitate, invidiâ, miseratione pugnandum est, quis ferat contrapositis, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem? Cùm in his rebus cura verborum deroget effectibus fidem, & ubicunque ars ostentatur, veritas abesse videatur.

De figuris sententiarum.

CAPVT XXX.

Cic. 2. de Orat. & in Orat Quinct l. 9. c. 3. Auct: ad Her. l. 4. Rufinian. Aquila & Rutilius in orat.

NUnc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarum exornationes transeamus. Est autem sententiarum exornatio quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atquè ea de causa sententiarum ornamenta majora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est Princeps judicatus. *Schemata* ea vocant Græci, quæ maximè ornant orationem eaquè ut definitio demonstrat, non tam in verbis pingendis pondus habent, quàm in illu-

illuminandis sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certè plerasquè aliqua specie illuminare sententias.

Interrogatio figura est, *quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi.* Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? & quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? quem ad finem sese effrenata jactabit audacia? Nihilne te nocturnum præsidium palatij, nihil urbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt? patere tua consilia non sentis? & totus denique hic locus. Quantò enim magis ardet, quàm si diceretur? Diu abuteris patientiâ nostrâ, & patent tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cic. pro Cluen. Dixitne tandem causam C. Fidiculanus Falcula? Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgò uri solemus: Quomodo? qui fieri potest? aut invidiæ gratia, ut Medea apud Senecam: Quas peti terras jubes? Aut miserationis, ut, Sinon apud Virgil.

HERÓTYsis. Quinct l. 9 c. 2. Invect. in

Heu quæ me tellus inquit, quæ me æquora possunt Æneid: 2
Accipere?

Convenit etiam indignationi. Æneid: 2

& quisquam numen Junonis adoret?

Et admirationi. Æneid: 2

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Est interim acrius imperandi genus. 4, Æneid

Non arma expedient totaq; ex urbe sequentur?

Et ipsi nosmet rogamus. Quale est illud Turni apud Virgilium.

Quid agam, aut quæ jam satis ima dehiscat Æneid: 7
Terra mihi?

Regi. nyomtatványok, Matica Slovenská, Martin
/316.ig.j/

Quinct. l. 9. c. 6. Responsio figura est, *cùm aliud interrogant ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur, tum arguendi criminis gratiâ.* Vt testis in reum rogatus, an à reo fustibus vapulasset? Et innocens, inquit. Tum declinandi, quod est frequentissimum Quæro an occideris hominem? respondetur latronem.

Quinct. l. 9. c. 2. ÆPOLOGÍA. Subjectio est, *cùm orator vel interrogat seipsum & respondet sibi, vel cùm alium rogaverit, non expectat responsum*, ut Cicero pro Ligario; Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cùm, qui hoc sciret, tamen me, antequam vidit, Reip. reddidit. Et domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi & respondendi sibi non ingratæ vices.

PRÓLYPSIS Quinct. l. 9. c. 2. In divi. Quinct. l. Anteoccupatio, quam Quinctilianus *præsumptionem*, Græci *prolepsin* dicunt est, *cùm id, quod obyci potest, occupamus.* Huc pertinet illa Ciceronis præmunitio contra Quinctum Cæcilium, quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit. Verborum quoque vis ac proprietas confirmatur, vel præsumptione: Quanquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit. Vel reprehensione, quam alij Correctionem appellant.

EPANÓRDOSIS. 3. Offic. Correctio est quæ *tollit sententiam aliquam & eam aliâ, quæ magis idonea videtur, emendat* & corrigit. Cicero: Italiam ornare, quàm domum suam maluit: quanquam Italia ornata

ta domus ipsa mihi videtur ornatior. Est etiam Correctio in verborum exornationibus, de qua supradictum est.

DIAPÓRYSIS. Quinct. l. 9. c. 2. pro Liga. l. 5. accus. *Dubitatio est, cùm quærimus unde incipiendum, ubi desinendum: quid potissimum dicendum, an omninò dicendum sit*: Ejusmodi exemplis plena sunt omnia, sed unum interim sufficit. Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me attinet, quo me vertam nescio: Negem fuisse infamiam judicij corrupti? & quæ sequuntur. Et: itaquè quo me vertam, nescio, &: quid agam judices? quo accusationis meæ rationem conferam? quo me vertam?

ANAKÍNOSIS. Guinct. l. 8. c. 2: pro Rabir. Communicatio non procul abest à dubitatione, *cum aut ipsos adversarios consulimus*: Cic. Tu denique Labiene, quid faceres tali in re ac tempore? cùm ignaviæ ratio te in fugam atq; in latebras impelleret: improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, consules ad patriæ salutem, ac libertatem vocarent: quam tandem auctoritatem: quam vocem: cujus sectam sequi, cujus imperio parere potissimum velles. *Aut cum judicibus deliberamus*, Act. in ut Cato: Cedo, si vos in eo loco esseris, quid Verrem, aliud fecisseris? Et Cicero: Nunc ego judices jam vos consulo, quid mihi faciendum putetis: id enim consilij mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi necessariò capiendum intelligo.

PROSOPÒPIA. *Prosopœja est personarum ficta inductio*, vel gra-

Regi. rýcmtetvémýck, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 str

3. De or. Quinct l. 8. c. 2. ad Her. l. 4. Sermocinatio dicitur, & conformatio,

gravissimum lumen augendi: hac adversario-rum & nostros cùm alijs sermones & alio-rum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, objurgando, quærendo, laudando, miserando personas ìdoneas damus; Quin-mortuos excitare in hoc genere dicendi con-cessum est, urbes etiam populiquè vocem ac-cipiunt, in quibus hoc modo mollior fit figu-ra. Etenim si mecum patria, quæ mihi vita

Cic. t. in Catil. mea multò est charior si cuncta Italia, si om-nis Resp. sic loqueretur. M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim & incre-dibilia natura necesse est, aut magis moveant,

Æneid. 4 quia supra vera sunt, aut pro vanis accipian-tur, quia vera non sunt. Formas quoquè fin-gimus sæpè, ut famæ Virgilius, ut voluptatis ac virtutis (quemadmodum à Xenophonte traditur) Prodicus, ut multarum aliarum te-

APOSTROPHY rum Ovidius.

Græcis A verbo Latin Q. l. 9. c. 2. Cic. pro Lig. pro Milo. Pro Sest A&. 7. in Verrem.

Apostrophe est aversus à iudice sermo: mirè autem valet, sivè adversarios invadimus: Quid enim tuus ille, Tubero, in acie Pharsali-ca gladius agebat? Sivè ad invocationem ali-quam convertimur. Vos enim jam Albani Tu-muli atq; Luci: sivè ad invidiosam implorati-onem. O leges Porciæ, legesquè Sempronæ.

HYPOTYPOSIS. Hypotyposis, quam *descriptionem* Cicero appellat, est proposita quædam *forma rerum, ita expressa verbis, ut cerni potius videatur, quam*

quàm audiri: vel, Est rerum, quasi gerantur, sub aspectu penè subjectio, ut actione in Ver-rem septimâ. Ipse inflammatus scelere ac fu-rore, in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat.

Auct. ad Her: est Demon-stratio & Descript. De orat. 3.

Nec solùm quæ facta sint, aut fiant, sed etiam qvæ futura sint, aut futura fuerint, di-cendo exprimimus. Mirè tractat hæc Cic. pro Milo. Quæ facturus fuerit Clodius, si præ-ram invasisset. Hæc translatio temporum erit verecundior, si proponamus talia: Credite vos intueri, ut Cicero: Hæc quæ non vidistis oculis, animis cernere potestis.

Pro Clu.

APOSIOPESIS, quam Cicero *præcisionem*, non reticentiam, ut Quinctil: existimavit, nonnul-li *interruptionem* appellant, & ipsa *ostendit af-fectus*, vel *iræ*, ut Virgilius:

Aposió-pysis. 3, de orat. 4, ad Her. Præcisio. Abscissio Æneid. 1 Pro Milo.

Quos ego? sed motos præstat componere fluctus.

vel *solicitudinis & quasi religionis*: An hujus ille legis quàm Clodius á se inventam gloria-tur; mentionem facere ausus esset vivò Milo-ne, ue dicam consule? te nostrum enim om-nium, non audeo totum dicere.

ETHOPŒIA, vel MÍMYsis Græc: Auct: ad Her: est effictio & Notatio,

Ethopœja est imitatio vitæ, ac morum alienorum; magnum quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliandos vel maxi-mè, sæpè autem ad permovendos. Cicero con-tra Rull: ineunt tandem magistratus tribuni plebis, concio tandem exspectata. P. Rulli, quod & Princeps erat Agrariæ legis, & tru-

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

culentius se gerebat, quàm cæteri. Jam designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur vestitu obsoletiore, corpore inculto & horrido, capillatior quàm ante, barbâquè majore, ut oculis & aspectu denunciare omnibus vim Tribunitiam & minitari Reip. videretur.

Emphasis. Auct. ad Her. est significat:

Emphasis est, cùm ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: vel, ut, Cicero definit, plus ad intelligendum, quàm dixeris, significatio.

Virgilius:

Demissum *lapsi per funem.*

Æneid. 2 Æneid. 3

Idem de Cyclope.

Jacuitquè per antrum. Immensum

Ubi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci spacio intelligimus.

Hipomony, vel Paradoxon. Lib. 7.

Sustentatio est, figura quâ diu suspenduntur auditorum animi; atq; aliquid deinde inexpectatum subjungitur. Ut in Ver Cicero: Quid deindè? quid censetis? furtum fortasse aut prædam aliquam? Deinde cùm diu suspendisset judicum animos: subjecit, quod multò esset improbius.

Aliquando etiam cùm expectationem alicujus rei gravissimæ orator concitaverit, ad aliquid, quod leve sit, aut nullo modo criminosum, descendit.

Apóphasis parálipsis Græci: Auct. ad

Prætermissionem, vel præteritionem vulgò dicunt, quam Cicero *reticentiam* vocat. Ea est. *cùm dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maximè dicimus.* Cicero in Rul-

Rullum non queror diminutionem vectigalium, non flagitium hujus jacturæ atq; damni. Prætermitto illa, quæ nemo est, quin gravissimè & verissimè conqueri possit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimam populi Romani possessionem, subsidium annonæ, horreum belli, sub signo claustrisq; Reip. positum vectigal servare non potuisse: eum deniq; nos agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese, & Syllanæ Dominationi, & Gracchorum largitioni restitisset, non dico hoc solum in Reip. vectigal esse, quòd amissis aliis remaneat, intermissis non conquiesat, in pace niteat, in bello non obsolescat, militem sustentet, hostem non pertimescat: prætermitto omnem hanc orationem, & concioni reservo, de periculo salutis ac libertate loquor.

Her occupatio est 3. de Or. in senatu contra Rull.

Parrysia.

Licentia est, cùm apud eos, quos aut vereri aut metuere debet orator, tamen aliquid pro jure suo dicit, quòd eos minimè offendat. Cicero pro Ligario: Vide quàm non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur, quantum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Susceptò bello Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nullâ vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Quinct. l. 5, c. 2.

Concessio est, cùm aliquid etiam iniquum videmur causæ fiducia pati atq; concedere: Cicero pro

Regi rýcmtatrných, Matica Slov. Martin
/316.ig.j/

pro Milone: Excitate, excitate eum, si potestis ab inferis: frangetis impetum vivi, cujus vix sustinetis furias sepulti? Et lib. 2, Acc: Verum esto: eripe hæreditatem propinquis, da palęstritis: Et lib. 5. Levia sunt hæc in hoc reo crimina: metum virgarum Navarchus nobilissimæ civitatis pretio redemit: humanum. Alius ne condemnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. Non vult P. R. obsoletis criminibus accusari Verrem, nova postulat, inaudita desiderat: non de prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri judicium arbitratur.

l. 5, accu.

Sunt qui concessionem dictorum esse velint: qualis apud Cic. Est illa ficta defensio Verris, sit fur: sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiorumquè princeps: at est bonus Imperator, & felix, & ad dubia Reipub. tempora reservandus. Sed concessio juncta Ironiæ miram vim habet, ut apud Virgil:

4. Æne: *I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas,*

11. Æne: Et

nequè timoris
Argue tu Drance, quando tot stragis acervos
pro Flac. *Teucrorum tua dextra dedit.*

Et apud Cic. Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos, nimiæ pietatis & summi amoris in patriam vicissim nos pœnas, si ita dijs placet, sufferamus.

PAPÉN. DES IS. Parenthesis, quam Quinctilianus *interpositionem* vel *interclusionem* vocat, est *declinatio brevis a proposito cùm continuationi medius aliquis sensus intervenit.*

Lib. 9. c. 3 Cic. 3 de orat.

Virgilius: In orat: Eclog 9.

Vare tuum nomen superet modò Mantua nobis
(Mantuæ væ miseræ nimium vicina Cremonæ)
Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Hæc brevior à re digressio, plurimis fit modis, sed hoc exemplum rei declarandæ causa posuisse sit satis.

Longior illa digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras judicio quorundam numeranda non est, verùm à Cicerone numeratur his verbis. Et ab re non longa digressio, in quam cùm fuerit delectatio, tum reditus ad rem aptus & concinnus esse debebit. Exemplum est apud Cicer. de situ & ornatu Syracusarum, aliaquè permulta.

3, de orat In orat.

BIRINÉA

Ironia & à Quinctiliano, & à Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur. Differt autem ab illâ, quæ tropus est, quòd tropus brevior sit apertior. At in figura *totius voluntatis est fictio.* Cicer. pro Ligario: Novum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit Q. Ligarium in Africa fuisse, idquè C. Pansa præstanti viri ingenio, fretus fortasse eâ familiaritate, quæ est tecum, ausus est confiteri. Itaquè quò me vertam nescio, paratus enim veneram, cùm tu id nequè per te scire, nequè

Pro Lig.

au-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 ½

audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. Et, quid agam judices, & quæ sequuntur.

MERISMÒS. Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, *cùm aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuiq; ratio deinde sua subjungitur*, ut Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat. Nam cùm aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: cùm autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus; cùm verò præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

Rutilius ex Arist.

In quarto ad Herentium paulò aliter definitur. Distributio est: cùm in plures res, aut personas certas, negotia quædam dispertiuntur, neque fit ulla mentio subjectæ rationis, quia sine illa fieri potest distributio, ut exempla ibi posita demonstrant, & verba Cicer. in orat. ut aliud alij tribuens dispertiat.

OPITROPY. *Permissio est, cùm alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere* atq; concedere *alicujus voluntati*, hoc modo: sed ego jam judices, summum ac legitimum meæ causæ jus omitto: vobis quòd æquissimum videatur, ut constituatis permitto. Non enim vereor, quin etiamsi novum sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini.

4. ad Her.

Rutil ex Hyperide

Quinct. l. 8c. 2.

Est etiam illa permissio, cùm aliqua ipsis ju-

judicibus relinquimus æstimanda: nonnunquam adversarijs quoque: ut Calvus Vatinio, perfrica frontem, & dic te digniorem, qui consul fieres, quàm Catonem: Quidam permissionem factorum esse volunt, ut concessionem dictorum; sed concessio Quinct. judicio factorum est.

Deprecatio, quam vel *obsecrationem* vel *obtestationem* alij appellant, est, *cum opem alicujus imploramus*, Cic. pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu. C. Cæsar, per fidem, & constantiam & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur, per dexteram te istam oro, quam regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis & in præliis, quàm in promissis & fide firmiorem.

DÉYSIS.

Optatio est, quæ voti alicujus præbet significationem, ut pro lege Manilia: Vtinam Quirites, virorum fortium atque innocentium copiam tantam haberetis. Et pro Rabir. Utinam mihi facultatem causa concederet, ut possem hic prædicare, & Phil. 9. Vellem dij immortales fecissent P. C. ut vivo potius Servio Sulpitio gratias ageremus, quam mortuo honores quæreremus, &c.

EUCHY. ARIÀ.

Execratio est, qua malum alicui precamur, Cic. pro Deiotaro. Dij te perdant fugitive, ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es.

EPIPHÓMA. Æneid.

72.

Regi nyomtatványok, Metica Slov. • Martin
/316.ig.j/

EPIPHONYMA. *Epiphonema* est rei narratæ vel probatæ summa acclamatio Virg.

Æne l. 1. *Tantæ molis erat Romanam condere gentem,*

EKPHONYSIS. *Exclamatio* est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicujus per hominis aut rei cujuspiam compellationem. Cic. in

Philip. 2. Antonium: O miserum me, consumptis enim lachrymis, infixus tamen pectori hæret dolor.

Invect. 1 Idem contra Rullum: O perturbatam rationē, ô libidinem refrenandam, ô consilia dissoluta atq; perdita. Et in Catilinam: O tempora, ô mores. Senatus hoc intelligit, Consul videt, hic tamen vivit.

Quinct. l. 9. cap. 2 Sunt & alia jucunda, & ad commendationē, cùm varietate, tū etiam ipsa natura plurimùm prosunt quæ simplicem quandam & non præparatam ostendendo orationem, minus suspectos faciunt. *Hinc est quasi pœnitentia dicti*, ut Cic. pro Cælio. Sed quid ego ita gravem personam introduxi? Et quibus utimur vulgò, imprudens incidi. *Vel cùm quærere nos, quid dicamus fingimus*, Quid reliquum est? & Numquid omisi?

Et cum aliqua velut ignoramus. Cic. in Verrem: Sed earum rerum artificem quem? quemnam? rectè admones. Polycletum esse dicebant, *Et cum deponimus apud memoriam auditoris aliqua, & reposcimus quæ deposuerimus.* Hæc omnia dant orationi varios velut vultus; Gaudent enim res varietate, & sicut

sicut oculi diversarum aspectu rerum magis detinentur: ita semper animis præstant, in quod se velut novum convertant.

Hæc de Tropis & ornamentis cum verborum, tùm sententiarum dicta sint, in quorum numero, nominibus, vi, & naturâ explicanda, usq; adeò dissentiunt auctores vel Græci, vel Latini, ut non modò inter se dissentiant, sed quod majus est, Cic. qui ut ornatissimus in dicendo, sic in præcipiendo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet. Nam ut Quinctil. animadvertit, multas figuras in tertio de Orat. lib. posuit, quas in Oratore posteà scripto, quoniam de illis mentionem non fecit, videtur repudiasse. Quasdam posuit verborum exornationes, quæ sententiarum sunt lumina. Quædam ne figuræ quidem sunt. Non tamen est, cur quisquam vel illum, vel alios auctores hac de causa temerè reprehendat. Ea enim, quæ de tropis & figuris præcipi possunt, valdè minuta sunt & exilia: ideoq; non multum interest, hoc ne an illo modo sentias. Quam ego causam fuisse puto, cur idem Cicero strictim semper & cursim illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas quasi per transennam ostenderit. Lib. 9, c. 3

Jam numerus illarum nec fuit olim certus, nec verò unquam esse poterit. Cujus rei duas ego reperio causas. Altera est, quòd novæ figuræ Quinct. etiam auctore fieri adhuc & ex- Lib. 9, c. 3

43

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

cogitari possunt: Altera est, quòd tam verborum quàm sententiarum figuræ, non in formas, quarum certus, sed in parte & quasi membra, quorum infinitior est numerus, distribuuntur. Quod optimè vidit Cicer. in Top. enim cùm aliud divisionem, aliud partitionem esse docuisset, dixissetquè non esse vitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idem in divisione vitiosum est, sic deindè causam ejus rei addit: Formarum enim certus est numerus, quæ cuiquè generi subjiciantur: partium distributio sæpè est infinitior, tanquam rivorum à fonte deductio: Itaquè in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot ejus formæ sint, subjungitur absolutè: at cùm de ornamentis verborum sententiarumquè præcipitur, quæ vocantur CHYMATA, non fit idem. Res enim est infinitior hæc esse in causa puto, ut omnis hæc de tropis & figuris disputatio, non solum dubia, incerta, sed controversa etiam plenaq; dissensionis semper fuerit: In qua ego, quod simillimum veri visum est, sum secutus.

De Collocatione.

CAPVT XXXI.

Cic. 3. de orat. SEquitur collocatio, quæ erit optima, si vinctam orationem efficiet, si cohærentem, si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria sunt ordo & junctura: primùm igitur de ordine. Sed illud priùs dicam, studiosis dicen-

cendi in primis esse necessaria ea quæ deinceps de ordine juncturaquè tradentur. Hæc enim sunt, quæ clamores & admirationes in bonis Oratoribus efficiunt. De orat.

De Ordine.

CAPVT XXXII.

ORdinis observatio est in verbis singulis & contextis: in singulis cavendum est, ne decrescat oratio, & fortiori subjungatur aliquid infirmiùs, ut *sacrilego fur*, aut *latroni petulans*. Augeri enim debent sententiæ & insurgere, ut optimè Cicero: Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus, istâ gladiatoriâ totiùs corporis firmitate: aliud enim aliô majus supervenit. At si cœpisset à toto corpore, non benè ad latera faucesquè descenderet. Quinct. l. 9. c. 4.

Est & alius naturalis ordo, ut *diem & noctem*; ortum & occasum dicas potiùs quàm retrorsum. Quædam ordine permutato fiunt supervacua, ut *fratres gemini*, nam si præcesserint gemini, fratres addere non est necesse.

Verbo sensum claudere, si compositio patiatur, longè optimum est. Cic. in Ver. Itaque ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominavit. At si id asperum erit, decori potius Orationis erit consulendum, ut fit apud summos Græcos Latinosquè Oratores frequentissimè. Cic. in actione eadem: Nam cùm omnium sociorum, provinciarum rationem di- Act. 4.

74

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

ligenter habere debetis, tum præcipuè Siciliæ Judices, plurimis justissimisquè de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa, ut in carmine, ideoquè ex loco transferuntur in locum, ut jungantur, quò maximè congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consuevit.

De Junctura.

CAPVT XXXIII.

De or. 3. Quinct. l. 9. c. 4.

IUnctura verò ut concinna & elegans sit, assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita jungemus, ut neve asperè concurrant, neve vastiùs deducantur. *Asperum* concursum efficiunt consonantes illæ quæ sunt asperiores, ut S. ultima cum X. proxima, ut exercitus Xerxis: quarum tristior, etiamsi bina collidantur, stridor est, ut Ars studiorum, Rex Xerxes.

Hiulcam verò reddit orationem vocalium concursus. Pessimæ longæ, quæ easdem inter se litteras committunt, sonabunt: ut viro optimo obtemperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum quæ cavo, aut patulo maximè ore proferuntur; ut Sensu humanitatis. E plenior litera est. I angustior, ideoquè obscuriùs in hiu vitium. Minus peccabit, qui longis breves subjiciet: & adhuc, qui præponet longæ brevem: non tamen id, ut crimen ingens, expavescendum est.

In quo nescias negligentia ne, an solicitudo sit

sit pejor. Necesse enim est, ut hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, avertat. Quare ut negligentis est oratoris hiulcâ subinde oratione uti: ita humilis est animi atquè demissi, ubique hoc perhorrescere. In quo meritò quidam Isocratem; & ejus discipulos, atquè præcipuè Theopompum reprehendunt, quòd eas litteras tantoperè fugerint. At Plato in populari etiam oratione crebram habet vocalium concursionem. Cic certè & Demosthenes modicè respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decent, faciuntq; ampliora quædam. Habet enim ille tanquam hiatus & concursus vocalium molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis, quàm de verbis laborantis. Itaq; ille in oratione pro Marcello sic agit. Dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cùm viderem virum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, vrsari me in vestro veteri circulo, illo æmulo atq; imitatore studiorum ac laborum meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto. Unde apertè intelligimus, crebram & nimiam vocalium concursionem esse quidem vitandam, modicam ideò & quæ in loco sit, non esse reprehendendam.

Quinct. l. 9. c. 4. In orat.

Quæ vitanda in verborũ junctura. Quinct. l. 4. c. 4.

Videndum etiam est, ne syllabæ verbi prioris

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

ris ultimæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni in Epistolis excidit: Res mihi invisæ visæ sunt Brute. Et in carmine: *O fortunatam natam me consule Romam.* Etiam monosyllaba, si multa sunt, malè continuabuntur. Brevium præterea verborum ac nominum vitanda continuatio est, ne compositio minuta sit atquè concisa. Et ex diverso longorum; affert enim tarditatem.

Illa quoq; vitia sunt, si cadentia similiter, & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa conjungantur. Nec verba quidem verbis, aut nomina nominibus, similiaq; his continuari debent, cùm virtutes etiam ipsæ tædium pariant, nisi gratia varietatis adjutæ.

Illud postremò addamus, hanc orationis quasi structuram, quæ ordine, junctûraque constat, maximam quidem desiderare diligentiam eâ lege tamen, ne fiat operosè. Nam esset cùm infinitus, tum puerilis labor. Stylus enim exercitatus efficit facilem hanc viam componendi. Nam ut in legendo oculus, sic animus in dicendo prospiciet, quid sequatur, ne inconditis verbis, & malè coagmentatis offendantur aures, quarum est judicium superbissimum.

Cicer. in orat.

De modo & forma verborum,
CAP XXXIV.

De or. 3. NOn ex multis res una, quæ magis oratorē ab imperito dicendi ignaroq; distinguat, quàm

quàm quod ille rudis inconditè fundit quantùm potest, & id, quod dicit, spiritu, non arte determinat. Orator autem sic ligat sententiam verbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans. Hoc orarorio fit numero, qui aptam & concinnam & suavem efficit orationem. Breviter igitur origo, deinde causa, post natura, tùm ad extremum usus ipse explicetur orationis aptæ ac numerosæ.

De origine orationis numerosæ.
CAPVT XXXV.

PRinceps inveniendi aptam verborum & numerosam conclusionem fuit Thrasymachus: cujus omnia nimis etiam erant scripta numerose. Isocrates autem ita scienter moderateque rem totam temperavit, ut multi existimarint, illum hujus concinnitatis auctorem & principem extitisse. In orat.

Vbi verò hæc formandæ orationis ratio cognita & inventa est, sic omnibus placuit oratoribus, ut Arist. quò nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inveniendis, vel judicandis acrior unquam fuit, versum in oratione vetet esse, numerum jubeat. Ejus auditor Theodectes inprimis, ut Aristoteles sæpe significat, politus scriptor atque artifex, hoc idem & sentit & præcipit. Theophrastus verò ijsdem de rebus etiam accuratiùs. Romani Cic. ferè tempore agnoverunt, cùm jam anni pro- Arist. l. 3. c. 8. In orat.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Inorat. & De or. 3.

propè quadringenti essent apud Græcos, cùm hoc probaretur. Vsq; adeò autem, hanc orationis conformandæ rationem ipse Cicero probavit, ut non solùm ejus hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse artifex fuerit, sed diligentissimè etiam de tota ea re præceperit.

Cur numerosa oratio inventa sit?

CAPVT XXXVI.

In orat.

QVoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes auctoresquè, quos diximus, & origo inventa est, causa quæratur, quæ facilis & aperta est. Aures enim, vel animus potius aurium nuntio naturalem quandam in se continet vocum omnium dimensionem. Itaq; & longiora, & breviora judicat, & perfecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quædam, & quasi decurtata, quibus tanquam debito fraudetur, offenditur, productiora alia, & quasi immoderatius excurrentia, quæ magis etiam aspernantur aures.

Cum igitur fortuitò sæpè, ut fit, aliquid conclusè aptèque initio diceretur, animos hominum auresquè pellebat, ut intelligi posset, id quod casus effudisset, cecidisset, jucundè: tunc notatum genus est. Notatio autem & animadversio peperit artem. Itaque ut Poëtica, & versus inventus est terminatione aurium, observatione prudentium: sic in oratione animadversum est multò illud quidem seriùs, sed eadem naturâ admonente esse quos-

quosdam certos cursus conclusionesquè verborum. De quarum naturâ, ut differere possimus, necesse est, ut de incisis, membris, & periodo priùs dicamus,

De incisis, membris, & periodis.

CAPVT XXXVII.

INcisum *est sensus non expleto numero concisus*, plerisque *pars membri*. Tale est enim quò Cicero utitur: Domus tibi deerat? at habebas; Pecunia superabat? at egebas: ubi incisa sunt quatuor: Fiunt & singulis verbis incisa: ut, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, diximus. Quinct. l. 9. c. 4. Incisum Græcè Κόμμα.

Membrum autem est *sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus*, & per se nihil efficiens: ut, O callidos homines! O rem excogitatam! O ingenia metuenda! quem quæso nostrum fefellit, vos ita esse facturos? O callidos homines, perfectum est, at remotum à cæteris vim non habet, ut per se manus & pes, & caput. & O rem excogitatam: ô ingenia metuenda. Quando ergò incipit corpus esse, cùm venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit: vos ita esse facturos? Membrũ Græci Κῶλον: In Corn. 2, quæ non extat.

Periodum Cicero: tùm *ambitum*, tùm *circuitum*, tùm *comprehensionem* aut *continuationem*, aut *circumscriptionem* dicit. Cùm temperetur autem membris omnis paulò longior circuitus, tamen aliud est cæsim & membratim, aliud circumscriptè dicere. Circumscriptio enim Quid Periodus? Arist. 3.

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

est, cùm ab initio ad finem usque quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisque sententijs, Cic. pro lege Manil. Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites: tamen hoc aditu laudis (qui optimo cuiq; semper maximè patuit) non mea me voluntas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.

orat:

Membratim verò dicimus, cùm in singulis membris libêrior insistit oratio. Cicer. pro Milo. Itaquè quando illius posteà sica illa, quam à Catilina acceperat, conquievit? Hæc intentata nobis est; huic ego vos objici pro me non sum passus: Hæc insidiata Pompejo, est: hæc istam Appiam viam monumentum sui nominis, nece Papyrij cruentavit.

In orat.

Incisim vèrò dicimus, cùm in singulis incisis insistit oratio, Cic. in Catil. invect. 4, Tenentur literæ, signa manus, denique uniuscujusq; confessio. Quomodò autem cùm in incisis & membris, tùm in circuitu numerus sit adhibendus, paulò post dicetur. Sed quia nullus extra Poëticos numeros esse potest, pedes, quibus & Poëma fit, & oratio numerosè temperatur, ponamus: mox enim intelligetur inter versum & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

De

De Pedibus.

CAPVT XXXVIII.

Quinct. l. 9. c. 5.

PEdes, qui duas habent syllabas, numero sunt quatuor. Spondeus, Pyrrichius, Choreus, & Jambus. Spondeus est ê longis duabus; ut, dicunt, mores: illi contrarius est Pyrrichius, ut novus, tulit. Choreus est ê longa & brevi: ut, scribit, semper. Huic Jambus est contrarius: ut, legunt, reos.

Trium verò syllabarum pedes sunt octo. Molossus ex tribus longis ut dicendi, conservant; Trochæus, quem Tribrachum alij appellant, ê tribus brevibus: ut, facimus. Dactylus ex longâ & duabus brevibus: ut, littora. Anapæstus ex duabus brevibus, & longâ; ut pietas, peragunt; Bacchius ex brevi & duabus longis, ut, amores. Antibacchius ex duabus longis, & brevi, ut audisse. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant; ex longa, brevi & longa: ut possident. Amphibrachus ex brevi, longa & brevi: ut, petebat.

Cicer. ex alijs pedibus tres tantùm ponit: Pæonas duos, & Dochimum, quibus & nos erimus contenti: nec tamen ipse dissimulat, quibusdam numeros videri, non pedes: non immeritò: quicquid enim suprà tres syllabas habet, id ex pluribus pedibus est. Est igitur Pæon primus ex longa & tribus brevibus: ut, aspicite: Pæon ultimus ex tribus brevibus & longa: ut facilitas. Dochimus verò ex Bacchio constat & Jambo, ut perhorrescerent.

De

Regi rýomta tvánýck, Matica Slov. /316.ig.j/

De numero oratorio.

CAPVT XXXIX.

Numerus oratorius Græcis est RYDMOS.

QVid interſit inter oratorium numerum atquè Poëticum, itemq; inter orationem & poëma, diligenter nunc attendendum eſt. Numerum oratorium Græci *Rhythmum*, Poëtæ *Metrum* vocant. Quod etiamſi conſiſtat utrumque pedibus; habet tamen non ſimplicem differentiam: Nam Rhythmi *ſpatio temporum conſtant*, pedes *etiam ordine*. In rhythmo enim nihil refert, Dactylus ne ſit, an Anapæſtus, cùm eodem temporum ſpacio uterq; conſtet in verſu pro Dactylo poni non poteſt Anapæſtus. Eſt & illud diſcrimen, quòd metri ſemper idem eſt curſus, ut in Heroico carmine Dactyli & Spondæi: In oratione alius atquè alius numerus eſt adhibendus, ita ut nullus ſit, qui non aliquo loco adhiberi poſſit.

Ex his facilè eſt intelligere, quàm multum inter orationem numeroſam & poëma interſit. Verſus certis legibus aſtrictus eſt, ut nihil fiat extra præſcriptum: At in oratione nihil eſt certum, niſi ut aptè verbis comprehendatur ſententia. Itaquè omnis nec claudicans nec quaſi fluctuans & æqualiter conſtanterq; ingrediens, numeroſa habetur oratio. Atque id in dicendo numeroſum putatur, non quòd conſtat totum è numeris, ſed quòd ad numeros proximè accedit.

Quò etiam difficiliùs eſt oratione uti, quàm verſibus quòd in illis certa quædam & definita lex eſt, quam ſequi ſit neceſſe, in dicendo autem nihil eſt propoſitum, niſi ne aut immoderata, aut anguſta, aut diſſoluta, aut fluens ſit oratio. In quo illud eſt vel maximum, quòd verſus in oratione ſi efficitur conjunctio ne verborum, vitium eſt, & quidem grave, ac longâ animi proviſione fugiendum: & tamen eam conjunctionem, ſicut verſum numerosè cadere & quadrare & perfici volumus. Quod quomodo faciendum ſit, deinceps explicemus.

Cicero 3 de orat.

In qua parte ambitus debeat ineſſe numerus, & qui pedes maximè probentur?

CAPVT XL.

ESt igitur intelligendum in toto verborum ambitu numeros tenendos eſſe. Falluntur enim, qui cenſent cadere tantùm numerosè oportere terminariquè ſententiam. Etſi enim id maximè decet, quoniam aures ſemper extremum expectant, in eoq; acquieſcunt: ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehenſio, & tota à capite ita fluere ut ad extremum veniens ipſa conſiſtat.

Cic. in orat. Quinct. l. 9. c. 4.

Et Ariſtoteles, quidem heroum numerum grandiorem judicat, quàm deſideret ſoluta oratio. Jambum autem nimis è vulgari eſſe ſermone. Ita nequè humilem, nec abjectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult eſſe gravitatis, ut eos, qui audient, ad majorem admiratio-

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

tionem possit traducere. Trochæum autem, quem alij Tribrachum appellant, ab oratione segregat, quia contractio & brevitas dignitatem non habent. Ita Pæona probat, quem orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimum judicat.

in 2. de or. & in orat. Cic. autem sentit omnes in oratione esse permixtos & quasi confusos pedes. Nec enim effugere possemus animadversionem, si semper ijsdem uteremur. Sed Creticum, Dichoreum, Dochimum, Pæonas, cæteris anteponit, modò ne Dochimus iteretur, aut continuetur. In heroico verò Dactyli, & Anapæsti & Spondæi pede impunè progredi licere censet, duos duntaxat pedes aut paulò plus, ne planè in versum, aut similitudinem versuum incidamus. Sit igitur permixta & temperata numeris oratio, nec dissoluta, nec tota numerosa, Pæone maximè, quoniam optimus auctor ita censet; sed reliquis etiam numeris, quos ille præterit temperata.

In his quæ demisso atque humili sermone dicentur. Jambus erit frequentissimus: Pæon in amplioribus, in utroque Dactylus. Ita in varia & perpetua oratione hi sunt inter se miscendi & temperandi. Sic minimè animadvertetur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria.

Nec verò minùs hic cursus numerorum esse debet: id enim in dicendo numerosum putatur,

tur, non quòd totum constat è numeris, sed quòd ad numeros proximè accedit. Nullus enim pes est, qui non aliquando veniat ad orationem. Miscendi ergò sunt, curandumq; ut sint plures qui placeant, circumfusi bonis deteriores lateant. Cic. pro Mar. Nullius est tantum flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare. C. Cæsar, res tuas gestas possit; tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tuâ, nullam in his laudem esse ampliorem, quàm eam, qnam hodierno die consecutus es: In hac periodo sunt quidem alij pedes: sed qui eam jucundissimam efficiunt, sunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli & Spondæi.

De Initio Periodi.

CAP. XLI.

Clausulas diligentiùs, quàm cætera omnia servandas esse inter omnes convenit, quod in his maximè perfectio atque absolutio judicatur. Proximam autem clausulis diligentiam initia postulant. Nam & ad hæc intentus est auditor. Optimè hæc nascuntur à proceris numeris ac liberis, maximè Dactylo & Pæone priore, quem idem auctor ut optimum probat. Cic. mollissimum quidem numerum, eundemq; amplissimum esse fatetur, sed Creticum anteponit. Anapæstus etiam, qui Dactylo est spatio par, ordine contrarius, rectè orationem incipit. Cic. pro lege Manilia: Quan-

de or. 3.

Ad Rhet. 3. c. 4. cic. in or.

80

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Quanquam mihi semper frequens conspectus vester: Exorsus est à Spondæo, Anapæsto & Cretico & in eadem oratione: Testis est Italia: à Cretico, &: Ita tantum bellum, ab Anapæsto & Spondæo, &: Qui Siciliam abijt, à Pæone priori.

Initia versuum initijs orationis non conveniunt, etsi Titus Livius hexametri exordio cœpit: Facturus ne operæ pretium sim. Dochimus quovis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus aut continuatus numerum apertum & nimis insignem facit. Cic. de lege Agraria: Est illud amplissimum, quod paulò antè commemoravi Quirites. Ubi à Spondæo & Dochimo ducitur initium.

De fine Periodi.

CAPVT XLII.

Cic. in o. IN extremo autem circuitu duo aut tres sunt ferè servandi & notandi pedes: quos aut Choreos, aut Spondæos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatum Choreum, qui Dichoreus vocatur, maximè secuta est. Cadit autem ille præclarè: sed in orationis numero nihil est tam vitiosum, quàm si semper est idem.

Spondæus est in clausulis firmus & stabilis, quò plurimùm est usus Demosthenes. Pæona alterum orationi cadenti optimum putat Aristoteles; quem Cicero non rejicit, sed optatiorem eo loco judicat Creticum: Qui sivè geminetur, sivè Spondeum præcedat, multùm decoris habet in clausulis. Cic. pro Mar. Pri-

stino more dicendi: Creticus est geminatus, & Spondęus, & conservatam ac restitutam puto; Spondæu;s & duo Cretici: &, Nec ulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet: Duo Cretici; & Dichoræus, optimè etiam est sibi junctus Anapæstus. Cic: Nihil habet nec fortuna tua majus, quàm sis: nec natura tua melius, quàm ut velis conservare, quam plurimos. Pro Lig.

Ne Jambus quidem, aut par Trochæus, aut etiam Dactylus, si est proximus à postremo, parum volubiliter pervenit ad extremum, si est extremus Choræus aut Spondæus, nunquā enim interest, uter sit eorum in pede extremo. Sed ijdem hi tres pedes malè concludunt, si quis eorum in extremo locatus est, nisi cùm pro Cretico postremus est Dactylus: nihil enim interest. Dactylus sit extremus an Creticus: quia postrema syllaba brevis, an longa sit, ne in versu quidem refert.

Est & Dochimus stabilis in clausulis, & severus. Cic. in Anton. Te miror Antoni, quorum facta imitare, eorum exitus non perhorrescere: Multæ sunt aliæ clausulæ, quæ numerose & jucunde cadunt, quas diligentissime ostendit Quinctilianus. Phil. 2.

Etiam intelligendum est, clausulas versuum non convenire clausulis orationis, quod Bruto excidit, Quanquam sciunt placuisse Catoni, & vitandum esse, ne pluriū syllabarum verbis utamur sæpe in fine, quod etiam in carminibus est permolle. Non desunt enim, qui

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Cic: vituperent in his: Pro Cælio. Familiaris cœperat esse Balneatori. Non minus dura Archipiratæ.

Nec illud quidem prætereundum est, clausulas maximè apparere, & intelligi, quòd aures continuam vocem secutæ ductæque veluti prono decurrentis orationis flumine, tùm magis judicent, cùm ille impetus stetit, & intuendi tempus dedit. Variandæ sunt igitur, ne aut animorum judicio repudientur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficient, qui præstabunt, ut neque ij satientur, qui audient fastidio similitudinis, nec orator id, quod faciet, operâ deditâ facere videatur.

De media Periodo,

CAPVT XLIII

5, de ora: SI primi & postremi illi pedes sunt hac ratione servati, medij possunt latere, modò ne circuitus ipse verborum sit, aut brevior, quàm aures expectent; aut longior, quàm vires atque anima patiatur: Verùm medijs non ea modò cura debet esse, ut inter se cohærent, sed ne pigri, ne longi sint: ne, quod nunc maximum vitium est, brevium contextu resultent, ac sonum reddant pene puerilium crepitaculorum. Nam ut initia, clausulæq; plurimum momenti habent, quoties incipit sensus aut desinit, sic in medijs quoque sunt quidam conatus, qui leviter intersistunt, ut currentium pes etiamsi non moratur, tamen vestigium facit. Itaque non modò membra atque incisa benè incipere, atque claudi decet,

Quinct. l. 9, c. 3.

sed etiam in iis, quæ non dubiè contexta sunt, ne respiratione uruntur, spiritum sustinemus.

Quis enim dubitet unum sensum, & unius spiritûs esse? Animadverti judices omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes. Tamen & duo prima verba, & tria proxima, & deinceps duo rursus ac tria proxima, suos quasi numeros habent spiritum sustinentes: sicut apud rhytmicos æstimantur hæ particulæ prout sunt graves, acres, lentæ, celeres, remissæ, exulantes. Proinde id quod ex illis conficitur aut severum, aut luxuriosum, aut quadratum, aut solutum erit.

Pæonem quidem ut orienti, sic etiam mediæ orationi aptum esse M. Tullius fatetur. Idem Dochimum quovis loco aptum esse confirmat: Creticos etiam & Bacchios nonnulli in hac parte laudant. Fluit autem omninò numerus à primo tum incitatius brevitate pedum proceritate tardius. Quare si orationem ferri celeriùs volemus, crebros Trochæos & Jambos inseremus, si lentius incedere, Spondæos frequentes interponemus: si moderatius ingredi, ijs pedibus utemur, qui brevibus longisq; syllabis temperantur: cursum contentiones magis requirunt, expositiones rerum tarditatem. In orat.

De his quæ suaptè naturâ numerosa sunt.

CAPVT XLIV.

ALiquando suaptè natura numerosa sunt quæ dicuntur, etiamsi nihil factum est de in- In orat.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin
/3116.ig.j/

industria. Cùm enim sunt casus in exitu simi-
les, aut paribus paria referuntur, quasi sua
sponte concinnitatem habet oratio, ut in illo
Ciceronis pro Milone: Est enim Judices, hæc
non scripta sed nata lex, quam non didicimus,
accepimus, legimus; verùm ex natura ipsa ar-
ripuimus, hausimus, expressimus: ad quam
non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti
sumus. Hæc enim talia sunt, ut quia referun-
tur ad ea, ad quæ debent referri, intelligamus
non quæsitum esse numerum, sed secutum.

Act. 4. in Verrem. Quod fit item in referendis contrarijs. In hoc genere Cicero frequens est, ut illa sunt in quarto accusationis. Conferte hanc pacem cum illo bello; hujus Prætoris adventum cum illius Imperatoris victoria: hujus cohortem impuram cum illius exercitu invicto: & hujus libidines cum illius continentia, ab illo qui cœpit conditas, ab hoc qui constitutas accepit captas dicetis Syracusas: quæ sunt venustissima. Semper enim hæc, quæ à Græcis antitheta nominari supra diximus, cùm de figuris ageremus, numerum oratorium necessitate ipsâ efficiunt, & eum sine industria.

Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosâ.

CAPVT XLV.

Quint. l. 9. c. 4. HÆC tamen vitia in tota hac re diligentissimè sunt vitanda: in primis, ne apertè verba ejiciantur, quò melius aut cadat, aut volvatur oratio: deinde ne inania quædam verba

ba, quasi complementa numerorum inculcentur: tertiò ne minutis numeris concidatur infringaturque sententia: Sed verba jam probata & electa concinnè coagmententur. Nam vel dura inter se commista, potiora sunt inutilibus. Multa sunt autem, quæ vitijs declinatis, numerose componendi laborem minuant. Sunt enim multæ figuræ; quibus & casus numeri possint variari. Sunt multa etiam, quæ idem valent atque significant, ex quibus exercitati facile illud eligunt, quod institutæ verborum comprehensioni maxime quadrat.

De magnitudine ambitus.

CAPVT XLVI.

Quint. l. 9. c. 6. HAbet autem periodus membra minimùm duo, sæpe etiam & tria. Cic. pro lege Manil. Nam cùm anteà per ætatem nondum hujus auctoritatem loci contingere auderem, statueremque nihil, huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industriâ afferri oportere, omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi.

Cicero eum ambitum mediocritatem habere ait, qui quatuor ferè membris constat: Nam & aures implet, & nec brevior est, quàm satis est, nec longior: vult autem ut ê quatuor quasi hexametrorum versuum instar quod sit constet ferè plena comprehensio. Ejus generis est illud pro Milone; Ego cùm tribunus plebis, Republicâ oppressâ me senatui dedissem, quem extinctum acceperam; equitibus Ro-

Regi nyomtatványok, Metrica Slov. Metrika:
/316.ig.j/

manis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abjecerant: mihi nunquam bonorum præsidium defuturum putarem?

Debet autem periodus sensum concludere: sit etiam aperta, ut intelligi possit, & non immodica, ut memoria contineri possit.

De numero, qui est in membris, & cujusmodi ea esse debeant?

CAPVT XLVII.

Cicer. de orat. Quinct. l. 9. c. 4.

QVid sit membrum, quid incisum, quid ambitus, antea dictum est. Illud etiam est explicatum, aliud esse circumscriptè, aliud membratim dicere. Illic enim circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula tandem consistat: hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnoperè reficit spiritum unde fit, ut oratio, quam membris capimus, longior multò esse possit, quàm ea, quæ constat circuitu: Ita ut aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat. Cicer. pro Milone: Occidi, occidi, non Spurium Mesium, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minimè apparet, & valet plurimùm.

Spondæum hic Cicero vehementer commendat. Nam etsi, quod est de longis duabus, hebetior videtur & tardior: habet tamen stabilem quendam, & non expertem dignitatis gradum: in incisionibus, verò multò magis, &

& in membris; paucitatem enim pedum, gravitatis suæ tarditate compensat.

In quo scribendi genere circumscriptè sit, in quo membratim dicendam.

CAPVT XLVIII. In ora.

IN historia, laudationibus totoq; eo genere, quod Græci EPIDEIKTICÒN nominãt, quod quasi inspiciendum delectationis causa comparatum sit, omnia Isocrateo, Theopompeoquè more, illa circumscriptione & ambitu dicenda sunt, ut tanquam in orbe inclusa currat oratio. Itaquè posteaquam est cognita hæc vel circumscriptio, vel comprehensio, nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem ejus generis, quod esset ad delectationem, comparatum, remotumq; à judicijs forensiq; certamine, quia redigeret omnes ferè in quadrum numerumquè sententias.

Genus autem hoc orationis nec totum assumendum est ad contentiones & causas veras nec omninò repudiandum. Si enim semper utare, cùm satietatem affert, tum quale sit, ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit funditùs veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda noñunquã est, primum videndũ erit quo loco, deinde quamdiu retinenda sit, tum quo modis comutanda. Quinct. 9. c. 4.

Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatius, ut Cicero in accu-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin
/316.ig.j/

Cicer. in orat.

accusationis secundo de Siciliæ laude dixit; aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat; quàm doloris, ut in quarto accusationis idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Est etiam apta proœmijs majorum causarum, ubi solicitudine, miseratione, commendatione res eget. Sæpe etiam in amplificanda re concessus omnium funditur numerosè & volubiliter oratio.

Id autem tùm valet, cùm is, qui audit ab oratore, jam obsessus est ac tenetur. Non enim id agit, ut insidiantem observet, sed jam favet, processumque vult, dicendique vim admirans non inquirit, quod reprehendat. Hæc autem forma peroratione quidẽ includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cùm locis supradictis eâ fuerimus usi, tota dictio est ad incisa & membra transferenda. Incisim autem & membratim tractata oratio in veris causis plurimùm valet, maximèq; his locis cùm aut arguas, aut refellas.

Qua ratione paretur hæc facultas aptè ac numerosè dicendi?

CAPVT LIX.

Cic. inor.

HÆC autem facultas aptè atque numerosè dicendi, non est tanti laboris, quanti videtur. Nec ideò hæc tractantur à sumis viris, ut oratio quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus ac perpendendis syllabis consenescat. Satis enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio, ut ex tempore

re etiam aptè numerosèq; dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia, confestimq; verba concurrunt, quæ mens eadem, quâ nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quoq; loco respondeat. Quòd si Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosq; varijs modis ac numeris fundere ex tempore, tantumq; hominis ingenioſi ac memoris valuit exercitatio, ut cùm se mente ac voluntate conjecisset in versum, verba sequerentur, quantò id faciliùs in oratione, exercitatione, & consuetudine adhibita, consequemur? Nihil est enim tam tenerum, neq; tam flexibile, neq; quod tam facilè sequatur quocunq; ducas, quàm oratio. Ex hac versus, ex eadẽ dispares numeri conficiuntur: Ex hac etiam soluta varijs modis, multorumq; generũ oratio. Et ut mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus: sic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facilè mutatur & vertitur. Neminem itaq; Pæon, aut Creticus ille, aut Dichoreus conturbet; ipsi occurrent rationi, ipsi inquam, se offerrent & respondebunt non vocati, consuetudo modò adsit scribendi hoc modo atq; dicendi. Vt enim musici accuratè primò, & cogitatè suæ artis præscripta, & formulas observant: at ubi usus accessit, sine cogitatione etiam & curâ, eadem illa incredibili celeritate efficiunt; Sic ubi orator hoc modo scribere initio consueverit, sine ullo labore postea similiter scribet ac dicet.

Cic. 3. de orat.

Ibid. cic.

85

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Quanti momenti sit aptè dicere?

CAPVT L.

Cic. in or. Quinctil. l. 9. c. 4. Hic locus est apud Cic. in or. nam Corneliana nō extat.

QVantum autem sit aptè dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris benè structam collocationem dissolvas, permutatione verborum: corrumpetur enim tota res: ut hæc Ciceronis in Corneliana: Nequè me divitiæ movent, quibus omnes Africanos & Lælios, multi venalitij, mercatoresquè superarunt: immuta paulum, ut sit: Multi superarunt mercatores, venalitijquè: perierit tota res. Et quæ sequuntur; nequè vestis, aut cælatum aurum & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosquè multi Eunuchi è Syria Ægyptoque vicerunt. Verba permute sic, ut sit: Vicerunt Eunuchi è Syria Ægyptoque, Adde tertium; neq; verò ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum, & L. Mummium, qui rebus his urbem Italiamque referserunt, ab alio quo video perfacilè Deliaco aut Syro potuisse superari, fac ita; potuisse superari ab aliquo Syro aut Deliaco. Videsnè, ut ordine verborum paulùm commutato, ijsdem verbis stante sententiâ, ad nihilum omnia recidant, cùm sint ex aptis dissoluta. Aut si alicujus inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eamq; ordine verborum paulùm commutato, in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antè diffluens ac solutum. Agè sume de Gracchi apud Censores illud: Abesse non potest, quin ejusdem ho-

minis sit probos improbare, qui improbos probet. Quantò aptiùs si ita dixisset: Quin ejusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo unquam noluit, nemoq; potuit, quin dixerit; Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt.

Res autem se sic habet, ut brevissimè dicam, quod sentio, compositè & aptè sine sententijs dicere, insania est: sentiosè autem sine verborum & ordine & modo, infantia: sed ejusmodi tamen infantia, ut ea, qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerumquè prudentes: quo qui est contentus, utatur. Eloquens verò, qui non approbationes solùm, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat movere debet, omnibus oportet in rebus excellat, ut ei turpè sit quicquam aut spectari aut audiri libentiùs. Hæc Cic. in oratorem. Quare cùm Arist. qui aureum fundit flumen orationis: cùm Theophrastus, qui à divinitate loquendi nomen invenit: cùm Isoctates, quem eloquentiæ patrem Cic. appellat; cùm Demosthenes, cui sine dubio summa vis eloquentiæ conceditur: cùm Cic. qui primus cum Græcorum gloria Latinè dicendi copiam æquavit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerit, eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

In Acad. In orat.

De tribus generibus dicendi

CAPVT LI.

Per-

86

Regi ry̆omtatvány̆ok, Metrica Slovenica. Bertha: /316.ig.j/

Petrac. 118 str.
Petracovaúie 113 ½

cic.inor. Quinct.l. 2, c. 1.

PErspicuum est aliud dicendi genus in parvis causis aliud in modicis, aliud in gravibus desiderari. Nec solùm variæ causæ, varium dicendi genus efflagitant: Sed diversæ orationis partes, diversam quoque orationis formam postulant. Quod cùm ita sit, quot sint genera dicendi, & in quibus tum causis tum orationis partibus ea sint adhibenda, dicamus.

cic.deor. Quinct.l. 12, c. 10.

Tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus perfectè debet florere excellens & perfectus orator: Vnum *subtile*, acutum & tenue: Alterum *vehemens*, copiosum & grave: Tertium est *interjectum*, intermedium, & quasi temperatum, in quo neque est acumen superioris generis, nec vis posterioris. Cùm autem oratoris tria sint officia, docere, movere & delectare; *subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo* versatur.

In genere subtili forma debet esse orationis à vinculis numerorum libera & soluta, non tamen vaga, ut ingredi liberè, non ut licenter videatur errare. Diligentia etiam coagmentandi verba prætermittenda est, & omnis insignis ornatus removendus. Ponentur tamen acutæ crebræque sententiæ: ornamenta verborum & sententiarum cum tropis verecundè parcequè adhibebuntur: translationes tamen poterunt esse crebriores, nec tam crebræ tamen, quàm in genere dicendi amplissimo.

Genus temperatum uberiùs est aliquantò & robustiùs quàm hoc humile, de quo dictum est, submissius autem, quàm illud de quo dicetur, amplissimum. Huic omnia dicendi ornamenta conveniunt, plurimumq; est in hac oratione suavitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum. In hoc genere nervorum vel minimum, suavitatis autem est vel plurimum.

In orat. Pro Cæl. Quinct.l. 12, c. 10.

At illud amplum, grave, copiosum, ornatum, vim profectò habet maximam: modò enim perfringit, modò irrepit in sensus, inserit novas opiniones, evellit insitas. Hic orator & defunctos excitabit; ut Appium Cæcum. Apud hunc & patria ipsa exclamabit, aliquemque (ut apud Cic. in oratione contra Catilinam in senatu) alloquetur. Hic amplificationibus extollet orationem, & vi superlationum quoque eriget: ut, Quæ Charybdis tam vorax? & Oceanus medius fidius ipse: hic iram, hic misericordiam inspirabit: hic dicet, Te vidit, & flevit, & appellavit; & per omnes affectus tractatur. His tribus generibus utetur orator, ut res exiget, nec pro causa modò, sed pro partibus causæ. Magni igitur judicij, summæ etiam facultatis esse debebit moderator ille, & quasi temperator hujus tripartitæ varietatis.

Phil. 2.

Nam & judicabit, quid cuique opus sit: & poterit quocunque modo postulabit causa dicere. Ad causas tenues, cujusmodi est causa pro Cæcinna summissum: ad graves, qualis est Rabirij, vehemens: ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia: temperatum di-

87

cen-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/3116.ig.j/

cendi genus accommodatum est: In eadem etiam ratione ad conciliandum quidem mediocre: ad docendum verò atque probandum subtile & enucleatum: ad movendum grave debet haberi. Est enim eloquentis proprium parva submissè, modica temperatè, magna graviter dicere.

Multum etiam refert, quæ sit persona ejus, qui dicit, & eorum qui audiunt. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus aut tempus, aut auditor omnis, eodem verborum genere tractandus est, aut sententiarum.

In omnibus etiam rebus videndum est quatenus: Etsi enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quàm parùm: unde fit, ut Eloquentiæ, sicut reliquarum rerum fundamentum, sit sapientia. Hæc de elocutione dicta sint. Nunc quoniam omnia conformandæ & expoliendæ orationis præcepta exposita sunt ordine, ut instituimus, ad memoriam transeamus.

De memoria.

CAPVT LII.

Cic. 2. de orat. Quinct. l. 11. c. 2.

MEmoriæ artem primum omnium instituisse ferunt Chium Simonidem. Cùm enim celebri & frequenti convivio interesset, è triclinio egressus est, eo egresso, triclinium supra convivas corruit, atquè ita contudit, ut cùm eos humare vellent sui, non possent obtritos internoscere ullo modo. Tunc Simonides dicitur

citur ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscujusque sepeliendi fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, juvari memoriam signatis animo sedibus. Quod suo quisque etiam experimento credere potest. Nam cùm in loca aliquà post tempus reversi sumus non ipsa agnoscimus tantùm, sed etiam quæ in ijs fecerimus reminiscimur, personæque subeunt; nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in animum revertuntur.

An memoria sit Eloquentiæ Pars.

CAPVT LIII.

ETiamsi memoria eloquentiæ cum alijs artibus sit communis, tamen artificiosa memoria oratoriæ artis meritò pars existimatur. Nesciretur enim quanta vis ejus esset, quanta divinitas, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. Nòn enim rerum modò, sed etiam verborum ordinem præstat: nec ea pauca conexit, sed prope infinitum, ita ut longissimis actionibus priùs audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficiat. Non immeritò igitur thesaurus hic Eloquentiæ dicitur, cùm exemplorum, legum, sapienter dictorum benequé factorum velut quasdam copias, quibus abundare quasq; in promptu semper habere debet orator, incredibilis ejus vis repræsenter. Quinct. l. 11. c. 2.

De artificio memoriæ,

CAPVT. LIV.

Cic. 2. de orat.

ARtificium igitur memoriæ à veteribus tradi-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Quinct.l. 11, c. 2. ditum, *locis* constat & *imaginibus*. Itaque iis, qui hanc ingenii partem exercent, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa, varietate signata, illustria, explicata modicis intervallis, ut ædium ferè magnarum, aut alterius ædificij. Hæc animo diligenter sunt affigenda, ut sine cunctatione ac morâ partes eorum omnes cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quàm firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adjuvet. Tum ea quæ fuerint scripta, vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda signis, quæ memoriam eorum excitent notata. Ita fiet ut res ordine teneantur.

Exempli gratiâ, si sit de navigatione, re militari, & agricultura dicendum: navigationis anchora: rei militaris gladius vel spiculum: agriculturæ spica vel simile aliquid, imago esse potest. Hæ imagines supradictis locis ordine sunt committendæ. Deinde cum repetenda fuerit memoria, incipies initio loca recensere, & quod cuique credideris reposces. Imago enim cujusque admonebit, ut quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quodam choro. Sic enim fiet, ut ordinem rerum, locorum ordo conservet, res autem ipsas rerum effigies notent. Utendum est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere, celeriterq; percurrere animum possint. Loca quæ assumpseris, egregiè commoditerquè notare oportebit.

Cicer. l. 2. de orat. Quinct. l. 11, c. 2.

bit, ut perpetuò hærere possint. Nã imagines pro rerum varietate subindè sunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Quid conferat hoc memoriæ artificium?

CAPVT LV.

Quinct. l. 11. cap. 2.

UT ad quædam prodesse hæc non est negãdum, ut si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diversæ ordine complectendæ: sic in ediscendis orationis perpetuæ verbis nihil ferè prosunt. Singulorũ enim verborum imagines memoriæ mandare & inutile esset, & infinitum. Si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Non est autem inutile qnò facilius hæreant, alias apponere notas, quarum recordatio cõmoneat, & quasi excitet memoriam. Illud neminem non juvabit, ijsdem quibus scripserit, chartis ediscere: Si tamen quis unam maximamq; artem memoriæ quærat, axercitatio est & labor. Multa ediscere, multa cogitare & (si fieri potest) quotidie, potentissimum est.

Quinct. l. 11, cap. 2.

Quantum autem naturâ studioq; valeat memoria, vel Themistocles testis est, quem unum intra annum optimè locutum esse Persicè constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur totas fuisse: vel Crassus ille dives, qui cùm Asiæ præesset, quinque Græci sermonis differentias sic renuit, ut quâ quisq; apud eum linguâ postulasset, eâdem sibi jus redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

tum est nomina; Quin semel auditos quamli-
bet multos versus protinus reddidisse dicitur
Theodectes. Explicatis memoriæ præcepti-
restat de pronuntiatione dicamus.

De Pronuntiatione, & ejus utilitate.

CAPVT LVI.

Cicero 3 de orato Quinctil. l. 11. c. 3. Aristot. l. 3. Rhet. capite 1.

PRonunciatio à plerisq; *actio* dicitur, sed pri-
ùs nomen à voce, sequens à gestu videtur ac-
cepisse. Hæc autem pars est, quæ in dicendo u-
na dominatur. Sine hac summus orator esse in
numero nullo potest: medio ris hac instructus
sum̃os sæpè superare. Nam & infantes actionis
dignitate eloquentiæ sæpè fructũ tulerunt, & di-
serti deformitate agendi multi, infantes putati
sunt: Vt jam non sine causa huic primas dedisse
Demosthenes dicatur, cùm rogaretur, quid in
dicendo esset primũ, huic secũdas, huic tertias.

Est enim actio quasi corporis quædam Elo-
quentia. Cùm sit autem in duas divisa partes
vocem gestumq; quorum altera oculos, altera
aures movet, per quos duos sensus omnis ad a-
nimũ penetrat affectus; priùs de voce, deinde
de gestu, qui voci accom̃odatur, dicendum est.

De Voce.

CAPVT LVII.

Inorat. & 3. de or.

VOcis mutationes totidẽ sunt, quot animo-
rum, qui maximè voce movẽtur. Itaq; per-
fectus orator utcunq; se affectum videri, & ani-
mum audientis moveri volet, ita certum vocis
admovebit sonum. Aliud enim vocis genus ira-
cundia postulat, acutum, incitatum, crebrò in-
ci-

idens. Aliud miseratio ac mæror; flexibile,
plenum, interruptum, flebili voce. Aliud me-
us, demissum & hæsitans, & abjectum. Aliud
is; contentum, vehemens, quâdam incitatione
gravitatis. Aliud voluptas, effusum, lene, tene-
rum, hilaratum ac remissum. Aliud molestia
sine commiseratione, grave quiddam, & uno
pressu ac sono obductum.

Ac vocis quidẽ bonitas optanda est (non est
enim in nobis) sed tractatio in nobis. Ergò bo-
nus orator variabit & mutabit. omnesq; sono-
rum, tùm intendens; tum remittens perseque-
tur gradus. Nec modò in diversis rebus, sed
etiam in ijsdem partibus, ijsdemq; affectibus
quasdam non ita magnis vocis mutationes ad
hibebit. Nam varietas cùm gratiã præbet, acre-
novat aures. tum dicentẽ ipsâ laboris mutatio-
ne reficit.

De Gestu.

CAPVT LVIII.

3. de or.

VOcem subsequi debet gestus, & animo simul
cum ea parere. Gestu sic utendum est, ut ni-
hil eo supersit. Status erit erectus & celsus, ra-
rus incessus, nec ita longus, excursio modera-
ta, eaque rara, nulla mollitia cervicum, nullæ
argutiæ digitorum: non ad numerum articu-
lus cedens: trunco magis toto se orator mode-
rabitur, & virili laterum flexione, bracchij pro-
jectione in contentionibus contractione in re-
missis; pedis supplosione in contentionibus aut
incipiendis aut finiendis. Sed in ore sunt omnia.
In eo autem ipso dominatus est oculorum.

Animi enim est omnis actio, & imago animi

Perrač. 118 sk.
Perračovanie 113 sk

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

vultus est: indices oculi: Hæc est una pars co
poris, quæ quot animi motus sunt; tot signi
cationes & comutationes possit efficere. Na
oris non est nimium mutanda species, neaut
ineptias, aut ad pravitatem aliquã deferamu
Oculorum igitur tum intentione, tum remi
sione, tum conjectu, tum hilaritate motus
nimorum significavimus aptè, cùm genere ip
orationis. Est enim *actio quasi sermo corpori*
quo magis menti congruens esse debet.

Quoniam in his tribus libris breviter, ut
res nostræ tulerunt, quid esset Rhetorica, qu
ejus officium atquè finis, dictum est, & de sing
lis ejus partibus, earumque vi & præceptis
disputatum: illud solùm nunc superest, ut om
nes ad eloquentiam, quæ nihil aliud est, quã
copiosè loquens sapientia cohortemur. E
qua illi profectò maximos & uberrimos fr
ctus percipient, qui eam ad Dei Opt. Max. cu
tum ac venerationem diligentissimè contul
rint. Cui enim potiùs eloquentiæ studia, co
secrentur, quàm illi, qui ut hominis decus i
genium, sic ingenij lumen esse voluit eloque
tiam. Hoc igitur agamus, hoc curemus, i
hoc conatus, cogitationesque nostræ semper
evigilent, ut tùm eloquentiæ, tûm cæteraru
artium studia Parenti vitæ nostræ deservian
Cui omnia honoris, omnia virtutis, omnia
ingenij, sine ulla exceptione, ornamenta
debentur.

TA

TABVLÆ RHETORICÆ CYPRIANI SOARII,

Sacerdotis è Societate JESV.

SIVE

TOTIVS ARTIS RHETORICÆ ABSOLUTISSIMUM COMPENDIUM.

A

LVDOVICO CARBONE ACOSTACIARIO,

Sacræ Theologiæ in almo Gymnasio Perusinò olim publico Professore, singulari judicio, & industria selectum.

In gratiam Studiosæ Juventutis.

91

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Tabulæ Libri Primi.

RHETORICÆ CYPRIANI SOARII,

Sacerdotis è Soc. Jesu.

Quid sit Rhetorica, quod ejus officium, & finis.

CAPVT PRIMVM.

DEFINITIO; *Est ars, vel doctrina benè dicendi.*

Rhetoricæ.

Quid sit ars.	*Ars est, quæ constat quibusdam rebus, id est, præceptis cognitis, quæ unum finem spectant, & nunquam fallunt.*
Quomodo facta sit ars.	*Cùm alij temerè, alij callidiùs dicant, potuerunt notari ea, quibus alij meliùs dicunt, ex quibus ars fieri potuit.*
Quid sit bene dic.	*Est optimis sententijs, Verbisq; lectissimis dicere.*

Officium, est appositè dicere ad persuadendum.
Finis, est persuadere dictione.

De dignitate & utilitate eloquentiæ.

CAPVT II.

92

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Eloquentia est,

- *Digna*
  - *Quia semper floruit & dominata est in omni libero populo.*
  - *Quia nihil est jucundiùs auditu oratione ornatâ verbis, & sententijs.*
  - *Quia nihil est tam magnificum, ac potens, quam animos hominum oratione convertere.*
  - *Consilia maximis de rebus explicat.*
- *Vtilis, qnia.*
  - *Languentes animos excitat.*
  - *Effrænatos coërcet, & cupiditatem frangit.*
  - *Hortatnr ad virtutem, revocat à vitijs.*
  - *Laudat bonos, vituperat malos, & consolatur mœstos.*

Et quo major est ejus vis, ne quis eâ abutatur, eò magis est cum probitate conjungenda.

De Materia Rhetoricæ.

CAPUT III.

Artis materia.

- *Est ea, in qua omnis ars versatur, ut medicinæ morbi, & vulnera.*
- *Quæ in omni arte est terminata, exceptâ dialecticâ & Rhetoricâ, quæ nullis terminis septæ tenentur.*
- *Quare, materia Rhetoricæ sunt omnia, quæ in disp...ationem cadere possunt, & quavis quæstio ad dicendum proposita.*

De Quæstione.

CAPVT IV.

Quæ-

Quæstio.

- *Est duplex.*
  - *Altera, quæ dicitur infinita, propositum: græce thesis, cum aliquid generatim quæritur: ut an Philosophia sit perdiscenda.*
  - *Altera finita, quæ controversia latinè dicitur, græcè hypothesis, cum quæstio contrahitur ad*
    - *Personas, loca, tempora, negotia, ut:*
    - *An Socrates fuerit jure damnatus ab Atheniensibus.*
- *Propositi, duo sunt genera.*
  - *Alterum cognitionis, cujus finis est scientia: ut: an sol sit major terra.*
  - *Alterum actionis, quod refertur ad aliquid efficiendum, ut, quibus officijs amicitia sit collenda.*
  - *Quæ transferuntur etiam ad causas*
- *Causarũ tria sunt genera.*
  - *Iudicij*
  - *Deliberationis.*
  - *Exornationis; sive laudationis.*

De Exornatione, Deliberatione, & Iudicio.

CAPUT V.

Exornationis,	*Laus, & Vituperatio.*	*Præsens*	*Honestas,*	*Delectatio.*
Deliberationis.	*Suasio. Dissuasio.*	*Præteritum.*	*Turpitudo.*	*Spes.*
Iudicij	*Accusatio. Defensio.*	*Præteritum.*	*Vtilitas*	*Reformidatio.*
			Detrimẽtum.	*Sevitia.*
			Punitio	*Clementia.*
			Impunitas.	

Tempus. *Finis.* *Motus.*

A 3

Quo-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.
Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Quomodo hypothesis, ad Thesim revocanda sit.

CAPVT VI.

Consultatio, id est, quæstio infinita; quasi pars causæ id est, quæstionis finitæ; quia in ea continetur.

Quo fit, ut quæstio universa totas causas sæpe contineat:

Vt ecce Quæstio hæc finita.

An Aristotelis philosophia sit perdiscenda, continet hanc.

An philosophia sit perdiscenda, quæ est infinita.

Vnde id, de quo est tota quæstio, traducendum est ad perpetuam, seu infinitam quæstionem.

Nisi cùm de verò ambigitur, quod conjecturâ quæri solet.

Finita revocatur ad infinitam: quia

Orationes, quæ latissimè vagantur sunt ornatiores:

Et quæ de universo genere dicuntur, valent ad judicium ferendum de singulis:

Et quæ de universo genere probantur, de parte etiam probari necesse est.

Vnde excellens orator semper, cum potest, controversiam à personis & temporibus avocat.

De partibus Rhetoricæ.

CAPVT VII.

Inventio, quæ est cogitatio rerum verarum, aut verisimilimum, quæ quæstionem probabilem reddant.

Dispositio, est rerum inventarum in ordinem distributio.

Eloquentiæ partes

Elocutio, est idoneorum verborum & sententiarum ad inventionem accommodatio.

tes

tes sunt quinq;

Memoria est firma animi, rerum ac verborum ad inventionem perceptio.

Pronunciatio, est ex rerum & verborum dignitate, corporis & vocis moderatio.

Iudicium non est sexta pars, sed tribus primis est permixtum: quia non invenit, qui non judicat.

Sunt ergo quinque oratoris opera.

- *Invenire.*
- *Disponere.*
- *Eloqui,*
- *Memoriâ complecti,*
- *Pronunciare.*

Quibus rebus eloquentia comparetur.

CAPVT VIII.

Eloquentia comparatur.

- *Quatuor rebus.*
  - *Naturâ, id est donis à natura tributis.*
  - *Arte, id est præceptis.*
  - *Exercitatione,*
  - *Imitatione.*
- *Natura præstat ex parte*
  - *Animi, celeres motus ad*
    - *Inveniendum.*
    - *Explicandum, &*
    - *Exornandum, &*
    - *memoria mandandum aptos.*
    - *Latera firma.*
  - *Corporis.*
    - *Canoram vocem.*
    - *Solutam linguam.*
    - *Oris & totius corporis conformationem.*

Quæ naturæ dona arte perfici ac limari possunt. Vnde, si quis his donis non ita sit instructus; tamen dicendi studium non spernat; cum etiam in re præstantissima mediocritas honori sit.

De

94

Regi nyomtatványok, Metica Slov. Martin
/316.ig.1/

De Arte.

CAPUT IX.

Ars orta est ex animadversione naturæ. id est eloquentiæ naturalis. Quare non eloquentia ex arte, sed ex eloquentia ars orta est.

Vnde orta sit ars & quid efficit, quæ sunt à natura, dum

Ars sola non efficit eloquentem: quia cum omnes artem habere possint, omnes possint esse eloquentes, quod non ita est.

Ars ergo

- *Monet, quo omnia sint referenda, quæ ad finem faciunt.*
- *Indicat an recta sint, quæ habentur à* — *Natura. Studio. Exercitatione.*
- *Efficit ne fortuitò dicamus, & ut semper parati simus.*

Est itaque ars certior dux, quàm natura.

De Exercitatione.

CAPUT X.

Effectus perficit, & conservat, quæ ars expolivit in natura.

Exercitationis.

Vtilitas, sine ea nihil est egregium, nihil perfectum: sine qua nemo eloquentiam assequitur.

Ratio sive modus.

1. *Sumatur causa tractanda similis earum, quæ ad oratorem deferuntur.*
2. *Non dicatur ex tempore: quia perversè dicendo, discitur perversè dicere.*
3. *Sumatur igitur spatium ad cogitandum, ut accuratiùs dicatur.*
4. *Sed præstat scribere, cum stylus sit optimus dicendi effector.*

Est autem Exercitatio triplex.

- *Alia orationis,*
- *Alia Actionis,*
- *Alia memoriæ.*

De Imitatione.

CAPUT XI.

Imitationis.

Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.

Ratio, sive modus.

Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem totâ mente intueantur.

Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequantur.

Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant & dicant.

Imitatio est duplex.

- *Altera orationis, de qua dictum est.*
- *Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo removetur.*

De Inventione.

CAPUT XII.

Oratoris munera sunt duo.

Primum, invenire ea, quæ valent ad fidem faciendam, quod speciatim fit in proposito.

Alterum movere amplificando; quod fit in causis.

Motûs autem quatuor — *Molestia, de malo.* — *Præsenti.*
Metus. — *Imminenti.*
Voluptas. — *Præsenti.*

sunt

Regi nyomtatványok, Metica Slov. Martin: /116.ig.j/

Perme: 118 str.
Perracoovie 113 str

Est itaque

Sunt species.	*de bono*	
Cupiditas.		*Venturo.*

Molestia, opinio recens præsentis mali.
Voluptas, opinio recens præsentis boni.
Metus, opinio impendentis mali.
Cupiditas, opinio venturi boni.
Opinio autem, est imbecilla assensio.

Quid Inventio, Argumentum & Argumentatio.

CAPUT XIII.

Inventio, est excogitatio argumenti.

Argumentum, est probabile inventum ad faciendam fidem.

Quid sit

Fides, est firma opinio, quæ argumentatione gignitur.
Argumentatio, est argumenti explicatio, qua apud oratores est fusior, quam apud dialecticos.
Argumenta sumuntur ex locis.
Locus, est argumenti sedes, seu nota, qua indicatur quid in rebus perveſtigare debeamus.

Quotuplicia sint argumenta.

CAPUT XIV.

Argumenta alia sunt

In eo ipso de quo agitur, & ideo insita dicuntur: ut si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars bene dicendi.
Extrinsecùs assumuntur, quæ remota vocantur, ut si idem probes, quia Aristoteles id dixit.

De numero locorum.

CAPUT XV.

[*A definitione.* [*A contrarys.*

Lo-

Genus est quod sui similes communione quadam, specie autem differentes duas aut plures continet partes.

Partes, quas genus amplectitur, formæ dicuntur: ut virtus est genus, partes sunt prudentia, &c. unde.

Quid sit

Forma, est pars generi subjecta.
A genere sic sumitur argumentum: virtutis laus in actione consistit, igitur & prudentiæ laus in in actione consistet.
A forma, quod justitia est, utique virtus est.

De Similitudine & Dissimilitudine.

CAPUT XXI.

Similitudo

Est, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile.
Ab eo sumitur argumentum hoc modo: ut morbo affecti cibi suavitatem non sentiunt, ita avari gustum laudis non habent.
Ex dissimilitudine seu differentia, hoc modo: si barbarorum est in diem vivere, nostra consilia sempiternum spectare debent.

De Contrarijs.

CAPUT XXII.

Contrariorum.

Adversa, quæ inter se maximè distant: ut	*Bellum,*	*pax,*
	Virtus,	*Vitium.*

Argum.

Bellum est pernitiosum, igitur pax expetenda.
Virtus sequenda, igitur vitium fugiendum.
Non sunt ulciores mortis.

96

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Privantia sunt, habitus & ejus privatio: ut Quæ inter se conferuntur, seu relata: ut Negantia, quorum unum negat alterum ut	Vita & mors Argum Lux & tenebræ, Datum, Acceptum. Argum. Dux, miles. Hoc est, Argum. Hoc non est.	Qui vitam non restituunt, si possint. Si in accepto est laus, erit etiam in dato. Si discere est honestum ergo & docere. Est pobus: quare non est improbus.

Adjuncta

De Adjunctis.

CAPVT XXIII.

Sunt ea, quæ cum re sunt conjuncta: ut Latissimè patent, quæ sumuntur ab	Tempus locus, apparatus; colloquia, rubor, pallor, &c. Animo, ut virtus, vitia. Corpore, ut pulchritudo, deformitas, &c.

Argumentum. Vesperi visus est cum gladio stipatus; &c. ergo occidit. Est incredibili virtute, constantiâ, & gravitate præditus, igitur fœdera non rupit.

De Antecedentibus & Consequentibus.

CAPVT XXIV.

Antecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentia, ut cùm ipsis necessariò cohæreant: in quo ab adjunctis distinguuntur.

Argum. Ortus est sol, igitur dies est.

Consequentia sunt, quæ rem necessariò consequuntur: ut dies est, igitur ortus est sol: Loculentam accepisse plagam declarat cicatrix.

De

De repugnantibus.

CAPUT XXV.

Repugnantia, neque certa lege, neque numero inter se dissident: qua ratione à contrarijs, & dissimilibus discernuntur: ut amare, nocere & lædere repugnant.

Argum. Amat illum, igitur non insectatur convicijs, non lædit.

De Causis.

CAPVT XXVI.

Est, quæ suavi efficit id, cujus est causa: ut ignis, ardoris: cruditas, morbi.

Causa

Est quadruplex.

Finalis, cujus gratia fit aliquid: ut hominis beata vita.

Arg. homo est factus ad contemplandum, ergò non ad pastum.

Efficiens, à qua aliquid est: Sol diem efficit.

Arg. senectus caret poculis, quare & temulentia.

Forma est ratio rei, & nota, per quam res est id, quod est, & ab alijs distinguitur. Arg. Animus hominis est immortalis, igitur ad æternitatem beatæ vitæ aspiret.

Materia est, ex qua, & in qua res sunt: ut statuæ æs. Arg. Corpus est mortale, ergò ab eo animus est sevocandus.

De Effectis.

CAPVT XXVII.

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Sunt ea, quæ orta sunt de causis: ut dies à Sle,

Sunt numero totidem, quot causarum genera cùm quævis causa suum habeat effectum.

Effecta

Cognoscuntur per suas causas: quoniam quælibet causa suum ostendit effectum: ut bellum est effectus pacis, quæ est finis belli: dies, Solis, homo, corporis & animi.

Argumentum sumitur hoc modo: Virtus parit laudem, ergo sequenda; voluptas infamiam gignit, igitur fugienda.

De Comparatione.

CAPUT XXVIII.

A comparatione majorum: si non convenit majus, neque minus conveniet. Ut, clari cives Saturnini & aliorum sanguine non se contaminârunt, imò honestârunt, igitur nec is, qui Catilinam, qui fuit civium interfector, occiderit.

Hic locus tractatur tripliciter

Minorum: si quòd minus videtur convenire, conveniet etiam id, quòd magis: Ut, surgunt de nocte latrones, vt homines jugulent, tu, ut teipsum serves, non expergisceris?

Parium, qui locus, nec elationem, nec submissionem habet: ut, Non licuit Mamertinis fœderatis imperare navim, ergò nec Taurōminitanis fœderatis imperare licebit.

De Argumentis remotis.

CAPUT XXIX.

Remo-

Remota, sive assumpta dicuntur sine arte, non quod sine arte tractentur, sed quod ea non parit oratoris ars.

Quæ Cicero nomine testimonij complectitur: sed Quinct. divisit in præjudicia, testes, &c.

Argumenta

Quæ, ut ex se arte carent, ita eloquentiæ viribus sæpè allevanda, & refellenda.

Olim oratores cùm causas in judicijs agebant, quæ ad hoc genus rerum pertinebant, meditata habebant: nunc judicijs ad Iureconsultos translatis, cognoscenda sunt, ad oratorum scripta intelligenda.

De præjudicijss & testibus.

CAPVT XXX.

Rebus quæ aliquandò ex paribus causis sunt judicatæ, quæ exempla rectiùs dicuntur.

Præjudiciorum vis omnis tribus generibus continetur.

Judicijs, ad ipsam causam pertinentibus, unde etiam nomen ductum est: ut in Miloniana.

Aut, cùm de eadem causa est pronunciatum.

De testibus.

Olim oratores multa pro testibus, & contra testes dicebant: ut patet in orat. pro Flacco.

Nunc judiciorum mutata ratio facit, ut ne is labor sit necessarius.

De usu & utilitate locorum.

CAPVT XXXI.

Qui vult in dicendo excellere; habeat locos paratos, expeditos.

Ubi

98

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Regi Ujemtatványók, Matica Slov. Martin
/316.ig.j/

Porrac. 118 str.
Porrac. 113 str.

Ubi res ad dicendum proponitur, inspiciendi sunt diligenter omnes loci, unde argumenta sumuntur.

Quæ ei facile occurrent, qui locos cogitatione sepserit, & studium ac diligentiam adhibuerit.

Qui modus in argumentis adhibendus.

CAPVT XXXII.

Hac argumentorum copia non est imprudenter utendū, & non solùm invenienda, sed etiam judicanda sunt.

Siquidem non semper, nec in omnibus causis, ex ijsdem argumentorum momenta sunt.

Unde levia, aliena, & inutilia resecanda sunt: habeatur igitur cum judicio selectus.

Et quia ijdē loci valent ad faciendā fidem, & motū & non facile quæ ad movendum affectū conferunt cognoscuntur, de affectibus movendis dicendū est. De affectibus.

CAPVT XXXIII.

Maxima vis existit oratoris in hominum mentibus permovendis, quod amplificatione fit.

Amplificatio est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum, conciliet in dicendo fidem.

Quæ verborum & rerum genere fit: de verbis dicetur cùm de elocutione agetur.

Rerum amplificatio sumitur ex locis, qui valent ad fidem faciendam: a definitionibus conglobatis, à consequentium frequentatione. &c.

De locis unde sumuntur amplificationes.

à CAP. XXXIV. ad XL.

Amplificationes sumuntur.

A definitionibus conglobatis, cùm aliquid variis modis definitur: ut, historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, & magistra vitæ.

A consequentium frequentatione, cùm plura consequenti conglobantur. A con-

A contrariarum rerum conflictione: ut inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus.

A dissimilium & inter se pugnantium rerum conflictione: ut in 2. Phil. O tecta ipsa misera, &c. Eundem laderes, & laudares, & virum optimum, & hominem improbum esse diceres.

A causis conglobatis. & his, quæ sunt orta de causis, cum multa causa, & multa effecta conglobantur.

A similitudine, & exemplo cum multa similia frequentantur, & exempla conglobantur.

Quæ sint ad amplificandum adhibenda.

CAPUT XL.

- Si causa patitur adhibenda magna: quorum alia sunt magna,
  - Naturâ, ut
    - *Divina, cœlestia, quæ habent causas occultas,*
    - *Quæ sunt admirabilia in terris.*
  - Usu hominum: ut sunt ea, quæ vel multum † Horum tria sunt genera, nam homines movent ur aut
    - Prosunt, } hominibus. †
    - Obsunt, }
    - charitate, aut Amore erga
      - Deum, Parentes, Patriam, Fratres, Conjuges, Liberos,
      - Honestate virtutis & maxime,

Dicitur pro his.

- Retinendis,
- Amissis,
- Periculo
- Amittendi
- Iustitia.
- Liberalitatis

Quid in amplificatione servandum.

CAPUT XLI.

In amplificatione nihil nimis enucleandum est: minuta

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

nuta est enim omnis diligentia: hic autem locus grandia requirit.

Vnde judicio est opus, ut videamus quo genere quaque in causa utamur agendi †

† Vnde

In exornatione tractantur loci qui	Admirationem, Expectationem, & Voluptatem.	moveant.
In deliberatione	Bonorum & malorum enumerationes. Vbi exempla plurimum valent. Accusatore quæ ad iracundiam.	
In judiciis ab	Reo, quæ ad miserationem pertinent. Sed interdum ille ad misericordiam, hic ad iracundiam movet.	

Cui quædam Inventionis præcepta ad causarum genera dentur accommodata, & de dignitate Exornationis.

CAPVT XLI.

Genus exor-

Etsi ex supradictis locis omnis ad omnem orationem manat Inventio.

Tamen facilitatis causa seorsim præcepta de singulis generibus dantur.

Est latum & spatiosum quod non solùm ad homines laudandos, sed etiam animalia, & anima carentia adhibeatur.

Nullum est genus hoc uberiùs ad dicendum, aut quod utilius civitatibus esse possit.

Conficitur hoc genus magis ad motus animi leniter tractandos quàm ad fidem faciendam. Proprium enim laudis est res amplificare, & ornare.

nati

nationis

Ante itam à	Patria. Parentibus Majoribus		Respondit eorum virtuti. Nobilita it genus, suis factis.
	Huc pertinent oracula, responsa, & signa, quæ futuram claritatem indicarunt.		
cap. 43.	Externis, ut sunt	Educatio, Opes, divitia, Potentia. Si propinqui, Gratia, &c.	Habuit benè usus est non superbè, &c. Non habuit patienter tulit, ut: vel amisit.
In vita à bonis.	Corporis, ut:	Forma, quæ præcipuè laudatur, cùm sit virtutis signum.	
cap. 44		Viribus, Valetudine, &c.	sed horum levior est laus, quæ à virtute proficiscitur.
	Animi seu a virtute quæ vel est	Virtus cognitionis: ut	Prudentia, quæ est rerum expetendarum, & fugiendarum scientia. Sapientia quæ est rerum divinarum humanarumque scientia, cujus comites sunt. Dialectica. Eloquentia.
	cap. 45		Huc pertinent studia omnium bonarum artium. Justitia, quæ dat cuiq; su- Religio in Deum.

Lau-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Perrac. 118 on.
Perracoovaie 113 %

Laudationis loci.

	Actionis cujus partes sunt: cap. 46	tum, cujus partes sunt. Fortuido, quæ labores & pericula cum ratione suscipit. Temperantia, quæ libidines frenat. Verecundia, quæ est virtutum custos.	Pietas in parentes. Fides in rebus creditis. Lenitas, amicitia.
Sumitur laus à loco virtutis.	Si cuique virtuti propria laus à proprio officio & munere sumpta, tribuatur. Si res gestæ laboriosæ, cum periculo sine spe præmii, & aliorum causâ sumptæ laudentur. Si adversi casus patienter & sapienter tolerati.		
cap. 47.	Si sumantur laudanda, quæ sint.	Novitate magna, Magnitudine præstantia. Genere ipso singularia.	
cap 48. A tempore post vitam considerantur.	Si cum aliis præstantibus viris fiat comparatio Genus ipsum mortis & Quæ mortem consecuta sunt: ut	Habiti honores, Decreta virtutis præmia. Res gestæ, hominum judicio comprobata. Filiorum institutio, artium inventio, & instituta.	

De

De laude Vrbium.
CAPUT XLIX.

Laudantur urbes, à
- Conditoribus.
- Vetustate,
- Viris illustribus, & eorum gestis.
- A situ & munitione.

De Deliberatione.
CAPUT L.

Præcepta de exornatione tradita conferunt etiam ad sententiam dicendam: quia quæ laudantur, suaderi solent.

In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dando.

In suadendo, & dissuadendo tria spectanda sunt,
- Quid sit, de quo deliberetur.
- Qui sint, qui deliberent.
- Quis sit, qui suadeat.

De re, de qua deliberatur.
CAPVT LI.

De re.
- *Aut certum est posse fieri & tunc potest esse dubium de* | Tempore & Modo.
- *Aut incertum & tunc solemus prius ostendere.* | Etiamsi fieri possit, non debere. Deinde, non posse fieri.

In suadendo tres sunt partes.
1. Fieri posse, & facile: quia difficilia sunt perinde ac si fieri non possent.
2. Esse honestum.
3. Esse utile, ubi etiam magnitudo demonstratur. in qua etiam necessitas apparet.

De his qui deliberant.
CAPUT LII.

Diversi sunt deliberantium animi, sive plures, sive singuli deliberent; quia †

Plu-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.1/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Pluribus multum interest, an | *Senatus, Populus, Romani an Galli deliberent.*

In †Intuenda sunt.

Singulis, an	*Cato, Cicero, Cæsar. ideo* †	
Sexus, Dignitas. Ætas, & maximè mores.	*Duo enim sunt hominum genera:*	*Alterum agreste, quod antefert utilitatem honestati: Alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.*

De prima parte suadendi.

CAPVT LIII.

Honestas mirabiles sui amores excitaret, si oculis cerneretur, sed ob vitiatam naturam cohortatione est opus.

Honestatem apud	*Homines honestos facilè est persuadere; at apud*		
	Turpes non ita unde non sunt apertè objurgandi: sed moveri possunt.	*A laude, & Vtilitate Vulgi opinione.*	*futura.*
		Objiciendo metum, quo homines levissimi facilè terrentur.	
Interdum quæritur, quid sit honestiùs: sed	*Officium, quod scientia & cognitione continetur, postponitur.*		
	Officio, quo hominum societas & conjunctio conservatur: cujus partes sunt, officium erga.		*Deum, Patriam, Parentes, & sic deinceps.*

De Vtilitate.

CAPVT LIV.

Vtilitatis partes pro

Eo, qui	*Facile, Magnum,*	

suadet, sunt	*Jucundum, Sine periculo, Difficile,*	*Solet etiam quæri, utrum utilius.*
Eo, qui dissuadet, sunt	*Parvum, Injucundum, Periculosum.*	

Cum utilitatis species cum honestate certat: Qui	*Vtilitatem defendit enumerabit.*	*Commoda pacis, opum, potentiæ, & res quarum fructum utilitate metimur.*
		Item quæ incommoda contrariorum.
	Honestatem tuetur, enumerabit.	*Majorum exempla, cum periculo gloriosa,*
		Posteritatis memoriam augebit.
		Vtilitatem ex laude nasci ostendet, & cum dignitate esse conjunctam.

Exercitatio defendendi utilitatem contra honestatem est utilis in scholis: quia iniquorum ratio cognoscenda est, ut meliùs æqua tueamur.

De eo qui suadet.

CAPVT LV.

Suadere & dissuadere, est viri	*Sapientis, Honesti, & Diserti,*	*qui possit.*	*Mente providere, Auctoritate probare, Oratione persuadere.*

Cujus viri.

Vita illustris, Clarum genus, Ætas, & dignitas.	*Expectationem afferunt: sed videndum est, ne quæ dicuntur, ab eo, qui dicit, dissentiant.*

At his contraria

Submissiorem quendam modum postulant.
Nam, quæ in alijs libertas est, in aliis licentia vocatur.
Et quibusdam sufficit auctoritas: quosdam ratio ipsa ægrè tuetur,

Quæ

102

Regi nyomtatvényok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Quæ in deliberatione servanda.

CAPVT LVI.

Ad consilium dandum, caput est, nosse Rempublicam.

Ad dicendum probabiliter oportet noscere mores civitatis.

Qui, quia mutantur, etiam orationis genus mutandum erit.

In Senatu
- *Sine majori apparatu dicendum.*
- *Sapiens enim est consilium: & aliis dicendi dandus est locus.*
- *Vitanda est ingenij ostentationisq́ suspicio.*

Concio
- *Omnem orationis* — *Vim, Gravitatem, Varietatemq́* — *desiderat.*
- *Et ejus maxima pars ad animorum motus admovenda est.*

Ad persuadendum vim maximam habent exempla.
- *Aut recentium, quò notiora sunt:*
- *Aut veterum, quò plus auctoritatis habent.*

De his, quæ judicijs accommodata sunt nihil est dicendum.
- *Quia eorum mutata est ratio, & ita minus sunt necessaria.*
- *Et ex supradictis locis intelligi possunt.*
- *Et ex iis, quæ de partibus orationis dicentur.*

FINIS TABULARUM Libri Primi.

TA-

Tabulæ Libri Secundi.

De Dispositione.

CAPUT PRIMUM.

Dispositio
- *EST oratori maximè necessaria, non secus ac Duci exercitus instructio, ne confuse, & perturbatè dicat.*
- *Est autem dispositio rerum inventarum distributio.*
- *Cujus in infinita quæstione ordo, est ferè idem qui expositus est locorum.*
- *In definita adhibenda sunt etiam, quæ ad motum animorum pertinent: quo fit ut utamur.*
- *Exordio, ut quo fit motus,*
- *Narratione & Confirmatione, quæ docent.*
- *Peroratione, qua fit motus.*

De Exordio

CAPUT II.

Exordium
- *Est oratio animum auditoris idoneè camparans ad reliquam dictionem:*
- *Quod tribus maxime rebus fiet scilicet, si auditorem.* — *Benevolum, Attentum, Docilemq́ fecerimus.*
- *Benevolè audiet, si captabitur benevolentia †*

Auditor.
- *† à persona.* — *Nostra, Auditorum, Adversariorum Magnis, Necessariis,* — *Quod fiet narrando* — *Merita, Officia, Virtutes, Et contraria in adversarios conferendo*
- *Attente si de* — *Vtilibus rebus, etiam ipsis auditoribus, nos esse dicturos promittamus.*

In-

103

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ix.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Intelligenter, si
De qua re simus dicturi ostendemus.
Proposuerimus, & breviter distribuerimus.
Definiverimus.

De generibus Causarum.
CAPVT III.

Causarum genera, pro quorum ratione variè exordiendum est, sunt quinq;.

Honestum, quod per se conciliat animum auditoris:

Dubium, vel anceps, in quo opus est benevolentiâ.

Obscurum, quod docilitatem requirit.

Humile, quod attentionem postulat.

Admirabile quod est præter hominum opinionem, sub quo etiam turpe continetur, quod insinuationem postulat.

Quæ latenter animum auditoris occupat.

Qua utimur.

Si causa, vel persona sit turpis, quorum alterum juvabit.

Si animi auditorum, adversariorum oratione sint occupati, vel fatigati

Si sint defessi, quos recreabimus.

Spe brevitatis.

Si promittemus adversariorum argumenta confutaturos:

Si urbanitatem opportunam adhibebimus.

Cujusmodi Exordia esse debeant.
CAPVT IV.

Bona erunt exordia, si

Accurata & acuta.

Instructa sententijs, & apta verbis.

Sint causarum propria.

Su-

Sumantur ex ijs causæ locis, qui valent ad leniter alliciendum & incitandum auditorem, quo maxime exordia spectant.

De vitiis Exordii.
CAPVT V.

Exordiorum vitia sunt septem.

Vulgare, quod in plures causas potest accommodari.

Commune, quod etiam in contrariam partem causæ potest convenire.

Commutabile, quod potest ab adversario leviter mutatum, ex contraria parte dici.

Longum, quod pluribus verbis, ultra quàm satis est, producitur.

Separatum, quod non ex ipsa causa ductum est, ēc tanquam membruus est ei annexum.

Translatum, quod aliud conficit, quàm causæ genus postulat.

Contra præcepta, quod nihil eorum efficit, quorum causâ de exordiis præcepta traduntur.

De Exordio in genere judiciali.
CAPVT VI.

In hoc genere

Curandum est, ut exordia ex visceribus causæ sumantur.

Laudatio, & conciliatio judicis ad utilitatem causæ conjunguntur.

Allegatur pro honestis dignitas: pro humilibus justitia: pro læsis severitas: pro infelicibus miseria. &c.

Interdum removetur metus, interdum verò adhibetur.

Non est ostentanda cura in principio.

N 104 In

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

In honestis, & parvis, atque frequentibus causis non adhibetur exordium.

De Exordio in exornatione, & deliberatione.

CAPVT VII.

In hoc genere.

Exordia sunt maximè libera, & ex re vicina, & longe remota duci possunt.

Sæpe nulla aut brevia esse debent, cùm non supplex, sed hortator veniat orator.

Cum principio utetur, proponat.	*Qua mente sit dicturus.*
	Quibus de rebus.
	Quid velit.
	Hortetur, ad se breviter dicendum audiendum.

De Narratione.

CAPVT VIII.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei. †

Brevitate: erit brevis si	*Constet simplicibus verbis: Semel unaquæq; res dicatur.*
	Resecentur, quæ nec cognitioni, nec utilitati detrahant.
	Brevitas tamen non sit inornata & indocta.
Perspicuitate: erit perspicua si	*Verbis usitatis utemur.*
	Ordo temporum servetur.
	Non incorruptè narrabitur.
Probabilitate: erit	*Quæ narrantur, personis, locis & rebus convenient:*
	Cujuscunq; facti & eventi causa ponetur: & testata dici videbuntur.

† Quæ tribus rebus constat.

Cùm

probabilis, si	*Cum opinione lege, religione erit conjuncta,*
	Probitas narrantis.
	Antiquitas, orationis veritas, & vitæ fides significabitur.
Per hæc efficietur, ut auditor	*Intelligat,*
	Meminerit,
	Credat.
Sit etiam jucunda, & suavis talis erit si continebit.	*Admirationes,*
	Expectationes,
	Motus animorum.
	Colloquia personarum,
	Dolores, lætitias, &c.

Quando narratione utendum sit.

CAPUT IX.

In

Judicijs non est opus narratione si res sit nota, vel adversarius narravit.

Exornatione, nulla narratio necessario sequitur exordium: sed aliqua in recensendis factis potest incidere.

Deliberatione, nulla est narratio cùm narratio sit præteritorum: extrinsecùs tamen in deliberatione multa narrari possunt.

Privata deliberatio certè nunquam narrationem exigit:

In concionibus sæpè illa, quæ ordinem rei docet, est necessaria.

De Confirmatione.

CAP. X.

Est in qua firmamenta causæ afferuntur; dum quæ contra nos sunt, refellimus, & nostra confirmamus.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Confirmatio

Confirmatio & confutatio, naturâ, tractatione, & utilitate ſunt conjuncta.

Tota ſpes vincendi, & ratio perſuadendi in hac parte eſt ſita, cùm in ea noſtra confirmemus & contraria ſolvamus.

Vtrumq; commodè fieri poteſt, cùm cauſæ conſtitutio, ſive ſtatus cognoſcitur.

Quid ſit ſtatus.

CAPVT XI.

Status

Eſt quæſtio, quæ ex prima cauſarum conflictione naſcitur.

Ut ſi intentio accuſatoris ſit, conjuraſti cum Catilina: depulſio defenſoris, non conjuravi: oritur quæſtio, an conjuraverit.

Quæ quæſtio vocatur conſtitutio, & ſtatus.

Dicitur ſtatus, quod ibi ſit primus cauſæ congreſſus, vel quod in eo cauſa ſiſtat.

Quot ſint ſtatus.

CAP. XII.

Cùm tria ſint, quæ in omni diſputatione quæruntur, ſit ne ne, quid ſit, quale ſit. †

An ſit: an Clodius inſidiatus ſit Miloni: ubi opus eſt conjectura; & ideo conjecturalis dicitur:

Quid ſit aliquid, & quo nomine afficiendum: ut, an fuerit Cæſar tyrannus, vel Rex: qui dicitur ſtatus definitionis.

† Tres etiam ſunt ſtatus

Quale ſit: & dicitur qualitatis: ubi quæritur de

- *Utilitate,*
- *Honeſtate,*
- *Æquitate,*
- *Et de contrarijs.*

Ab-

Qualitatis partes ſunt duæ

Abſoluta cùm id, quod factum eſt nulla ratione extrinſecùs petita, rectè factum eſſe demonſtratur.

Aſſumptiva, cùm aliquid neceſſariò foris aſſumitur, ut probetur rectè factum.

De ratione, firmamento, & judicatione.

CAPVT XIII.

Ratio dicitur ea, quæ affertur à reo depellendi criminis cauſâ, ſine qua non haberet, quid defenderet.

Firmamentum, quod affertur contra ad labefactandam rationem: ſine quo accuſatio ſtare non poteſt.

Ex utriusque conflictione & concurſu oritur quæſtio quædam.

In ſtatibus.

Judicatio eſt quæſtio illa, quæ oritur ex iſta conflictione: ſic dicta, quòd in judicium veniat.

Ad judicationem omnis ratio totius orationis conferenda eſt: ac propterea à reperienda eſt.

In conjectura nulla eſt diſceptatio: quia cùm negatur factum, non redditur ratio.

Vnde in cauſis conjecturalibus, eadem eſt prima quæſtio, & diſceptatio extrema.

Quæ, & quot quæſtiones oriantur ex ſcripto, & quo ſtatu contineantur.

CAPUT XIV.

Ex ſcripti interpretatione quatuor modis oritur contentio: vel

Cùm defenditur non dicere, quòd adverſarius vult: dicitur, ambiguum.

Cùm ſcripto opponitur voluntas ſcriptoris diſcrepantia ſcripti & voluntatis.

Cùm ſcripto contrarium ſcriptum affertur: ſcriptura contraria

Cùm ex eo, quod eſt ſcriptum, aliud

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ix.1/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

non scriptum deducitur, quod ratiocinatione fit: dicitur ratiocinatio.

Hæc quatuor controversiarum genera semper in qualitatis statum cadunt.

Quomodo status tractentur.
CAP. XV.

Judicatione constituta, eam sibi ob oculos proponat orator.

Quò omnes argumentationes ex locis repertæ conijciantur.

Quos locos qui habebit in mente defixos, omnia vidëbit, quæ in re proposita dici possint.

Argumenta ita collocabit, ut firmissima in principio quæ excellunt in extremo loco, mediocria in medio ponantur: vitiosa nullibi.

De Argumentatione.
CAP. XVI.

Argumentatio est argumenti explicatio, vel artificiosa expolitio; cujus partes sunt.	*Ratiocinatio, Inductio, Enthymema, Exemplum.*

Quæ conficitur ex locis: si certa aut probabilia sumpseris, quibus efficias, ut quod dubium, aut minus probabile est, probabile videatur.

Pro certis hæc habemus	*Primùm, quæ sensibus percipiuntur: ut quæ videmus audimus.*
	Deinde, quæ communi opinione, & sententiâ sunt comprobata.
	Præterea, quæ legibus cauta sunt: quæ in mores recepta.

Et

Et deniq; id quod est probatum, cui adversarius non contradicit.

Probabilium genera sunt tria	*Vnum firmissimum, quod ferè semper accidit: ut liberos a parentibus amari.*
	Alterum velut propensius: eum qui recte valet in crastinum perventurum.
	Tertium, tantum non repugnans, ut in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit.

De Ratiocinatione.
CAPUT XVII.

Ratiocinatio, quã Græci syllogismum & Epicherema vocant, constat	*Propositione, per quam locus ponitur, ex quo tota vis ratiocinationis emanat.*
	Propositionis confirmatione.
	Assumptione, qua, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur:
	Assumptionis approbatione.
	Complexione, qua, quod conficitur ex omni argumentatione breviter exponitur.

Quot sint partes ratiocinationis.
CAPVT XVIII.

Parùm refert, sive tripartitam, sive quinq; partitam dicas.

Commodior tamen est illa partitio, quæ in tres partes distributa est: ita ut propositio, & assumptio cum suis probationibus duas faciant partes.

Si probationes seorsim sumantur, erit quinque partita.

Cum propositio, & assumptio sunt notæ, conficitur ratiocinatio omissis confirmationibus.

Non semper incipiendum est à propositione, sed etiam à complexione, & assumptione, ut vitetur similitudo societatis mater.

De

107
Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

De Enthymemate.

CAPVT XIX.

Enthymema,

Est imperfectus syllogismus: vel syllogismi pars.

Vnde, si una ratiocinationis pars auferatur, fiet enthymema: ut eloquentia est ars, igitur expetenda.

Optimum enthymema illud est, quod fit ex pugnantibus, & quod etiam solum enthymema quidam per excellentiam vocant.

Vt, quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris.

Enthymema; latinè commentum, & commendatio: quo nomine bipartita significatur argumentatio: sic dicta, quod in animo maneat illa pars præterita.

De Inductione.

CAPUT XX.

Inductio.

Est oratio, quæ ex rebus non dubijs captat assensionem auditorum: quâ assensione facit ut dubia propter similitudinem rerum, quibus assenserint, probentur.

Vel est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus pervenit quo vult.

Fit interrogatione & responsione oratoris, hoc modo.

Quod pomum generosissimum? puto quòd optimum:

Et equus? qui velocissimus.

Et plura, in eundem modum: deinde id; cujus gratiâ illa posita sunt.

Hic modus argumentandi est poëtis frequens, quo Socrates plurimum usus est.

Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maximè excellit, erit generosissimus.

Sed sunt duo diligenter cavenda

Primum, ut quæ sumuntur ejusmodi sint; ut sit necesse concedi.

Deinde, id cujus confirmandi causâ fit inductio, sit ijs quæ sumuntur, simile.

De Exemplo.

CAPUT XXI.

Exemplum.

Est inductio imperfecta: vel inductio Rhetorica.

In quo, ab uno simili argumentamur ad aliud.

Vt Milo non est condemnandus, quòd hominem necaverit, cum nec etiam Horatius condemnatus fuerit.

Differt ab enthymemate & ratiocinatione, quia in his semper aliquid universale sumitur, aut concluditur: ab inductione, quia ab una tantùm re simili procedit.

Vnde fit, ut sit quartum argumentationis genus.

De Epicheremate.

CAPUT XXII.

Græci interdum argumentationem vocant Epicherema.

Et nonnunquam eam, quam Cicero ratiocinationem appellat.

Aliquando verò Epicherema vocatur brevis ratiocinatio, cujus omnes partes in unum conferuntur: ut si dicas

Sine causa servus Dominum accuset? Quæ argumentatio addendo alias partes, ad ratiocinationem reducitur.

De Sorite.

CAPVT XXIII.

Sorites.

Multas argumentationes acervatim convoluit, & amplectitur, unde nomen accepit: latinè acervalis.

Vt quod est bonum, est expetendum: quod expetendum, approbandum: quod approbandum, laudabile: ergo quod bonum, erit laudabile.

In hoc argumento, quod Dialectici à primo ad ultimum vocant, quasi per quosdam gradus, & varias ratiocinationes ad complexionem venitur.

De

108

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Perrac. 118 str.
Perracovanie 113 str.

De Dilemmate.

CAPVT XXIV.

Dilemma

Est, in quo utrum concessris reprehenditur: ut si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: si autem exorabiles, summa levitas.

Dicitur dilemma quod ita utrinque premat, ut ex altera parte capiat adversarium: unde cornutus etiam syllogismus solet vocari. Cic. comprehensionem appellat.

Si verum sit, non potest reprehendi si falsum diluitur, aut conversione, aut alterius partis infirmatione.

Est itaque dilemma ratiocinatio imperfecta, quæ dicitur à duabus partibus contrarijs, cui si addatur assumptio, fiet ratiocinatio perfecta.

De Confutatione.

CAPVT XXV.

Refutatio aliquando sumitur pro tota actione defensoris, aliquando pro ea parte orationis, quâ dicta ab adversario dissolvuntur quæ propriè reprehensio dicitur.

Est autem reprehensio, quâ adversariorum confirmatio, aut

- *Diluitur, aut*
- *Infirmatur, aut*
- *Elevatur.*

Quæ contra ab adversario dicuntur, tolluntur, aut

- *Totum quod sumptum est negando: aut dicendo sumpta esse dubia, vel falsa pro veris & certis.*
- *Non effici ex sumptis, quod concluditur.*
- *Postea singula solvenda sunt.*

Quomodo argumentationes oratoriæ sint tractandæ.

CAPVT XXVI.

In

Argumentandi ratio

In oratione interdum sunt ratiocinationes breviter conclusæ & apertæ enthymemata & inductiones.

Quod, ut reprehendendum non est, ita cavendum est, ne syllogismorum & enthymematum turba sit confertæ, & eodem modo semper conclusa oratio.

Adhibeatur ergo in argumentando varietas & jucunda quædam distinctio, & verborum ac sententiarum exornatio.

De Peroratione.

CAPVT XXVII.

Amplificatione Enumeratione. Peroratio constat

Cujus locus proprius est in Peroratione: sed & alibi adhibetur, ut post rem confirmatam, vel reprehensam.

Omnes affectus hic concitandi sunt, etiam alibi sed brevius.

Hic omnes eloquentiæ fontes aperiendi, ut non solùm benevoli auditores se dedant: sed etiam repugnantes trahantur.

Juvant ad hoc efficiendum, quæ de amplificatione lib. 1. dicta sunt.

Caput est, ut orator prius in se [illegible] excitet.

Valent etiam ad excitandum rerum absentium imagines ita repræsentatæ quasi oculis cernantur.

Quæ nonnunquam laudatori, suasori non sæpe, accusatori sæpius, quàm reo est necessaria.

Cujus duo sunt tempora: alterum si diffidas memoriæ auditorum: alterum, si frequentatis firmamentis, causa vim habitura sit majorem.

Repetitio fiat per capita, ne videatur altera oratio.

Regi. rýmotatvénýok, Matica Slov. Martin: /316.ig./

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Repetantur cum pondere verborum & sententiarum, ita ut non sit recta sed variata repetitio.

In enumeratione vitanda est ostentatio memoriæ.

FINIS TABVLARVM.
Libri Secundi.

Tabulæ Libri Tertii.
De Elocutione.
CAPUT PRIMUM.

HOC libro agitur de elocutione, in qua orator debet excellere.

Vnde ab eloquendo græcè Rhetor, latinè Eloquens nominatur, & eloquendi vis ei soli conceditur.

Eloqui autem est omnia, quæ mente conceperis, promere, atq; ad audientes proferre.

Hoc maximè arte docetur: hoc studium & exercitationem, & imitationem requirit: hoc maximè orator est oratore præstantior.

Eloquens autem is dicitur, qui ita dicit, ut
- *Probet,*
- *Delectet,*
- *Flectat.*

Quod est
- *Necessitatis,*
- *Suavitatis.*
- *Victoriæ.*

Quæ in Elocutione spectanda sint.
CAPUT II.

Latinè, Planè. — *Sed de ratione puri dilucidiq; sermonis non est hic præcipiendi locus: traditur enim doctrinâ puerili.*

In

In Elocutione spectatur, ut dicamus.

Ornatè, & ad id quod agitur aptè & congruenter.

harum partium.

Altera dici postulat ornatè:

Altera hanc habet vim, ut oratio.

Sit jucunda.
In sensus influat.
Pluribus rebus sit instructa.

De Ornatu.
CAPUT III.

Oratio.

Ornatur genere primum, & quasi colore quodam & succo,

ut sit
- *Gravis,*
- *Suavis,*
- *Erudita,*
- *Liberalis,*
- *Admirabilis,*
- *Polita,*

Sensus & dolores habeat, quantum opus sit.

Quod non est singulorum articulorum, sed in toto hæc spectantur corpore.

Genus dicendi eligendum est, quod

Maximè teneat eos, qui audiunt.

Quod non solùm delectet.

Sed etiam sine satietate delectet.

Sylva rerum primum ac sententiarum comparanda est.

Sed volenti ornatè dicere,

Rerum enim copia, verborum copiam gignit.

Et si est in rebus honestas, in verbis etiam est splendor quidam.

De Ornatu Orationis.
CAPVT IV.

Omnis oratio conficitur ex verbis: quorum ratio vel

Simpliciter, vel conjunctè consideratur,

unde ornatus est vel in

Singulis verbis, vel in conjunctis & continuatis: vel

proprijs & unâ cum rebus natis, aut novatis, & quasi factis.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

De Verbis simplicibus.
CAPUT V.

Verba simplicia naturâ alia sunt.

- Consonantiora, ut moderatio quam modestia,
  - Vt enim syllabæ è literis melius sonantibus clariores sunt, ita verba ex syllabis magis vocalia.
  - Et quo plus quæque spiritus habet, eò pulchrior.
  - Et quod facit syllabarum, idem verborum copulatio: ut unum alii junctum melius sonet.
- Grandiora ut optimus quam bonus.
  - Maximè exclamant, aut sono sunt jucundissima.
  - Et honesta turpibus potiora sunt, sordidis enim in oratione erudita non est locus.
  - Clara verò & sublimia, materiæ modò cernenda sunt.
- Nitidiora, ut bos, quam vacca.
  - Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: humilia circa res magnas, apta sunt circa res minores.
  - Sed hæc aurium judicio ponderanda sunt, in quo etiam consuetudo benè loquendi valet.
- Alia his contraria. Ex simplicibus optima creduntur, quæ

Verba quæ orator ad orationem ornandam affert.

- Aut sunt inusitata,
- Aut novata,
- Aut translata.

De Verbis inusitatis.
CAPUT VI.

Inusitata.

- Verba prisca & vetusta, & ab usu intermissa.
- Quæ sunt poetarum licentiâ liberiora, quàm oratorum.

Quo ornamento unicè Virgilius usus est.

Habet etiam in oratione poëticum verbum dignitatem, si ravò & suo loco adhibeatur: ut, effari, soboles, nuncupari, & alia quibus grandior & antiquior oratio videri potest.

De Verbis novis.
CAPUT VII.

Nova verba sunt, quæ ab eo, qui dicit, gignuntur.

Quæ fiunt, aut

- Similitudine, ut: Syllaturit, Fimbriaturit, ad similitudinem verbi proscripturit.
- Imitatione, ut: tinnio, rugio, clangor & similia.
- Inflexione ut à bibo biboſus: mimographus.
- Adjunctione, ut versuti loquus, expectorare.

Græcis magis concessum est verba fingere, sed tamen aliquando audendum est.

Si quid durius finxeris, præmunies, dicendo, ut ita dicam, si licet dicere: quodammodo, &c.

De Tropis.
CAPUT VIII.

Tropus.

Est verbi, vel sermonis à propria significatione in alienam cum virtute mutatio.

- Vt cum dicimus.
  - Lætas segetes: Verbum, Lætus, ab homine ad segetes transfertur.

Tropi sunt numero 11. in uno verbo septem, metaphora, synecdoche, &c. In oratione quatuor, Allegoria, periphrasis. &c.

De Metaphora.
CAPUT IX.

Quæ latinè, translatio dicitur, fit cum

- Necessitatis causâ, cum deest verbum proprium: ut: gemmare vet-

Regi nyomtatványok, katica Slov. Martin: /316.ig./

Porrač. 118 str.
Porračovanie 113 str.

Metaphora.

verbum transfertur è loco, in quo proprium est in eum ubi non proprium aut translatum melius proprio est. Fit ergo, aut,

mare vites: homo durus & asper

Aut quia est significantius, ut incensus ira, lapsus errore.

Aut quia decentius & ornatius: ut, lumen orationis, flumen eloquentiæ.

Causa cur delectemur translatis verbis, cum adsunt propria est, quod translatio sit similitudo ad unum verbum contracta: similitudine autem mirificè capiuntur animi.

Similitudo & translatio differunt, quòd illa comparat aliquid rei, quam volumus exprimere: fecit ut leo: hæc pro re ipsa ponitur: homo est leo.

Quotuplex sit translatio.

CAPUT X.

Metaphora est quadruplex.

Cum ab animali ad animal fit translatio: ut si dicas hominem latrare.

Cùm inanima pro inanimis sumuntur, ut: concentu virtutum nihil est suavius.

Cùm pro rebus animalibus inanima: ut, duo fulmina belli Scipiades.

Cùm animata pro inanimis, ut: Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Sed mira sublimitas in translatione est, cum rebus sensu carentibus actum, & animos damus.

Quid gladius in acie Pharsalica agebat?

Fugienda est dissimilitudo: qualis est in hac: cœli ingentes fornices.

Ne longe simile ducatur: non syrtim patrimo-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Perrac. 118 m.

De Ironia.

CAPVT XVIII.

Ironia. *Quam illusionem vocant, non solùm aliud sensu, & aliud verbis ostendit, sed etiam contrarium, quæ cognoscitur, aut*
Pronunciatione,
Aut personâ,
Aut rei naturâ.

De Periphrasi.

CAPVT XIX.

Periphrasis *Est cùm pluribus verbis, id quod uno, vel paucioribus dici potest, explicatur, id est, circuitus loquendi: ut: tempus erat, quo prima quies mortalibus agris incipit, &c.*

Apud poëtas frequentissimus, & apud oratores non rarus. Sed semper tamen adstrictior.

Cui contrarium est vitium, quod perissologia dicitur: obstat enim quidquid non adjuvat.

De Hyperbato.

CAPVT XX.

Hyperbaton. *Hoc est transgressio, quæ verborum perturbat ordinem: aut*
Perversione: ut mecum, tecum, quibus de rebus, maria omnia circum:
Transjectione: ut, orationem in duas divisam esse partes.

Transjectio, quæ rem non reddit obscuram, prodest ad continuationes, de quibus dicetur postea: in quibus debet oratio numerum quendam poëticum habere.

Poëtæ etiam verborum divisionem faciunt: ut, septem subjecta trioni: quod oratio non recipit.

De Hyperbole.

CAPVT XXI.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.1/

Porrac. 118 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Hyperbole.

Est ementiens superjectio, vel augendò, vel minuendo ut, fulminis ocyoralis: vix ossibus hæret.

Sed tam in augendo quam in minuendo servetur mensura quædam: nam, licet sit ultra fidem, non tamen ultra modum.

De Ornatu, qui est in verbis conjunctis.

CAPVT XXII.

Continuatio verborum duas res habet, s.

Collocationem.

Et modum quendam, sive numerum.

Conformatio Verbis & sententiis de quibus prius dicetur autem tur: deinde de collocatione postremo de modo, oratio & forma ia est de numeris.

De figuris

CAPVT XXIII.

Figura.

Est conformatio quædam orationis remota à communi & primùm se offerente ratione.

Differt a tropis, quia fieri potest in propriis verbis, quod in tropos non cadit: ut si verba propria geminentur.

Coeunt tamen frequenter in eandem sententiam tropus & figura, ut si duo verba similiter desinentia essent translata.

De generibus figurarum.

CAPUT XXIV.

Quotuplex sit.

Vt omnis oratio versatur in sensu & verbis, ita & figura: unde duplex est figura; altera verborum, altera sententiarum.

Verborum exornatio est, quæ ipsius sermonis insignitâ continetur perpolitione.

Inter has duas figuras hoc interest; quod verborum conformatio tollitur si verba mutentur; sententiarum verò

figura.

verò permanet, quibuscunq; verbis utaris. Vt si esset repetitio cum interrogatione, sublatâ repetitione, potest manere interrogatio.

Inter auctores parum convenit de figurarum numero & nominibus, & aliqui aliquas inter verborum, alii inter sententiarum figuras reijciunt

Nos meliorum scriptorum sententiam explicabimus.

Quot modis fiant figuræ.

CAPUT XXV.

Figuræ verborum tribus modis fiunt, scilicet.

Adjectione: ut occidi, occidi non Spurium Melium: ubi, verbum figuratè geminatur.

Detractione: ut abiit, excessit, erupit, evasit, ubi detrahitur, &

Similitudine vocum: ut, cùm gratiæ causâ nihil facias, omnia tamen sunt grata, quæ facis.

De figuris, quæ fiunt per adjectionem.

CAPVT XXVI

Repetitio, cùm ab eodem verbo ducitur sæpius oratio: ut nihil agis, nihil moliris nihil cogitas.

Conversio superiori contraria, cum in idem verbum conijcitur sæpius oratio

Complexio, quæ duas superiores complectitur: cùm in principio & fine eadem verba repetuntur.

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ interdũ habet vim, alias

Aut enim adjungitur idem: vivis & vivis.

Aut idem, quod erat in principio, in extremo etiam ponitur.

Aut continenter idem, non in eadem sententia: penè par, non par, &c.

Aut post aliquam interjectionem.

Porrac. 118 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

verò lepôrē & pluribus modis fit.	Possunt etiam, vel media respondere primis, vel ultimis.
	Interim tota sententia repetitur.

Traductio est ejusdem verbi crebriùs positi quædam distinctio, quæ non offendit sed concinniorem reddit orationem: ut, qui nihil habet in vita jucundiùs vitâ, is cum virtute vitam non potest colere.

Ex eodem genere exornationis est, cùm idem verbum modo in hac, modò in altera re ponitur: cur rem studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas.

Polyptoton latinè casuum commutatio, cùm idem in multis casibus ponitur.

Fit autem aut in uno verbo, aut in pluribus: & per casus intelliguntur etiam verborum tempora.

Vt pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas. Et in eadem oratione hæc verba: prohibuit, eripuit, aspersit. Vnde casuum commutatio, non est eadem cum traductione.

Synonymia est, cùm verba idem significantia congregantur. Abiit, excessit, erupit, evasit.

Interdum etiam orationes eosdem sensus facientes acervantur: perturbatio mentis, offusa caligo &c.

Polysyndeton, cum oratio conjunctionibus abundat: ut, tectumq; armaq;.

Gradatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat in prioribus resistit: vel est, cùm sursum versus reditur: ut, Africano virtutem industria, virtus gloriam gloria æmulos comparavit. Rarior est hæc figura cum habeat artem affectatam.

De Figuris verborum, quæ fiunt per Detractionem.

CA

CAPVT XXVII.

Hæ figuræ novitatis, brevitatisq; causâ maximè petuntur.

Synecdoche, cùm verbum subtractum satis ex cæteris intelligitur: ut sermo nullus, scilicet, nisi de te.

Differt ab aposiopesi, in qua incertum est, quod tacetur, aut certè longiore sermone explicatur.

Dissolutio, cum demptis conjunctionibus dissolutè plura dicuntur, vel in singulis verbis, vel sententijs: ut, Galliæ cujus virtuti, fidei, felicitati commendata est.

Dissolutionis, & polysyndeti fons unus est: quia acriora faciunt quæ dicuntur, & vim quandam addunt.

Differt ab Articulo, qui idem est, quod incisum.

Adjunctio est, in qua ad unum verbum plures sententiæ referuntur, quarum unaquæq; illud desideraret, si sola poneretur: alias Zeugma dicitur: Quod verbum, vel in principio, vel in fine, vel medio ponitur. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Disjunctio, cum eorum, de quibus dicimus, unumquodque certo clauditur verbo: ut, Homerum Colophonii civem suum esse dicunt, Chii suum vendicant: Salaminii repetunt.

Sinœciosis, quæ duas res adversas colligat: ut, tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet.

De Figuris verborum tertii generis.

CAPVT XXVIII.

Tertium figurarum genus aut	Similibus,
	Paribus,
	Contrariis vocibus in se aures, & animos excitat.
Annominatio, græcè paranomasia	Adjectione: emit morte immortalitatem.

Perrac. 118 Ln.

masia; cum paulùm immutata verba atq; deflexa in oratione ponuntur: quæ fit	*Detractione: non exigo, ut, immoria. ris legationi, sed immorare.*
	Commutatione: reprimi non comprimi.
	Translatione: homini navo, an vano.

Hæc figura est levis, ni sententiarum pondere impleatur.

Similiter cadens est cùm in eadem constructione verborum duo. aut plura sunt verba, quæ similiter iisdem casibus efferuntur etiamsi dissimilia sint quæ declinantur.

Nec tantùm in fine deprehenditur; sed respondent vel prima inter se, vel mediis, vel extremis, quomodocunque accommodentur.

Ut in eadem oratione hæc verba: audendum, audiendum: projectus, paratus: prætor, imperator: audacia impudentia.

Similiter desinens, est similis duarum sententiarum, vel plurium finis, id est, cum orationis membra, vel articuli simili exitu terminantur: ut, non modo ad ejus salutem extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam.

Hæc differt à superiori, quod ibi possunt esse dissimilia, quæ declinantur, hic non ita. illa solùm in his quæ declinantur, hæc etiam in aliis partibus ut in adverbijs.

Compar, græcè Isocolon, cum orationis membra constant fere pari numero syllabarum; extremâ hyeme apparuit, ineunte vere suscepit mediâ æstate confecit.

Contrapositum, vel contentio, græcè anthiteton, cum singula singulis, vel bina binis opponuntur.

Ut, vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia; non nostri ingenij, vestri auxilij est, Nec semper contrapositum subsumetur.

Com-

Commutatio, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, ut à priore posterior contraria priori proficiscatur: Non ut edam vivo sed ut vivam edo.

Correctio, quæ corrigit, quod positum est verbum: quæ fit duobus modis: vel enim tollitur verbum non ponendo aliud: ut, civi, si civis appellari potest: vel magis idoneum ponendo; ut omni officio, vel potius pietate.

Correctio verò sententiæ, non est hujus loci

Dubitatio est, cùm orator quærere videtur, utrum de duobus, aut quid de pluribus, potissimum dicat.

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cavendum sit.

CAPUT XXIX.

Qui parcè, & cùm res postulat his figuris utitur, jucundiorem facit orationem.

Qui immodicè & sine judicio eas adhibet, gratiam varietatis amittit.

Danda ergo opera est, ut	*Nec multæ sint supra modũ*	*Aut junctæ.*
	Non ejusdem generis	*Ad frequentes.*

Quod intellige de his, quæ nobiles sunt, atq; insignes, non de illis, quæ sunt valde usitatæ, & vulgatæ. quæ si sint crebriores, aures non offendunt.

Ridiculum etiam est, neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos depravare.

Figuræ enim sunt quasi gestus orationis, & eas sine sententia sectari, est quærere habitum sine corpore.

Sciendum est, quid quisq; locus in orando postulet, quid persona & tempus.

Major pars harum posita est in delectatione: ubi ergo atrocitate, miseratione pugnandum est, quis ferat contra-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Porrac. 118 str.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

posita similiter cadentia, &c. ubi verborum cura derogat affectibus.

De Figuris Sententiarum.

CAPUT XXX.

Sententiarum figura est exornatio, quæ non in verbis sed in ipsis rebus quandam dignitatē, & quidem majorem habet.

Quo genere, quia excelluit Demosthenes, idcirco oratorum princeps est judicatus.

Schemata vocant Græci, quæ non tam in verbis pingendis pondus habent, quam in illuminandis sententiis.

Nec aliud est dicere, quam aliquâ specie illuminare sententias.

Interrogatio figura est, quoties non sciscitandi gratiâ assumitur, sed

Instandi: quousq; tandem abutere patientiâ nostra?

Interrogamus etiam, quod negari non potest,

Aut, ubi respondendi difficilis est ratio: Quomodo? qui fieri potest?

Invidiæ & miserationis causâ.

Convenit etiam indignationi, & admirationi.

Interdum est acrius imperandi genus: Non arma expedient?

Aliquando nosmetipsos interrogamus. Quid agam?

Responsio est, cùm aliquid interroganti ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur, aut augendi criminis gratiâ, aut declinandi. An fustibus vapulasti? respondetur, & innocens quidem. An hominem occidisti? respondetur Latronem.

Subjectio est, cùm orator vel interrogat seipsum & respondet sibi: vel cum alium interrogaverit non exspectat responsum.

Et domus tibi deerat? at habebas. 117 *Ante*

contrapositum subjunguntur. *Com-*

Hiulcam reddunt orationem vocalium concursus: ut si longæ uniantur: viro optimo obtemperare: sed minus peccabit, qui longis breves subjiciet

Ut junctura concinna; & elegans sit assequemur.

Sed in hoc non sit diligentia nimia, nam & Plato, & Demosthenes, & Cicero sæpe in oratione habent vocalium concursionem.

Nam hiulca nonnunquam decent faciuntq; ampliora quædam, & non ingratam negligentiam hominis, magis de re, quam de verbis laborantis indicant.

Vnde nimia vocalium controversia est quidem vitanda; at modica & suo loco posita, non est reprehendenda.

Videndum est ne syllabæ ultimæ verbi prioris, sint primæ posterioris.

Ne monosyllaba multa continuentur: & itidem brevia verba & nomina: & contra, neq; longa, quæ tarditatem afferunt.

Nec multa similiter cadentia, & desinentia continuentur: similiter nec verba verbis, & nomina nominibus subjiciantur.

Verborum junctura maximam desiderat diligentiam: ita tamen ne fiat operosè quia esset infinitus & puerilis labor. Stylus exercitatus efficit facilem juncturam & aurium judicium.

De Modo & Forma verborum.

CAPVT XXXIV.

Dicendi imperitus, quæ dicit spiritu, non arte determinat:

Inane,
Inconditum,
Curtum.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

At orator ita alligat sententias verbis, ut nihil | *Claudicans & redundans dicat.*

Hoc oratorio fit numero, qui aptam, & concinnam, & suavem efficit orationem.

De Origine orationis numerosæ.
CAP. XXXV.

Princeps dicitur fuisse Trasymachus, cujus tamen nimis numerosa fuerunt scripta.

Isocrates ita rem temperavit, ut multi eum hujus concinnitatis faciant auctorem.

Aristoteles, & Theodectes versum in oratione vetant esse, numerum requirunt: de quo Theophrastus accuratius præcepit.

Romani tempore Ciceronis agnoverunt numerum, de quo diligentissimè Cicero præcepit.

Cur numerosa Oratio inventa?
CAPVT XXXVI.

Aures, aut potius animus aurium judicio naturalem quandam in se continent vocum omnium dimensionem.

Vnde breviora & longiora judicant: moderata exspectant: mutila & quasi decurtata ac immoderatius excurrentia sentiunt, quibus offenduntur.

Cum ergo aliquid fortuitò, conclusè aptèq; diceretur, notari potuit id, quod casu cecidisset: notatio autem artem parit.

Vt ergo poëtica & versus inventus est terminatione aurium, & observatione prudentium sic etiam in oratione licet multo serius notatum est certos esse concursus, conclusionesq; verborum.

De

De Incisis, Membris & Periodis.
CAPVT XXXVII.

Incisum est sensus non expleto numero conclusus, plerisq; pars membri: Domus tibi deerat? at habebas &c.

Fiunt incisa etiam singulis verbis; Diximus, testes dare volumus.

Membrum, est sensus numeris inclusu sed a toto corpore abruptus, per se nihil efficiens: ô callidos homines: ô rem excogitatam: ô ingenia metuenda: quem quæso &c.

Tunc ergo incipit corpus esse, cum venit extrema conclusio; quem quæso nostrum fefellit &c.

Periodus, Cic. ambitum, circuitum comprehensionem, continuationem, & circumscriptionem dicit.

Contemperetur membris omnis paulò longior circuitus:

tamen aliud est, | *Cæsim, Membratim, & Circumscriptè* | *dicere.*

Circumscriptio est, cum ab initio ad finem usq; quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisq; sententijs.

Membratim dicimus, cum in singulis membris liberior insistit oratio.

Incisim dicimus, cùm in singulis incisis insistit oratio.

Quomodo in his adhibendus sit numerus dicetur si priùs de pedibus, quibus numerosa temperatur oratio dixerimus.

De Pedibus.
CAPVT XXXVIII.

Pedes duarum syllabarum. | *Spondæus — — dicunt, mores.*
Pyrrichius v v novus tulit
Choreus — v semper scribit,
Jambus v — legunt reos.

119

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Pedestria syllabæ.

Molossus — — — *conservant.*
Trochæus, vel tribrachus v v v facimus.
Dactylus — v v littora.
Anapæstus v v — peragunt
Bacchius v — — amores.
Antibacchius — — v audisse.
Creticus. vel Amphimacrus — v — possident.
Amphibrachus v — v petebat.

Cicero ex aliis pedibus tres tantùm ponit paonas duos. & dochimum.

Paon primus — v v v aspicite.
Paon ultimus v v v — facilitas.
Dochimus ex bacchio & jambo,
v — — v — perhorrescerent.

De numero oratorio.

CAPVT XXXIX.

Quid interfit inter numerum oratorium & poeticum: & inter poema & orationem.

Numerum oratorium Græci, Rhythmum; poëticum Metrum, vocant.

Quod etsi uterque pedibus constet: tamen multis modis differunt.

Rythmi spatio temporum constant, pedes etiam ordine.

In Rythmo nihil refert sitne dactylus, an anapæstus; cum eodem temporum spatio consistent: in versu unus pes pro alio poni non potest.

In versu semper idem est cursus, ut in heroico carmine dactyli & spondæi; in oratione nullus est certus numerus: ibi est aliquid certum, hic non ita

Unde omnis nec claudicans, nec fluctuans, aequaliter constanteŕq; ingrediens, numerosa habetur oratio. & numerosum putatur non quod

quod totum constat è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit.

Unde difficilior est in oratione; quàm in versu numeri usus.

In oratione maximum vitium est, si versus efficiatur, & diligenter cavendum, quamvis oratio numerosè cadere debeat

In qua parte ambitus debeat esse numerus, & qui pedes maximè probentur.

CAPUT XL.

In toto verborum ambitu numeri tenendi sunt, non solùm in fine, ut quidam putant; licet aures finem maximè expectent.

Unde a principio verborum comprehensio ita fluere debet, ut ad extremum veniens ipsa consistat.

Aristoteles heroum numerum grandiorem judicat, quem soluta desiderat oratio: Jambus vulgari sermoni congruit.

Trochæus ob brevitatem dignitatem non habet.

Paona probat, ut orienti, mediæ & cadenti orationi aptissimum.

Ita ut oratio non sit humilis & abjecta, sed elata & plena.

Cicero censet omnes pedes in oratione esse permistos: vitium enim esset si iisdem semper uteremur.

Sed Creticum, Dochimum, Dichoræum, & paonas cæteris anteponit: modo ne Dochimus iteretur.

In heroo verò Dactyli, & Anapæsti & Spondæi pedem punè progredi licere censet duos duntaxat pedes, aut paulo plus ne in similitudinem versus incidamus.

Sit igitur temperata & permista numeris oratio, nec to-

Regi. nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

ta dissoluta nec totæ numerosa: pæona maximè, & reliquis etiam, quos ille non recenset.

In his quæ demisso & humili sermone dicentur, sit Iambus frequens: Pæon in amplioribus: in utroq; Dactylus.

In oratione ergo perpetua, ita numeri sunt miscendi, ut non animadvertatur quadrandæ orationis industria.

Quo fit, ut nullus sit pes, qui aliquando in orationem non veniat.

De Initio periodi.

CAPVT XLI.

Clausula diligentiùs, quam cætera omnia considerandæ sunt: quod in his perfectio, & absolutio judicetur.

Proximam diligentiam initia postulant: nam & ad hæc intentus est auditor.

Optimè hæc nascuntur à proceris numeris ac liberis maximè Dactylo, & Pæone priore, Cretico, Anapæsto, qui par est Dactylo licet ordine contrarius.

Initia versuum initijs orationum non conveniunt, licet Livius hexametri exordio cœperit.

Dochimus quovis loco aptus est, modò semel ponatur: quia iteratus, numerum facit apertum.

De Fine periodi.

CAPVT XLII.

In extremo circuitu, duo, aut tres pedes sunt fer notandi.

Quos aut Choreos, aut Spondæos, aut alternos esse oppo tebit: vel Dichoreos.

Spondæus est in clausulis firmus, & stabilis, quo maximè usus est Demosthenes.

Pæonæ alterum cadenti orationi aptissimum esse docu

Ar

Aristoteles quod & Ciceroni placet: sed aptiorem judicat Creticum.

Qui sive geminetur, sive Spondæum præcedat, multum decoris habet in clausulis: cui etiam optimè jungitur Anapæstus: est etiam Dochimus stabilis & severus in clausulis.

Jambus, Trochæus, aut etiam Dactylus proximus à postremo numeros concludit si sit extremus Choreus, aut Spondæus. Sed male concluderent, si quis eorum in extremo locatus esset, nisi cum pro Cretico postremus est Dactylus, quia ultima brevis, an longa sit, non refert.

Sunt & aliæ clausulæ, quæ numerosè concludunt, quas observavit Quintilianus.

Clausulæ versuum non conveniunt orationi: cavendum est etiam, ne verbis plurimarum syllabarum utamur in fine, quod etiam in carminibus est permolle.

Cum ergo clausulæ maximè appareant, variandæ sunt, ne aurium satietate repudientur.

De media Periodo.

CAPUT XLIII.

Si primi & ultimi pedes fuerint modò jam dicto dispositi, medij poterunt latere: modò circuitus non sit brevior, quam aures expectent, aut longior, quàm vires patiantur.

Cavendum ergo est, ne verba pigra, aut longa sint, aut brevium contextu: sonum pene puerilium crepitaculorum reddant.

In medijs ergo sunt quidem conatus, qui leviter intersistunt, ut currentium pes, etiam si non moratur, tamen vestigium facit.

Pæonam, Dochimum, mediæ orationi aptum esse dixit Cic. in qua parte aliqui Creticos, & Bachios laudant.

Si

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Si orationem ferri celeriùs volumus, crebros, Trochæos & jambos inseramus; Si lentiùs, Spondæos, si moderatiùs pedibus utemur, qui brevibus & longis temperantur.

De his, quæ suapte naturâ sunt numerosa.

CAPVT XLIV.

Quæ dicuntur interdum suapte naturâ numerosa sunt etiam si nihil factum est de industria.

Ut enim sunt casus in exitu similes, & cum paribus referuntur. Est enim judices hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: verum, &c.

Quod fit item in referendis contrarijs: in quo Cicero frequens est. Semper enim anthitetæ necessitate ipsa numerum oratorium faciunt.

Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa.

CAPUT XLV.

Inprimis ne aperta verba trayciantur, quo melius, au cadat, aut volvatur oratio.

Deinde, ne inania quædam verba quasi complement numerorum includantur.

Tertio, ne minutis numeris concidatur, infringatur q sententia: sed verba jam probata & electa concinne coag mententur: dura enim inter se commista potiora sunt inu tilibus.

His vitijs declinatis multa numerosè componendi labo rem minuunt, sunt enim multæ figuræ quibus numeri pos sunt variari.

Sunt etiam multa, quæ idem valent; ex quibus exercitatè illud eligunt, quod comprehensioni maximè quadrat.

De magnitudine ambitûs.

CAPVT XLVI.

Ha

Habet Periodus membra minimum duo; sæpe etiam tria.

Is ambitus mediocritatem habet, ut ait Cic. qui quatuor ferè membris constat. Nam aures implet, nec brevior est, quam satis sit, nec longior.

Vult autem, ut è quatuor quasi hexametrorum versuum instar quod sit, constet ferè plena comprehensio.

Debet Periodus sensum concludere: sit etiam aperta, ut intelligi possit, & non immodica ut memoriâ contineri queat.

De numero, qui est in membris; & cujus modi ea esse debeant.

CAPVT XLVII.

In oratione circumscripta est Verborum comprehensio, donec tandem in clausula consistat.

Cum verò membratim dicimus, in singulis membris oratio insistit: quòd in pronuntiando magnopere reficit spiritum.

Unde fit ut oratio, quam membris carpimus, longior multò esse possit, quàm quæ constat circuitu.

Ita ut aliquando ad 15. & 20. membra excurrat: Cicer. pro Mil. Occidi, occidi non Spurium Melium &c.

Nihil autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quòd minimè apparet, & valet quam plurimum.

Spondæum hic Cicero vehementer commendat, nam licet videatur tardior, habet tamen stabilem, & dignitatis non expertem gradum.

In incisionibus multo magis, & in membris paucitatem enim pedum, gravitatis suæ tarditate compensat.

In quo scribendi genere circumscriptè, & in quo sit membratim dicendum.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

CAPUT XLVIII.

In historia, laudationibus, & toto genere epidictico, sive demonstrativo, delectationis causâ comparatio, circumscriptione utendum est: ut tanquam in orbe conclusa curat oratio.

Hoc orationis genus, nec totum assumendum ad contentiones & causas veras nec omninò repudiandum,

Quia & satietatem afferret: & ab imperitis quale sit etiam cognosceretur.

Detrahit praterea actionis dolorem: aufert humanum sensum actoris: tollit funditus veritatem & fidem.

Sed quoniam adhibenda est interdum numerosa oratio: videndum est quo loco quamdiu retinenda.

Adhibenda est, si quid laudandum ornatius, ut fecit Cicero lib. 2. accus. Aut exponenda narratio, qua plus dignitatis desiderat, quàm doloris.

Est etiam apta proœmijs majorum causarum: ubi solicitudine, miseratione, commendatione res eget.

Sæpe etiam in amplificanda re funditur numerosè & volubiliter oratio: quod tum valet, cum ab oratore jam obsessus est is, qui audit: quia jam favet.

Hac forma perorationes quidem includit: sed in reliquis partibus retinenda non est diu. Nam cùm supradictis locis ea usi fuerimus, tota dictio ad incisa & membra transferenda est.

Incisim autem & membratim tractata oratio, in versu causis plurimum valet, maximè cum arguas, & refellas.

Qua ratione paretur facultas aptè & copiosè dicendi.

CAPUT XLIX.

Numerosè dicendi facultas non est tanti laboris, quanti esse videtur.

Nec enim necesse est, ut oratio dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis concrescat.

Satis in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio: ut extemporale etiam numerosè dicat.

Circumscribitur enim mente sententia, confestimq; verba concurrunt quæ mens statim dimittit, ut suo quoq; loco respondeat.

Nam, si nonnulli exercitatione extemplo versus conficiunt, quantò facilius oratio soluta numerosa fieri poterit? cum nihil sit oratione flexibilius, ut facile sequitur quocunque ducas, veluti mollissima cera.

Neminem ergo pedum varietas conturbet, qui sponte sese offerent, modo exercitatio adsit: ut patet in arte musica &c.

Quanti momenti sit apte dicere.

CAPVT L.

Quanti momenti sit aptè dicere experiri licet: si aut compositi oratoris bene instructam collocationem dissolvas, permutatione verborum. Ut si periodum aliquam Cic. pervertas.

Aut, si alicujus inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eamq; ordine verborum paululum commutato, in quadrum redigas:

Verum, compositè & aptè sine sententijs dicere, insania est: sententiosè autem, sine verborum ordine, infantia.

Eloquens verò qui dicendo plausus, admirationes, & clamores movere debet, ita debet dicere, ut turpe sit, quidquam aut spectari, aut audiri libentiùs.

Quare, cùm hanc eloquentiæ partem Aristoteles. Theophra-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

phrastus, Demosthenes, & Tullius tanti fecerint, eam nobis debemus summâ industriâ comparare.

De tribus dicendi generibus.

CAPVT LI.

Aliud dicendi genus desideratur.

- *In parvis causis.*
- *In modicis,*
- *In gravissimis.*

Nec solùm variæ causæ varium dicendi genus efflagitant.

Sed etiam ejusdem orationis diversæ partes.

Vnde quot sint dicendi genera, & in quibus causis, & orationis partibus adhibenda sint, dicendum est.

Tria sunt dicendi genera, in quibus perfectus debet orator florere

- *Vnum subtile, acutum & tenue.*
- *Alterum vehemens, copiosum & grave.*
- *Tertium interjectum, & quasi temperatum.*

Cum tria sint oratoris officia.

- *Docere.* — *Subtile in probando.*
- *Movere.* — *Vehemens in flectendo.*
- *Delectare* — *Modicum, in delectando versatur.*

In genere subtili orationis forma.

Debet esse a vinculis numerorum, libera & absoluta.

Non tamen vaga, ut ingredi liberè, non ut licentior videatur errare.

Diligentia etiam coagmentandi verba, prætermittenda est, & omnis insignis ornatus removendus.

Ponentur tamen acutæ, crebræq; sententiæ.

Ornamenta verborum & sententiarum tropis verecundè parcèq; adhibebuntur.

Tran-

Translationes poterunt esse crebriores, non tamen ita crebræ, ut in genere amplissimo.

Vberiùs est aliquando & robustius, quàm humile, de quo dictum est.

Submissius tamen quàm illud, de quo dicetur amplissimum.

Genus temperatum

Huic omnia dicendi ornamenta conveniunt; plurimumq; est in hac oratione suavitatis.

In hoc verborum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum.

In hoc genere nervorum vel minimum, suavitatis autem est vel plurimum.

Vim habet vel maximam, modò enim perfringit, modo irrepit in sensus, &c.

Genus amplum, & copiosum

Hic orator defunctos excitabit, patriam loquentem faciet, aliquem alloquetur, &c.

Hic amplificationibus extollet orationem, & vi superlationum quoq; eriget, & per omnes affectus tractabit.

His tribus generibus utetur orator.

- *Vt res exigit,*
- *Nec pro causa modò.*
- *Sed pro partibus causæ.*

Hujus tripartitæ varietatis moderator, magni debet esse judicij, ut possit, quocunq; modo causa postulat, dicere.

Ad causas tenues, ut est causa pro Cæcinna, summissum genus accomodabit.

Ad graves, qualis est Rabirij, vehemens.

Ad mediocres, ut est causa pro lege Manilia, temperatum.

Conciliandum, mediocre, Docendum, & proban-

Parva summisse

In

124

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

In eadem etiam oratione, ad	dum, subtile & enucleatum Movendum, grave adhiberi debet.	Est enim eloquentis proprium	Modica temperatè. Magna graviter dicere.

Variandum est etiam dicendi genus pro ratione personæ.	Quæ dicit, quæ audit, cum non eadem sit cuiusq; auctoritas fortuna, & nomen. Pro ratione locorum ac temporum. In omnibus etiam rebus videndum est, quatenus: enim magis offendit nimium quam parum. Vnde fit, ut eloquentiæ fundamentum, sicuti & aliarum rerum sit sapientia.

De Memoria
CAPVT LII.

Memoriæ inventor dicitur Simonides, qui obtrita convivarum corpora, ex loco, quo quisq; esset, discrevit.

Quo facto notatum est memoriam signatis animo sedibus juvari.

Quod etiam quisq; suo experimento credere potest, quia cùm in loca post tempus redimus, reminiscimur eorum, quæ ibi facta sunt.

An Memoria sit Eloquentiæ pars.
CAPVT LIII.

Licet memoria sit eloquentiæ cum alijs artibus communis, tamen artificiosa memoria oratoriæ pars existimatur.

Nesciretur enim quanta vis ejus esset, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset.

Non enim solùm rerum, sed etiam verborum ordinem præ-

præstat, & propemodum infinita complectitur, ut potiùs audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficiat.

Non immeritò igitur thesaurus eloquentiæ dicitur.

De Artificio memoriæ.
CAPVT LIV.

Memoriæ artificium à veteribus traditum constat	*Locis & Imaginibus.*

Qui volunt hanc ingenij partem excolere, de locis hæc observent.	*Loca multa animo capiant spaciosa.* *Multa varietate signata, illustria, explicata modicis intervallis.* *Vt ædium ferè magnarum, aut alterius ædificij.* *Quæ sunt diligenter animo affigendæ, ut sine cunctatione occurrant.* *Tum, quæ fuerunt scripta, vel cogitata, ordine his locis sunt commendanda, signis, quæ eorum memoriam excitent, notata.* *Loca quæ sumpseris egregiè commoditerq; notare oportebit, ut perpetuo hærere possint.*

Quæ fuerint scripta, vel cogitata, locis commendanda sunt, vel signis, quæ eorum memoriam excitent notata.

Imagines dictis locis ordine sunt collocandæ.

Cùm memoria repetenda fuerit, ab initio loca recensenda, & quod cuiq; credideris, reposcendum.

Nam ordo locorum, ordinem rerum conservat: & res ipsas, imagines notant.

Vtendum est imaginibus aliquid agentibus, & acribus, insignitis, quæ occurrere & celeriter percutere animum possint.

Quæ imagines pro rerum varietate subinde mutandæ sunt, locis permanentibus.

Qu d

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

125

Quid conferat memoriæ artificium.

CAPVT LV.

Prodeſt memoria artificioſa ad multa rerum nomina audita per ordinem repetenda, & ad res ordine diverſas complectendas.

At ad ſingula perpetuæ orationis verba perdiſcenda, nihil ferè prodeſt: quia ſingulorum verborum imagines memoriæ mandare inutile eſt & infinitum.

Si longior oratio memoriæ mandanda fuerit, proderit per partes diſcere.

Non erit inutile aliquas apponere notas quarum recordatio excitet memoriam.

Iuvabit, ijsdem quibus ſumpſeris chartis, ediſcere.

Maxima tamen memoriæ ars eſt exercitatio, & labor.

Quantum ſtudio naturâq; valeat memoria, multorum exemplo: ut Themiſtoclis, Mithridatis, & Cyri conſtat.

De Pronunciatione & ejus utilitate.

CAP. LVI.

Vt pronunciatio à voce ita actio à geſtu dicitur.

Quæ una pars in dicendo dominatur.

Sine qua ſummus orator eſſe in numero nullo poteſt: mediocris hac inſtructus ſummos ſæpe ſuperavit. Vt merito Demoſthenes huic parti primas, ſecundas & tertias dederit.

Eſt etiam actio quaſi quædam corporis eloquentia.

Eſt autem in duas	*Vocem, quæ au-*	*Per quos duos ſenſus*
diſtributa partes,	*res movet, Ge-*	*omnis ad animum*
ſc. in	*ſtum, qui oculos*	*penetrat affectus.*

Docere.

De Voce.

CAPVT LVII.

Vocis mutationes totidem ſunt, quot animorum, qui maximè voce moventur.

Vtcunque ergo orator ſe affectum videri, & animum audientis moveri volet ita certum vocis admovebit ſonum

Iracundia poſtulat vocis genus acutum, incitatum, crebro incidens.

Miſeratio & mœror, flexibile, plenum, interruptum, flebili voce.

Metus, demiſſum, hæſitans, abjectum.

Vis, contentum vehemens, imminens quadam incitatione gravitatis.

Voluptas effuſum, lene, tenerum, hilaratum, ac remiſſum.

Moleſtia, ſine commiſeratione, grave quiddam, & uno preſſu, ac ſono obductum.

Ac quidem vocis bonitas optanda, ſed tractatio in nobis eſt.

Prius ergo orator variabit, & mutabit omnesque ſonorum tum intendens, tum remittens, perſequetur gradus.

Nec modo in diverſis rebus, ſed etiam in ijsdem partibus ijsdémque affectibus quasdam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. Nam varietas, cùm gratiam parabet, ac renovat aures, tum dicentem ipſa laboris mutatione reficit.

De geſtu.

CAPVT LVIII.

Vocem ſubſequi debet geſtus, animo, ſimul cum ea, pa-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Gestu sic utendum, ut nihil in eo supersit.

Status erit erectus & celsus.

Rarus incessus, nec satis longus, excursio moderata, & rara.

Nulla mollitia cervicum, nulla argutiæ digitorum.

Trunco magis toto se orator moderabitur, & viridi laterum flexione.

Brachÿ porrectione, in contentionibus: contractione, in remissis.

Pedis supplosione in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis.

Sed in ore sunt omnia: in quo dominatus est oculorum: quoniam omnis actio est animi, & imago animi vultus est, indices, oculi.

Hæc unica pars corporis, quot animi sunt motus, tot significationes & commutationes potest efficere.

Non est oris species nimis immutanda: ne, aut ad inepti as, aut ad pravitatem aliquam deferatur.

Oculorum igitur remissione, contectu, hilaritate motus animorum significabimus aptè cum genere ipso orationis.

Est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

FINIS TABULARUM
LIBRI TERTII.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS RERUM memorabilium, quæ in hoc Opere continentur.

A.

Abusio Græc. Catachresis, quid? cum exemplis. 95
Abusio quomodo distinguatur à metaphora. 96
Actionis seu pronunciationis laus & utilitas. 162
Actionis primas partes in dicendo dedit Demost. ib.
Actio est quasi corporis quædam eloquentia. ibid.
Adjuncta quid sint. 20
Adjuncta latissimè patent. 21
Adjunctio fit tribus modis: & quid sit. 109
Adjunctio, protozeugma & hypozeugma comprehendit. ibidem
Adversa quid sint. 19
Aggritudo quid sit. 13
Ænigma est obscurior allegoria. 98
Affectuum utilitas. 29
Affectus in exordio & peroratione sunt frequentissimi: in narratione & confirmatione breviores. 79
Affectibus quomodo quis erit potentissimus. ibid.
Afficiatur necesse est orator, priusquam efficere conetur. 80
Alexandri Macedonis laus. 126
Allegoria quid. 9

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.1/

Allegoriam Cicero permutationem, alij inversionem vocant. 97
Allegoriam recipit oratio, sed rarò totam. ibid.
Allagoria mista in oratione frequens est. ibid.
Allegoria genus orationis speciosissimum quomodo fiat. ibid.
In Allegoria quid custodiendum. ibid.
Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima 98

Ambitûs magnitudo, quæ esse debeat. 145
Ambitus mediocris quatuor ferè membris cõstat. ib.
Amplificatio quid sit. 2
Amplificatio quomodo conficiatur. ibid.
Amplificatio à definitionibus conglobatis, 3
Amplificatio à consequentium frequentatione. ibid.
Amplificatio à contrariarum rerum conflictione. 3
Amplificatio à dissimilium rerum conflictione. 3
Amplificatio à causis conglobatis, &c. 3
Amplificatio à similitudine & exemplo. 3
Amplificando habenda sunt, quæ magna habentur ibid.

Ad ampl. tria sunt genera usu magnarum rerum. 3
Amplificatione quomodo & quàm variè utendũ. 3
Anadiplosis lat. Conduplicatio: quid. 10
Anadiplosis multis modis conficitur. ibid.
Anaphora, lat. repetitio quid sit. 10
Animus maximè voce movetur. 21
Annominatio græc. Paranomasiá, quid. 1
Annominatio multis & varijs fit rationibus. ib.
Antecedentia quæ dicantur, quomodo ab adjunctis distinguantur. An-

Antiparer Sidonius solitus est versus ex tempore fundere. 153
Antitheton, lat. Contrapositum vel Contentio quot modis fiat. 113
Antonomasia lat. Pronominatio quid. 94
Antonomasia quomodo ab Epitheto differat. ibid.
Apposiopesis lat. Reticentia vel interruptio. quid, & quos ostendat affectus: 121
Apostrophe lat. Aversio quid. 120
Appositum græc. Epitheton, quid. 94
Appositorum usus sit in oratione moderatus. ibid.
Aptè & compositè sine sententijs dicere insania est: sententiosè verò sine Verborum ordine & modo infantia. 125
Argumentum quid sit. 13
Argumentatio quid sit. ibid.
Aptè dicere quanti sit momenti. 154
Argumentatione pressiùs Dialectici quàm Oratores utuntur. ibid.
Argumentatio oratoria quid. & quomodo conficiatur. 66
Argumentatio quatuor habet partes. 67
Argumentationes oratoriæ quomodo tractandæ. 78
Argumentatio quò uberior & suavior, eò credibilior 79
In argumentando varietas est adhibendà. ibid.
Argumenta quomodo debeant collocari. 66
Argumentis vitiosis nusquam locus esse debet. ibid.
Argumenta vel insita sunt vel assumpta. 14
Argumentorum insitorum loci sunt sedecim. ibid.
Argumenta assumpta sunt sex. 15

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.i/

Argumentum à definitione. ibid.
Argumentum à partium distributione. 16
Argumentum à notatione, & à conjugatis. 17
Argumentum à genere & à forma. 18
Argumentum à similitudine & dissimilitudine. ibid.
Argumentum ab adversis. 19
Argumentum à privantibus. 21
Argumentum ab adjunctis. ibid.
Argumentum ab antecedentib9. & consequentib9. 22
Argumentum à repugnantibus. 23
Argumentum à fine ibid.
Argumentum à causa effieiente. 24
Argumentum á forma. ibid.
Argumentum à materia. ibid.
Argumentum ab effectu. 25
Argumentum à majoribus ad minora. 26
Argumentum à minoribus ad majora. ibid.
Argumentum à paribus. 27
Argumentum à remotis. ibid.
Argumenta à remotis arte tractantur, & testimonii nomine comprehenduntur. ibid.
Argumenta remota quæ sunt. ibid.
Argumentorum modus qualis. 28
Aristoteles versum in oratione verat esse, numerum jubet. 31
Ars quæ sit ejus materia. 4
Artium cæterarum materia, à Rhetoricæ materia quomodo differat. ibid.
Assumptio quid 6
Assumptionis approbatio. ibid.
Athenienses omnium doctrinarum inventores. 9

Auditor quomodo reddatur benevolus, 54. docilis & attentus. 55
Aurium judicium est superbissimum. 134

B.

Benè dicere quid. 1
Benè dicere certis terminis non tenetur. 3
Benevolentia auditoris quomodo concilietur. 53
Bona animi quæ. 39 (ant 40)
Bonarum artium studia ad quem locum pertine- 39
Bonis aliis corporis forma excellit. 39
Bonus orator variabit omnes sonorum gradus. 163
Brutum servatorem patriæ. Antonium verò proditorem vocat Cicero. 33

C.

Cæsaris laus & virtutes. 143
Cathachresis, lat. abusio quid: cum exemplis. 95
Cathachresis, à Methaphora quomodo distin: 96
Causa vel controversia græcè Hypothesis quid. 3
Causarum tria genera. ibid.
Causa efficiens quid. 23
Causæ efficientis vis qualis. ibid.
Causarum genera magnam suppeditant in scribendo copiam. 24
Causarum item genera quinque. 55
Certa quæ dicantur, & quæ pro certis habeantur 66
Cicero in perorando fuit vehementissimus. 81
Circumscriptio quid sit. 137
Clausulæ maximè concinnitatem desiderant 141
Clausulæ versuum non conveniunt clausulis oratio- nis. 145

Regi ry'ontatvényok, Matica Slov. Martin: /116.fg.1/

Clauſulæ cur ſint variandæ 146
Clauſulis qui pedes aptiores. 144
Collocatio qualis eſſe debeat. 130
Communicatio figura quid. 119
Commutatio græcè Methateſis, quid. 114
Compar græc. Iſocolon quid & quomodo fiat. 112
Comparatio tripliciter tractatur. 25
Comparatio præſtantium virorum in laudatione præclara eſt. 42
Complexio figura quid. 104
Complexio aliàs Ciceroni eſt Dilemma, vulgo ſyllogiſmus cornutus. 75
Complexio falſa duobus modis diluitur. 76
Conceſſio quid ſit. 123
Concio capit omnem vim orationis. 50
Conduplicatio græc. Anadiploſis quid. 104
Conduplicatio varijs modis conficitur. ibid
Confirmatio continet in ſe totam ſpem vincendi, & eâ quomodo utendum. 61
Confutatio dupliciter accipitur, & quid ſit. 77
Conjecturæ eadem & prima quæſtio & diſceptatio eſt extrema. 64
Conjugata quæ dicantur. 17
Conjuncta non cohærent neceſſariò his, quibus adjuncta ſunt. 21
Conſequentia quid ſint. ibid
Conſilio mundus gubernatur. 26
Conſtitutione cauſæ cognitâ, facilè ſatisfit Oratoris muneri. 61
Conſtitutiones ſunt tres. 62
Conſulis laus. 31

Con-

Conſultatio eſt pars cauſæ. 5
Conſuetudo & uſus quantum valeant. 53
Contrapoſitum ſeu contentio quot modis fiat. 113
Contrariorum genera quatuor. 19
Contraria contrariorum ſunt conſequentia. ibid.
Controverſia in ſcriptis exiſtit quatuor modis. 64
Controverſia ambigui & contrariarum legum. ibid
Controverſiæ ſcripti ſemper in qualitatis ſtatu verſantur. ibid.
Converſio græcè Epiphora quid. 103
Correctio quid, eſtq; verborum & ſententiarum figura. 114. 118
Craſſus, Cyrus & alij quantum memoria præſtiterint. 161
Cupiditas quid. 13

D.

Dactylus pes in humili & ampliore oratione frequens. 142
Definitio quid. 15
Ejus modus quis. ibid.
Definitio involutum evolvit. ibid.
Definitionûm multa genera & præcepta. ibid.
Definiendi facultas neceſſaria oratori. ibid
Definiunt ſæpè oratores & poëtæ per tranſlationem. 16
Definitio perfecta rarò ad amplificandum adhibetur. 30
Deliberationis partes ſuaſio & diſſuaſio. 4
Deliberatio tempus futurum ſpectat. ibid.
Deliberationis finis. ibid.

Regi rýomtatvénýck, Matica Slov. Martin:
/316.16.1/

Deliberatio tollitur, si quid effici non potest. 45
Deliberantium animi diversi. 46
Deliberantis mores præcipuè intuendi. ibid.
Deliberatio privata narrationē nunquam exigit. 60
In deliberatione tria spectanda. 45
Demonstrativi generis laus. 37
Demosthenes cur oratorum princeps judicetur. 116
Demosthenis summa vis eloquentiæ conceditur. 155
Deprecatio vel obsecratio quid. 127
Dichoreus, in clausulis optimè sibi jungitur Anapæstus. 145
Dicere quid sit. 1
Dicere non habet definitam regionem. 3
Dignitas suasorij quæ colligenda. 49
Diligentiæ vis. 11
Diligentia omnis minuta est. 36
Dilemma quid sit, & unde dictum, aliàs complexio & syllogismus cornutus dicitur. 75 quomodo convertatur in ratiocinationem perfectam. 77
Discrepantia scripti & voluntatis. 64
Disjunctio græcè Dialyton vel Hypezeugmenon quid. 109
Dispositio pars Rhetoricæ quid sit. 5
Dispositio orationis pars quid. 51
Dispositionis præcepta oratori utilia & maximè necessaria. ibid.
Dispositionis ordo qualis in proposito servandus. 52
Dissimilitudinis argumentum. 19
Dissolutio græcè Alalyton quid. 108
Dissolutio non in singulis modo verbis fit, sed etiam sententijs. ibid.

Dis-

Dissolutionis & Polysyndeti unus est fons. 109
Distributio græcè Merismos quid. 126
Dochimus semel positus quovis loco aptus. 144
Dubitatio græcè Diaphoresis quid. 119

E.

Effecta quid sint, & eorum genera quatuor. 24
Effecta cognitis causis, & causæ cognitis effectis facilè cognoscuntur. ibid.
Efficiens causa quid. 23
Ejusdem generis verba quæ. 17
Elocutio pars Rhetoricæ quid. 6
Elocutio oratoris quid. 82
Sine elocutione alia omnia supervacua sunt. ibid.
Eloquentiæ dignitas. 1
Eloquentiæ fundamentum sapientia. 150
Eloquentia cum probitate jungenda. 2
Eloquentiæ membra quinque. 5
Eloquentia quomodo comparetur. 7. absq; studio & ardore amoris parari non potest. 10
Eloquentia est copiosè eloquens sapientia. 40
Eloquentia vult esse locuples & speciosa. 78
Eloquentia oratoris, inventio vero ac dispositio prudentis hominis sunt. 82
Eloquens est, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. ibid.
Eloquens omnibus rebus debet excellere. 155
Eloquendo nomen accepit orator tàm apud Græcos quàm apud Latinos. 82
Eloquentiæ origo est verborum delectus. ibid.

Elo-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.1/

Deliberatio tollitur, si quid effici non potest. 45
Deliberantium animi diversi. 46
Deliberantis mores præcipuè intuendi. ibid.
Deliberatio privata narrationē nunquam exigit. 60
In deliberatione tria spectanda. 45
Demonstrativi generis laus. 37
Demosthenes cur oratorum princeps judicetur. 116
Demostheni summa vis eloquentiæ conceditur. 155
Deprecatio vel obsecratio quid. 127
Dichoreus, in clausulis optimè sibi jungitur Anapæstus. 145
Dicere quid sit. 1
Dicere non habet definitam regionem. 3
Dignitas suasorij quæ colligenda. 49
Diligentiæ vis. 11
Diligentia omnis minuta est. 36
Dilemma quid sit, & unde dictum, aliàs complexio & syllogismus cornutus dicitur. 75 quomodo convertatur in ratiocinationem perfectam. 77
Discrepantia scripti & voluntatis. 64
Disjunctio græcè Dialyton vel Hypezeugmenon quid. 109
Dispositio pars Rhetoricæ quid sit. 5
Dispositio orationis pars quid. 51
Dispositionis præcepta oratori utilia & maximè necessaria. ibid.
Dispositionis ordo qualis in proposito servandus. 52
Dissimilitudinis argumentum. 19
Dissolutio græcè Alalyton quid. 108
Dissolutio non in singulis modo verbis fit, sed etiam sententijs. ibid.

Dis-

Dissolutionis & Polysyndeti unus est fons. 109
Distributio græcè Merismos quid. 116
Dochimus semel positus quovis loco aptus. 144
Dubitatio græcè Diaphoresis quid. 119

E.

Effecta quid sint, & eorum genera quatuor. 24
Effecta cognitis causis, & causæ cognitis effectis facilè cognoscuntur. ibid.
Efficiens causa quid. 23
Ejusdem generis verba quæ. 17
Elocutio pars Rhetoricæ quid. 6
Elocutio oratoris quid. 82
Sine elocutione alia omnia supervacua sunt. ibid.
Eloquentiæ dignitas. 1
Eloquentiæ fundamentum sapientia. 150
Eloquentia cum probitate jungenda. 2
Eloquentiæ membra quinque. 5
Eloquentia quomodo comparetur. 7. absq; studio & ardore amoris parari non potest. 10
Eloquentia est copiosè eloquens sapientia. 40
Eloquentia vult esse locuples & speciosa. 78
Eloquentia oratoris, inventio vero ac dispositio prudentis hominis sunt. 82
Eloquens est, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. ibid.
Eloquens omnibus rebus debet excellere. 155
Eloquendo nomen accepit orator tàm apud Græcos quàm apud Latinos. 82
Eloquentiæ origo est verborum delectus. ibid.

Regi ny. ota tvánýok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Eloquentiæ omnis laus continetur in aptè atque ornatè dicendo. ibid.
Eloquentiæ thesaurus memoria. 159
Emphasis quid. 122
Enthymema est Syllogismi pars, vel imperfectus Syllogismus. 69
Enthymema est bipartita argumentatio ibid.
Enthymema optimum est ex pugnantibus. 70
Enthymema quare dicatur Syllogismus oratorius, & unde dictum sit. ibid.
Enumeratio laudatori nonnunquam, suasori non sæpè, accusatori sæpiùs quàm reo necessaria. 81
Enumerationis duo sunt tempora. ibid.
Enumeranda si quæ sunt, cum pondere & varietate id fieri debet. ibid.
Epicherema quid Græci appellent. 73
In Epidictico genere omnia sunt circumscriptè dicenda. 151
Epiphorema quid. 128
Epiphora latinè Conversio quid. 103
Epitheton lat. Appositum, ab Antonomasia quomodo differat. 94
Epitheton quomodo & quando in oratione utendum. ibid.
Epitheton non est tropus. Ibid.
Erotesis lat. Interrogatio, quid. 117
Etymologia lat. Notatio quid. 17
Etymologia Oratoribus & Poëtis est familiaris, ibid
Ethopæja per Cic. Effectio & notatio quid. 121
Exclamatio quid. 128
Exe-

Execratio quid. 127
Exemplorum vis maxima est ad persuadendum. 51
Exemplum est inductio imperfecta. 72
Exemplum argumentationis pars est. ibid.
Exemplum quomodo differat à ratiocinatione, inductione & enthymemate. 73
Exercitatio dicendi perfectionem consummat. 10
Exercitatio est maxima memoriæ ars. 161
Exordium quid sit. 53
Exordium tribus rebus constat. ibid.
Exordium in duas partes dividitur. 56
Exordia qualia esse debeant. ibid.
In exordio leviter est alliciendus auditor, ibid.
Exordij vitia septem. 57
Exordium in genere judiciali unde sumendum. 58
Exordio non semper utendum in judicio. ibid.
Exordium in exornatione & deliberatione quale esse debeat. 59
Exordia in exornatione sunt maximè libera. ibid.
Exordia in deliberatione vel nulla sunt, vel brevia ibidem.
Exornationis partes duæ. 4
Exornationis tempus præsens & præteritum. ibid.
Exornationis finis. ibid.
Exornatio quale genus amplificationis requirat. 36
In exornatione animi motus interdum tractatur. 37
Exornatio maximè idonea ad scribendum. 38
Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationis præcepta. 47
Experimentum est velut quoddam rationis testimonium. 56

132

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Eloquentiæ omnis laus continetur in aptè atque ornatè dicendo. ibid.
Eloquentiæ thesaurus memoria. 159
Emphasis quid. 122
Enthymema est Syllogismi pars, vel imperfectus Syllogismus. 69
Enthymema est bipartita argumentatio ibid.
Enthymema optimum est ex pugnantibus. 70
Enthymema quare dicatur Syllogismus oratorius, & unde dictum sit. ibid.
Enumeratio laudatori nonnunquam, suasori non sæpè, accusatori sæpiùs quàm reo necessaria. 81
Enumerationis duo sunt tempora. ibid.
Enumeranda si quæ sunt, cum pondere & varietate id fieri debet. ibid.
Epicherema quid Græci appellent. 73
In Epidictico genere omnia sunt circumscriptè dicenda. 151
Epiphorema quid. 128
Epiphora latinè Conversio quid. 103
Epitheton lat. Appositum, ab Antonomasia quomodo differat. 94
Epitheton quomodo & quando in oratione utendum. ibid.
Epitheton non est tropus. Ibid.
Erotesis lat. Interrogatio, quid. 117
Etymologia lat. Notatio quid. 17
Etymologìa Oratoribus & Poëtis est familiaris, ibid
Ethopæja per Cic. Effectio & notatio quid. 121
Exclamatio quid. 128

Exe-

Execratio quid. 127
Exemplorum vis maxima est ad persuadendum. 51
Exemplum est inductio imperfecta. 72
Exemplum argumentationis pars est. ibid.
Exemplum quomodo differat à ratiocinatione, inductione & enthymemate. 73
Exercitatio dicendi perfectionem consummat. 10
Exercitatio est maxima memoriæ ars. 161
Exordium quid sit. 53
Exordium tribus rebus constat. ibid.
Exordium in duas partes dividitur. 56
Exordia qualia esse debeant. ibid.
In exordio leviter est alliciendus auditor, ibid.
Exordij vitia septem. 57
Exordium in genere judiciali unde sumendum. 58
Exordio non semper utendum in judicio. ibid.
Exordium in exornatione & deliberatione quale esse debeat. 59
Exordia in exornatione sunt maximè libera. ibid.
Exordia in deliberatione vel nulla sunt, vel brevia ibidem.
Exornationis partes duæ. 4
Exornationis tempus præsens & præteritum. ibid.
Exornationis finis. ibid.
Exornatio quale genus amplificationis requirat. 36
In exornatione animi motus interdum tractãtur. 37
Exornatio maximè idonea ad scribendum. 38
Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationis præcepta. 47
Experimentum est velut quoddam rationis testimonium. 51

132

Ex-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Extrema in homine quæ dicantur. 38

F.

Fides quid. 13
Figura quid sit. 101
Figuræ quæ vocum habent similitudinem, aures in se præcipuè vertunt. 103
Figurarum & troporum discrimen. 101
Figuratur oratio tam verbis propriis quàm translatis, ibid.
Figuræ vel sunt in verbis, vel in sententijs. ibid.
Figuræ verborum quid, & quomodo à sententiarum distinguantur. ibid.
Figurarum numerus & nomina variè ab auctoribus traduntur. 103
Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis. ibid.
Figuræ quæ fiunt per adjectionem & detractionem. ibid.
Figuræ verborum plures in eandem sententiam sæpe cadunt. 114
Figuræ verborum quid conferant orationi, & quid in eis cavendum. 115
Figuræ verborum non sint ejusdem generis, non junctæ, aut frequentes. ibid.
Figuræ sententiarum quid, sunt eæ majores, quàm verborum. 107
Figurarum & troporum numerus quare incertus. 120
Finis Rhetoricæ qualis. 1
Finis quid. 22
A fine argumentum. ibid.
Firmamentum quid sit. 63

For-

Formæ argumentum. 18
Forma quid sit. 23
Forma vel artificiosa est, vel naturalis. ibid.
A forma argumentum. ibid.
Fortitudo quid sit. 40

G.

Genus quid sit. 18
Generis partes dicuntur formæ. ibid.
A genere argumenta. ibid.
Generis demonstrativi laus. 37
Genera Causarum quinque. 55
Genera quatuor sunt, quæ controversiam in omni scripto facere possunt. 64
Genus orationis speciosissimum est, quod constat allegoriâ, similitudine, & translatione. 97
In genere epidictico omnia sunt circumscriptè dicenda. 151
Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur. 156
Genus dicendi eligendum est, quod sine satietate delectet. 84
Genus dicendi grave vim habet maximam. 157
Generibus tribus quomodo utendum. ibid.
Gestus oratoris quales esse debeant. 163
In gestu quæ sint vitanda. ibid.
Gradatio græcè Climax quid, & ejus exempla. 107
Græcis plus in fingendis nominibus concessum quam Latinis. 81

H.

Historiæ laus. 30
Hiulca nonnunquam decent. 132

133

Hy-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Ext[illegible]na in homine quæ dicantur. 38

F.

Fides quid. 13
Figura quid sit. 101
Figuræ quæ vocum habent similitudinem, aures in se præcipuè vertunt. 103
Figurarum & troporum discrimen. 101
Figuratur oratio tam verbis propriis quàm translatis. ibid.
Figuræ vel sunt in verbis, vel in sententijs. ibid.
Figuræ verborum quid, & quomodo à sententiarum distinguantur. ibid.
Figurarum numerus & nomina variè ab auctoribus traduntur. 102
Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis. ibid.
Figuræ quæ fiunt per adjectionem & detractionem. ibid.
Figuræ verborum plures in eandem sententiam sæpe cadunt. 114
Figuræ verborum quid conferant orationi, & quid in eis cavendum. 115
Figuræ verborum non sint ejusdem generis, non junctæ, aut frequentes. ibid.
Figuræ sententiarum quid, sunt eæ majores, quàm verborum. 107
Figurarum & troporum numerus quare incertus. 120
Finis Rhetoricæ qualis. 1
Finis quid. 22
A fine argumentum. ibid.
Firmamentum quid sit. 63

For-

Formæ argumentum. 18
Forma quid sit. 23
Forma vel artificiosa est, vel naturalis. ibid.
A forma argumentum. ibid.
Fortitudo quid sit. 40

G.

Genus quid sit. 18
Generis partes dicuntur formæ. ibid.
A genere argumenta. ibid.
Generis demonstrativi laus. 37
Genera Causarum quinque. 55
Genera quatuor sunt, quæ controversiam in omni scripto facere possunt. 64
Genus orationis speciosissimum est, quod constat allegoriâ, similitudine, & translatione. 97
In genere epidictico omnia sunt circumscriptè dicenda. 151
Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur. 156
Genus dicendi eligendum est, quod sine satietate delectet. 84
Genus dicendi grave vim habet maximam. 157
Generibus tribus quomodo utendum. ibid.
Gestus oratoris quales esse debeant. 163
In gestu quæ sint vitanda. ibid.
Gradatio græcè Climax quid, & ejus exempla. 107
Græcis plus in fingendis nominibꝰ concessum quam Latinis. 81

H.

Historiæ laus. 30
Hiulca nonnunquam decent. 132

133

Hy-

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Hypallagen vocant Rhetores Metonymiam. 94
Hyperbaton id est Ttransgressio, quid. 99. quare solis poëtis concedatur. ibid.
Hyperbole, latinè Superlatio, quid: non debet esse ultra modum. 100
Hypothesis lat. Causa vel Controversia. 3
Hypothesis quomodo ad thesin revocanda sit. 4
Hypotyposis, per Cic. Descriptio, quid. 120
Homerus propter excellentiam commune Poëtarũ nomen fecit suum. 70
Homerum multæ civitates suum civem esse dicunt. 110
Homo ad intelligendum & agendum, non ad voluptatem & pastum natus. 22
Homo generosissimus est, qui virtute maximè excellit. 71
Hominum genus ad honestatem natum. 46
Hominum duo sunt genera. ibid.
Homioptoton, lat. similiter cadens, quid. 111. estq; in nominibus & verbis.
Homioteleuton, lat. similiter desinens, quid. 112 quomodo ab Homioptoto differat. ibid.
Honestatis magna est pulchritudo. 46
Honestum quod est, id solum bonum esse. 74
Honesta apud honestos obtinere facile est. 46

I.

Jambus in humili sermone frequentissimus. 141
Imagines memoriæ cujusmodi esse oporteant. 160
Imagines singulorum verborum memoriæ mandare inutile est & infinitum. 161

Imi-

Imitatio vel arti, vel exercitationi subjici potest 7
Incisum græce Comma, quid. 141. incisim dicere, quid. 137
Inductio quid, 71
Inductione poëtæ vehementer delectantur. ibid.
In inductione quæ cavenda. 72
Infinitum inest in definito. 5
Ingenium maximam vim ad dicendum affert, & de Oratoris ingenio. 7
Ingenio disciplinis exculto nihil feracius. 28
Initia versuum initiis orationis non conveniunt. 144
Insinuatio quando sit necessaria. 56
Interrogatio græcè Erotesis quid, & de ejus usu. 117
Interpositio græcè Parenthesis, quid. 124
Inventio quid sit. 6
Invenisse non existimandus, qui sine judicio invenit. ibid.
Ironia quid sit. 98
Ironiam, illusionem, inversionem, dissimulationem & permutationem vocant. ibid.
Ironia quæ inter sententiarum exornationes numeratur, differtq; ab ea, quæ est ropus. 125
Isocolon lat. Compar quid. 112
Isocrates ejusq; discipuli, quòd vocales fugerint, reprehensi sunt. 133
Judicij partes, accusatio & defensio. 4
Judicij finis est quæstio justorum & injustòrum. ibid.
Judicium non est Rhetoricæ pars. 6
Justitia quid sit. 40

R L.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

L.

Lachrimæ quantum in oratione valeant. 81
Laus hominum quomodo in tria tempora dividatur. 38
Laus hominis unde petenda. ibid.
Laus magna est, tulisse sapienter casus adversos. 41
Laudem afferunt liberi parentibus, urbes conditoribus, inventa inventoribus. 43
Laus urbium qualis. 44
Licentia græcè Parrhisia, quid. 123
Locus quid, & quare loci ab Arist. propositi. 13
Loci argumentorum insitorum sedecim. 14
Locorum usus & utilitas magna. 27
Loci multâ meditatione parati esse debent. 28
Loci sunt argumentorum notæ. ibid. & 13
Loci ad probandum & movendum materiam præbent. 29
Locos in mente & cogitatione defigere utilissimum est. 61
Loca artificialis memoriæ cujusmodi esse debeant. 166
Locis ad materiam quomodo utendum. ibid.

M.

Materia oratoris est quæstio. 3
Materia quid sit. ibid. & 23
Membrum græc. Colon, quid. 137
Membratim dicere quid sit. 138
Membra in oratione cujusmodi esse debeant. 150

Membris quæ carpitur oratio, longissimè aliquando excurrit, ibid.
Membratim quando, & quando circumscriptè dicendum. ibid.
Memoria quid sit. 6
Memoriæ artem Simonides Chius instituit. 158
Memoria artificiosa eloquentiæ pars est. 159
Memoria est eloquentiæ thesaurus. ibid.
Memoriæ artificium constat locis & imaginibus. 160
Metalepsis rarissimus tropus, & maximè improprius. 96
Metaphora lat. Translatio, quid. 87
Metaphoræ vis omnis quadruplex. 89
Metaphoræ multæ Poëtis permissæ: quæ oratoribus non conveniunt. 90
Metonymia lat. Denominatio. quid. 93. Rhetores Hypallagen vocant. 94
Metus quid sit. 13
Minori apparatu apud sapientes dicendum. 50
Modus definitionis quis sit. 15
Modus & forma verborum in oratione. 134
Monosyllaba multa non sunt continuanda. ibid.
Mors etiam laudatur præstantium virorum. 43
Motûs quatuor sunt genera. partes singulorum generum plures. 12

N.

Narratio quid sit. 59
Narratio debet esse brevis, aperta probabilis. ibid.
Jucunda & suavis. 60
Narratione quando & quomodo utendum. ibid.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Natura maximam vim ad dicendum affert. 7
Naturæ dona sunt arte meliora. 7
Naturæ notatio peperit artem. ibid.
Negantia, quæ dicantur. 20
Necessariũ etiam dicitur id quod magis interest. 45
Notatio, græc. Etymologia dicitur. 17
Notatione sæpe utuntur Oratores & Poëtæ. ibid.
A Notatione argumentum. ibid.
Numerosæ orationis quis inventor. 135. Cur inventa. ibid.
Numerosa oratio & poëma eisdem pedibus temperantur. 138
Numerus oratorius græc. Rhytmus, quid: numerus poëticus metrum dicitur. 140
Numerosa oratione uti difficiliùs est quàm versu. ib.
Numerus in qua parte ambitûs esse debeat. 141
Numerus orationis, si semper est idem, maximè vitiosus. 142
Numerosum in oratione quid putetur. 143
Numeros omnes in oratione permistos esse sentit Cic. ibidem
Numerosa quando sua sponte efficiatur oratio. 147
Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat. 149

O.

Occupatio, aliàs præsumptio, græc. Prolepsis, quid. 118
Occupationis genus quoddam est reprehensio. ibid.
Oculorum & oris maxima vis est in actione. 163
Officium Rhetoricæ quod. 1
Officia quæ & quibus anteponenda, 47

Opi-

Opibus quomodo utendum. 39
Opinio quid sit. 13
Optimates quid sint. 16
Onomatopœia, per Cicer. est nominatio, quæ latinis vix permittitur. 95
Oratoris magna & præclara munera. 2
Oratoris materia est quæstio. 3
Oratoris perfecti sapientiâ universæ Reipub. salutem contineri. 2
Orationes ornatissimæ quæ sint. 5
Oratoris opera & munera qualia. 7. 12
Orator fidem facit argumentis. 12
Oratori facultas definiendi est necessaria. 15
Orator definiet uberiùs quàm Philosophus. ibid.
Oratores & Poetæ sæpe per translationẽ definiũt. 16
Oratoris maxima vis est in affectibus movendis. 29
Oratori dicenti probabiliter, mores civitatis sunt cognoscendi. 50
Orationis quatuor sunt partes, & quare in causa eis utamur. 52
Oratoriæ orationes quomodo sint tractandæ. 78
Oratio sit non Syllogismorum & enthymematum turbâ conferta. ibid.
Oratio omnium Regina rerum, magna vim habet 79
Oratorem ipsum commoveri, caput est ad animos auditorum movendos. 80
Orator ab eloquendo nomen accepit. 82
Oratio quomodo ornetur. 83
Oratio figuratur tam verbis proprijs quàm translatis, 101

136

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Oratio non debet decrescere. 136
Oratio quomodo & quando suaptè naturâ innume-
rosa efficiatur. 147
Orationis, quæ membris constat, vis & qualitas. 150
Oratione numerosâ quomodo utendum. 151
Oratione nihil magis tenerum & flexibile. 153
Ordinis observatio quid. 131

P.

Pæon in oratione ampliori frequentissimus. 142
Partes virtutis quatuor: 16
Parenthesis quid sit. 14
Paranomasia lat. Annominatio, quid, & quàm va-
riis rationibus fiat. 11
Permutatio seu inversio, græcè Allegoria quid sit. 9
Periphrasis quid, ea Poëtis frequentissima est, & con-
traria Perissologiæ. 9
Peroratio est extrema pars orationis. 79. constat
numerosæ orationis genere. 15
Perorationis partes & affectus. 7
Permissio græcè Epitrope, quid. 1
Periodum multis nominibus appellat Cicero. 1
Periodi initium, medium, & finis qualia. 143. 144.
Periodus quid præstare debeat. 150. habet mem-
bra minimum duo, sæpè tria. 1
Pedes duarum syllabarum sunt quatuor. 139. 1
Pedes trium syllabarum sunt octo. ib
Ex pedibus pluribus est, quod tres syllabas exced
1
Qui pedes maximè probentur. 1
Poëma est loquens pictura. 1

Polyptoton, lat casuum commutatio, quid. 106
Polysyndeton quid. 107
Polysyndeti & Dissolutionis unus est fons. 109
Prætermissio græcè Paralepsis, quid. 122
Præjudiciorum tria sunt genera. 27
Principia in exornatione sunt maximè libera: in-
deliberatione vel nulla vel brevia. 59
Privantia quid sint. 20
Pronominatio Ciceroni Antonomasia. 94
Pronuntiatio quid. 6. ejus laus & utilitas, 162. ejus
partes duæ. ibid.
Propositum græcè Thesis, quid: ejus duo genera. 4
In proposito quid efficiat Orator. 13
Propositio quid sit. 68
Propositionis approbatio. ibid.
Prosopopœja quid & ejus vis. 119
Prosopopœja magnâ vim eloquentiæ desiderat. 120
Prudentia quid sit. 39

Q.

Quæstio est materia Oratoris. 3
Quæstionum duo sunt genera. ibidem.

R.

Rationem quid Orator appellet. 63
Ratio affertur à reo, ibid.
Ratio Rei labefactatur firmamento: ibid.
Ratio totius orationis ad judicationem conferenda
ibidem.
Ratiocinationis quæstio qualis. 65
Ratiocinatio quibus constet: græcè Syllogismus &
Epicherema dicitur. 67

137

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/

Ratiocinationis partes quot sint. 68
Refutatio duplex, quid. 77
Refutatio & confirmatio eodem inventionis fonte utuntur. ibid.
Repugnantia differunt à contrarijs & dissimilibus. 21
Repetita brevissimè sunt dicenda. 81
Repetitio græc. Anaphora, quid. 103
Rerum magnarum duplex genus. 35
Rerum usu magnarum tria sunt genera ad amplificandum. ibid.
Rerum copia verborum copiam gignit. 84
Res gestæ ad cujusquè virtutis nomen & vim sunt revocandæ. 41
Responsio figura quid. 118
Rhetorica quid & ejus officium 1. dignitas. 2, materia. 3
Rhetoricæ materia quomodo à cæterarum artium materia differat. ibid.
Rhetoricæ partes quinque. 5
Rhytmus quid sit. 140
Rhytmus constant spacio temporum; pedes etiam ordine. ibid.

S.

Sapientia quid sit. 40
Sapientiæ comites & ministræ sunt Dialect. & Oratoria. ibid.
Sapientia ut cæterarum rerum, ita etiam eloquentiæ fundamentum est. 158
Sapientis est, consilium suum de maximis rebus explicare. 50
Schemata græc. quid vocis. 116
Ser. Sulpitij laus. 41. 42
Similitudo quid. 18
Similitudo latieratis mater. 69
Similiter desinens, græc. homioteleuton, quid. 112
Similiter cadens, græc. homioptoton, quid. 111
Syllogismus vel Epicherema. lat. Ratiocinatio. 67
Syllogismus quibus constet. ibid.
Syllogismus cornutus est Dilemma. 68
Syllabæ verbi prioris non sint primæ verbi sequentis. 133
Synekdios is, quid. 110
Synecdoche tropus quid. 91
Synecdoches octo modi ad quatuor revocantur, ib.
Synec. à Metaphora quid differat. 92
Synec. figura quid. & quomodo differat ab Aposiopesi. 108
Synonymia quid, & quibus modis conficiatur. 107
Sorites quid & unde dicatur. 84
Sorites sæpe fallax. & quomodo ei resistendum. 75
Status quid sit & unde nascatur. 64
Status unde dictus; & quomodo tractetur. ibid.
Status tres, & quid sint. ibid.
Suadendo vel dissuadendo tria sunt spectanda. 44
Suadendi partes sunt tres. ibid.
Sustentatio, græc. Paradoxon, quid. 122

T.

Temperantia quid. 40
Terretur facillimè levissimi cujusq; animus. 47
Tertium genus figurarum verborum quale. 100

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

Testimonium quid dicatur. 27
Thesin Cicero propositum vocat. 3
Trasymachus numerosæ orationis inventor. 135
Traductio græcè Ploci, quid. 105
Translatio cum frequentissimus tropus, tum longè pulcherrimus. 87
Translatio græc. Metaphora, quid. ibid.
Translationem genuit necessitas, jucunditas celebravit. 88
Translatio & comparatio quomodo differant. 89
Translatio est quadruplex, & quomodo fiat. ibid.
In translatione quæ fugienda. 90.
Translationis usus continuus facit Allegoriam, & Ænigma. ibid.
Translatio durior quomodo mollienda. ibid.
Tres exercitus Populi Romani in bello civili Cæsaris & Pompeij sunt interfecti. 33
Tricolon quid. 113
Tropus quid sit. 87
Tropi numero sunt undecim. ibidem.
Troporum & figurarum discrimen. 10

V.

Verba simplicia qualia, & quæ optima 84. aurium judicio ponderanda sunt. 85
Verba inusitata quæ. 86
Verba novantur quatuor modis. ibidem.
Verbo sensum claudere optimum. 13
Verba in oratione non sunt ad pedes dimensa. 13
Verecundia est omnium Virtutum custos. 4
Versus in oratione vitiosus est. 14

Virtu

Virtutis partes quatuor. 18
Virtutis duplex vis. 39
Virtutum singularum sunt certa quædam officia: 41
Virtus præsentis viri quæ sit. 42
Virtus durioribus rebus & arduis comparatur. 48.71
Vitia quando ratione numerosa vitanda. 140
Voluptas quid. 13
Vocem qualem exigant motus animi. 162
Vox quantum possit in oratione. 163
Urbanitas opportuna reficit animos. 56
Usus & exercitatio quantum valeant. 11
Utile quomodo consideretur. 48
Utilitatis species quomodo commendanda. ibid.
Utilitas semper cum dignitate conjuncta est. 49

FINIS.

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin: /316.ig.j/

139

Regi nyomtatványok, Matica Slov. Martin:
/316.ig.j/